

Esmena

GP Socialista i GP Compromís (RE número 67.666)

Cal substituir el text de la proposta de resolució pel següent:

Les Corts Valencianes insten el Consell de la Generalitat a:

1. Assegurar, en els plecs de comercialització, els mecanismes per prioritzar l'adquisició d'habitatges en els nous edificis que s'executen a famílies residents al barri i evitar l'accés preferent a persones amb escassa implantació en aquest.
2. Una vegada aprovats per la Junta de Govern Local de l'Ajuntament d'Elx els llistats d'adjudicació, publicar la llista de les persones físiques amb dret a adquisició de nous habitatges amb els límits que establisca la legislació en matèria administrativa i de protecció de dades.
3. Estudiar fórmules financeres i legals d'accés als habitatges nous pels titulars de drets, en especial per a aquells que tinguen majors dificultats econòmiques, ja siga en règim d'arrendament, opció de compra, cessió d'usdefruit, etc.
4. Establir un calendari de reunions amb la totalitat del veïnat, amb garanties de publicitat suficient i de lliure concurrència, per elegir de manera participada les millors solucions per a la viabilitat del barri abans de reprendre les actuacions per a les fases següents.
5. Donar compte a aquestes Corts dels treballs per a assolir els objectius dels punts anteriors en el termini màxim de sis mesos.

III. INFORMACIÓ**A. Acords, resolucions i comunicacions dels òrgans de la cambra**

Informe de la Subcomissió especial d'estudi respecte a la realització d'un treball integral per a l'eradicació de les violències de gènere a la Comunitat Valenciana, aprovat per la Comissió de Polítiques d'Igualtat de Gènere i del Col·lectiu LGTBI

PRESIDÈNCIA DE LES CORTS

Per tal de complir el que hi ha disposat en l'article 95.1 i 2 del Reglament de les Corts, s'ordena publicar en el *Butlletí Oficial de les Corts* l'Informe sobre l'estudi de les violències masculines a la Comunitat Valenciana i per a un pacte autonòmic contra la violència que pateixen les dones i per la igualtat de gènere, elaborat per la Subcomissió especial d'estudi

Enmienda

GP Socialista y GP Compromís (RE número 67.666)

Hay que substituir el texto de la propuesta de resolución por el siguiente:

Las Corts Valencianes instan al Consell de la Generalitat a:

1. Asegurar, en los pliegos de comercialización, los mecanismos para priorizar la adquisición de viviendas en los nuevos edificios que se ejecutan a familias residentes en el barrio, evitando el acceso preferente a personas con escasa implantación en el mismo.
2. Una vez aprobados por la Junta de Gobierno Local del Ayuntamiento de Elche los listados de adjudicación, publicar la lista de las personas físicas con derecho a adquisición de nuevas viviendas con los límites que establezca la legislación en materia administrativa y de protección de datos.
3. Estudiar fórmulas financieras y legales de acceso a las viviendas nuevos por los titulares de derechos, en especial para aquellos que tengan mayores dificultades económicas, ya sea en régimen de arrendamiento, opción de compra, cesión de usufructo, etc.
4. Establecer un calendario de reuniones con la totalidad de la vecindad, con garantías de publicidad suficiente y de libre concurrència, para elegir de manera participada las mejores soluciones para la viabilidad del barrio antes de reanudar las actuaciones para las fases siguientes.
5. Dar cuenta a estas Cortes de los trabajos para alcanzar los objetivos de los puntos anteriores en el plazo máximo de seis meses.

III. INFORMACIÓN**A. Acuerdos, resoluciones y comunicaciones de los órganos de la cámara**

Informe de la Subcomisión especial de estudio respecto a la realización de un trabajo integral para la erradicación de las violencias de género en la Comunitat Valenciana, aprobada por la Comisión de Políticas de Igualdad de Género y del Colectivo LGTBI

PRESIDENCIA DE LES CORTS

En cumplimiento de lo dispuesto en el artículo 95.1 i 2 del Reglamento de Les Corts, se ordena publicar en el *Butlletí Oficial de les Corts* el Informe sobre el estudio de las violencias machistas en la Comunitat Valenciana y para un pacto autonómico contra la violencia que sufren las mujeres y por la igualdad de género, elaborado por la Subcomisión

respecte a la realització d'un treball integral per a l'eradicació de les violències de gènere a la Comunitat Valenciana i aprovat per la Comissió de Polítiques d'Igualtat de Gènere i del Col·lectiu LGTBI en la reunió de l'11 de juliol de 2017.

Palau de les Corts
València, 11 de juliol de 2017

El president
Enric Morera i Català

COMISSIÓ DE POLÍTIQUES D'IGUALTAT DE GÈNERE I DEL COL·LECTIU LGTBI

La Comissió de Polítiques d'Igualtat de Gènere i del Col·lectiu LGTBI, en la reunió del dia 11 de juliol de 2017, a la vista de l'Informe elaborat per la Subcomissió especial d'estudi respecte a la realització d'un treball integral per a l'eradicació de les violències de gènere a la Comunitat Valenciana, ha aprovat el següent

INFORME SOBRE L'ESTUDI DE LES VIOLÈNCIES MASCLISTES A LA COMUNITAT VALENCIANA I PER A UN PACTE AUTONÒMIC CONTRA LA VIOLÈNCIA QUE PATEIXEN LES DONES I PER LA IGUALTAT DE GÈNERE

EL COMPROMÍS

El principal propòsit del treball és assegurar un pacte autonòmic contra les violències masclistes que implique, més enllà de tots els grups parlamentaris, totes les administracions públiques i els agents socials, culturals, mitjans de comunicació i organitzacions sindicals i empresarials de la nostra comunitat. Un pacte imprescindible per a afrontar el canvi profund, cultural, polític, social, econòmic i educatiu que requereix l'aposta per la igualtat i el final de la violència de gènere.

Partim de la necessitat imperiosa de fer efectives les mesures d'atenció i els protocols, de millorar els serveis, de facilitar l'accés a la justícia i a les ajudes, d'ampliar la mirada per a atendre les víctimes i acompanyar-les en el camí d'eixida de la violència. Però estem convençudes que el pas essencial cal donar-lo en la prevenció, en el necessari canvi cultural que estem construint, i que aquest canvi passa d'una manera especial pel compromís de tots els agents socials i per l'educació a tots els nivells.

Per a això, la Subcomissió d'Estudi per a l'Eradicació de les Violències de Gènere a la Comunitat Valenciana va aprovar el pla de treball l'1 de març de 2016 i el conclou definitivament l'11 de juliol de 2017.

L'objectiu prioritari va ser afrontar, amb la col·laboració ferma de tots els grups parlamentaris, una anàlisi i una avaluació de la situació, a través de documentació especialitzada, estudis i informes institucionals, acadèmics i professionals, i de la compareixença de persones expertes per a

especial de estudio respecto a la realización de un trabajo integral para la erradicación de las violencias de género en la Comunitat Valenciana y aprobado por la Comisión de Políticas de Igualdad de Género y del Colectivo LGTBI en la reunión del 11 de julio de 2017.

Palau de les Corts
València, 11 de julio de 2017

El presidente
Enric Morera i Català

COMISIÓN DE POLÍTICAS DE IGUALDAD DE GÉNERO Y DEL COLECTIVO LGTBI

La Comisión de Políticas de Igualdad de Género y del Colectivo LGTBI, en la reunión del día 11 de julio de 2017, a la vista del Informe elaborado por la Subcomisión especial de estudio respecto a la realización de un trabajo integral para la erradicación de las violencias de género en la Comunitat Valenciana, ha aprobado el siguiente

INFORME SOBRE EL ESTUDIO DE LAS VIOLENCIAS MACHISTAS EN LA COMUNITAT VALENCIANA Y PARA UN PACTO AUTONÓMICO CONTRA LA VIOLENCIA QUE SUFREN LAS MUJERES Y POR LA IGUALDAD DE GÉNERO

EL COMPROMISO

El principal propósito del trabajo es asegurar un pacto autonómico contra las violencias machistas que implique, más allá de todos los grupos parlamentarios, a todas las administraciones públicas y a los agentes sociales, culturales, medios de comunicación y organizaciones sindicales y empresariales de nuestra comunidad. Un pacto imprescindible para afrontar el cambio profundo, cultural, político, social, económico y educativo que requiere la apuesta por la igualdad y el final de la violencia de género.

Partimos de la imperiosa necesidad de hacer efectivas las medidas de atención y los protocolos, de mejorar los servicios, de facilitar el acceso a la justicia y a las ayudas, de ampliar la mirada para atender a las víctimas y acompañarlas en el camino de salida de la violencia. Pero estamos convencidas de que el paso esencial hay que darlo en la prevención, en el necesario cambio cultural que estamos construyendo, y que ese cambio pasa de un modo especial por el compromiso de todos los agentes sociales y por la educación a todos los niveles.

Para ello, la Subcomisión de Estudio para la Erradicación de las Violencias de Género en la Comunitat Valenciana aprobó su plan de trabajo el 1 de marzo de 2016 y lo concluye definitivamente el 11 de julio de 2017.

El objetivo prioritario fue afrontar, con la firme colaboración de todos los grupos parlamentarios, un análisis y evaluación de la situación, a través de documentación especializada, estudios e informes institucionales, académicos y profesionales, y de la comparecencia de personas expertas para

elaborar un dictamen que servira d'eina en el camí d'establir un pacte autonòmic capaç d'afrontar, de forma transversal, les polítiques públiques necessàries per a eradicar la desigualtat i la violència contra les dones al nostre territori i per a garantir una societat lliure de violències masclistes.

La comissió va ser aprovada pel Ple de les Corts Valencianes el 21 d'octubre de 2015, va ser posteriorment transformada en subcomissió per a poder agilitar-ne la tramitació i la posada en marxa, i va finalitzar la tasca el passat dia 11.

Volem destacar la unanimitat de tots els grups polítics en la creació de la subcomissió i el consens per a examinar els avanços i les limitacions apareguts en la pràctica després de la posada en marxa de la Llei orgànica 1/2004, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, i de la Llei 7/2012, de 23 de novembre, integral contra la violència sobre la dona en l'àmbit de la Comunitat Valenciana.

El dictamen es refereix tant a les lleis i els problemes i les insuficiències derivats de la seua aplicació com a la conceptualització de la violència masclista i les àrees en què han de plantejar-se mesures d'acció i intervenció immediata, formació i prevenció.

Es parteix de l'acord que la violència és l'expressió més violenta de les discriminacions i desigualtats múltiples que pateixen les dones i les xiquetes en la nostra societat.

Afrontem la tasca des de la convicció de la necessitat d'acurtar l'enorme distància que hi ha entre la violència constatada i les dificultats i les insuficiències que mostren les diferents administracions, a pesar dels reiterats esforços, per a desenvolupar i adequar la legislació i els mecanismes preventius i d'atenció a les víctimes.

Les propostes d'aquesta subcomissió tenen com a objectius:

Augmentar, enfortir i unificar els recursos existents per a prevenir, detectar i atendre les dones víctimes de violència masclista.

Comprometre totes les instàncies públiques en la posada en marxa de nous recursos que hauran d'estar unificats i avaluats regularment.

Assegurar la prevenció a partir d'una educació en igualtat i d'una crida al compromís de totes les instàncies socials i de tots els poders, inclosos els mitjans de comunicació, per a afrontar les violències masclistes i la desigualtat com un repte col·lectiu. És urgent plantejar-se una tasca de llarg abast amb polítiques dirigides a la base de la desigualtat i de la discriminació que enfronten des de l'arrel la violència.

La reflexió que abordem per a proposar mecanismes capaços d'eradicar la violència masclista parteix de la consideració que els drets de les dones són drets humans. La violència de gènere és una greu vulneració d'aquests drets i una barrera perquè les dones accedisquen, en igualtat de condicions, a l'autonomia i la ciutadania plenes. Un profund problema de desigualtat que té conseqüències també en la salut pública.

elaborar un dictamen que sirviera de herramienta en el camino de establecer un pacto autonómico capaz de afrontar, de forma transversal, las políticas públicas necesarias para erradicar la desigualdad y la violencia contra las mujeres en nuestro territorio y para garantizar una sociedad libre de violencias machistas.

La comisión fue aprobada por el Pleno de las Corts Valencianes el 21 de octubre de 2015, siendo posteriormente transformada en subcomisión para poder agilizar su tramitación y puesta en marcha, y finalizó su tarea el pasado día 11.

Queremos destacar la unanimidad de todos los grupos políticos en la creación de la subcomisión y el consenso para examinar los avances y limitaciones aparecidos en la práctica tras la puesta en marcha de la Ley orgánica 1/2004, de medidas de protección integral contra la violencia de género, y de la Ley 7/2012, de 23 de noviembre, integral contra la violencia sobre la mujer en el ámbito de la Comunitat Valenciana.

El dictamen se refiere tanto a las leyes y los problemas e insuficiencias derivados de su aplicación como a la conceptualización de la violencia machista y las áreas en las que deben plantearse medidas de acción e intervención inmediata, formación y prevención.

Se parte del acuerdo de que la violencia es la expresión más violenta de las discriminaciones y desigualdades múltiples que padecen las mujeres y las niñas en nuestra sociedad.

Afrontamos la tarea desde la convicción de la necesidad de acortar la enorme distancia existente entre la violencia constatada y las dificultades e insuficiencias que muestran las diferentes administraciones, a pesar de los reiterados esfuerzos, para desarrollar y adecuar la legislación y mecanismos preventivos y de atención a las víctimas.

Las propuestas de esta subcomisión tienen como objetivos:

Aumentar, fortalecer y unificar los recursos existentes para prevenir, detectar y atender a las mujeres víctimas de violencia machista.

Comprometer a todas las instancias públicas en la puesta en marcha de nuevos recursos que deberán estar unificados y evaluados regularmente.

Asegurar la prevención a partir de una educación en igualdad y de una llamada al compromiso de todas las instancias sociales y de todos los poderes, incluidos los medios de comunicación, para afrontar las violencias machistas y la desigualdad como un reto colectivo. Es urgente plantearse una tarea de largo alcance con políticas dirigidas a la base de la desigualdad y de la discriminación que enfrenten desde la raíz la violencia.

La reflexión que abordamos para proponer mecanismos capaces de erradicar la violencia machista parte de la consideración de que los derechos de las mujeres son derechos humanos. La violencia de género es una grave vulneración de estos derechos y una barrera para que las mujeres accedan, en igualdad de condiciones, a la plena autonomía y ciudadanía. Un profundo problema de desigualdad que tiene consecuencias también en la salud pública.

Reconeixem que la naturalesa estructural de la violència contra les dones està basada en el gènere, i que és un dels mecanismes socials crucials pels quals es manté les dones en una posició de subordinació respecte als homes; cal dir que hi ha violència perquè hi ha discriminació.

Considerem que els esforços realitzats des de l'aprovació de la llei en 2004 i totes les mesures legislatives que hi van succeir també a la Comunitat Valenciana, amb l'aprovació de la Llei 7/2012, de la Generalitat, integral contra la violència sobre les dones, van possibilitar grans avanços en la visibilitat de la violència contra les dones com un problema de primera magnitud relacionat amb els drets humans; han creat recursos i estructures per a afrontar-la, i han despertat socialment una alerta que reclama accions i solucions per al present i a llarg termini per a eradicar la desigualtat i la violència en les seues arrels.

Reconeixem els avanços i els múltiples esforços realitzats en aquests anys des de les instàncies públiques per a afrontar la violència i la desigualtat des de les diferents conselleries i en els més diversos àmbits, tant en l'educació com en la comunicació, la salut pública, la justícia, la seguretat, els serveis socials i també en la formació de persones especialitzades en polítiques d'igualtat entre dones i homes.

Reconeixem la implicació de totes les administracions públiques, des de la Generalitat a les diputacions i les administracions locals, en el compromís contra la violència i a favor de la igualtat entre homes i dones, que han posat en marxa iniciatives i recursos vencent moltes resistències enfront d'un machisme tantes vegades invisible.

Reconeixem que les propostes realitzades han mancat del seguiment adequat i obligat per a avaluar, millorar i corregir la seua aplicació.

Reconeixem també el paper destacat de les organitzacions de dones i del moviment feminista valencià en la denúncia continuada de la violència contra les dones i en el seu paper protagonista enfront de la proposta de solucions i recursos.

Assenyalem la importància central de les opinions i les aportacions de les dones que van ser víctimes de la violència i que la van superar o estan en procés d'aconseguir-ho, a l'hora d'avaluar els processos i els recursos desenvolupats des de les diferents instàncies.

Assenyalem el nostre reconeixement necessari a l'àmplia xarxa de persones —especialment dones— implicades en l'atenció específica: Des dels centres Dona 24 hores als serveis d'atenció telefònica, els serveis i cossos de seguretat de l'Estat, el personal sanitari, de serveis socials i judicial; els que ajuden a detectar la violència, els que protegeixen i acompanyen les dones que busquen suport, els que treballen en els centres residencials i els que coordinen les actuacions.

Agraïm enormement la participació i les aportacions que desinteressadament els experts i expertes van posar en comú al llarg de les àmplies compareixences per a facilitar els treballs i conclusions d'aquesta subcomissió.

Reconocemos que la naturaleza estructural de la violencia contra las mujeres está basada en el género, y que es uno de los mecanismos sociales cruciales por los que se mantiene a las mujeres en una posición de subordinación con respecto a los hombres; hay que decir que la violencia existe porque existe la discriminación.

Consideramos que los esfuerzos realizados desde la aprobación de la ley en 2004 y todas las medidas legislativas que le sucedieron también en la Comunitat Valenciana, con la aprobación de la Ley 7/2012, de la Generalitat, integral contra la violencia sobre las mujeres, posibilitaron grandes avances en la visibilidad de la violencia contra las mujeres como un problema de primera magnitud relacionado con los derechos humanos; han creado recursos y estructuras para afrontarla, y han despertado socialmente una alerta que reclama acciones y soluciones para el presente y a largo plazo para erradicar la desigualdad y la violencia en sus raíces.

Reconocemos los avances y los múltiples esfuerzos realizados en estos años desde las instancias públicas para afrontar la violencia y la desigualdad desde las diferentes consellerias y en los más diversos ámbitos, tanto en la educación como en la comunicación, la salud pública, la justicia, la seguridad, los servicios sociales y también en la formación de personas especializadas en políticas de igualdad entre mujeres y hombres.

Reconocemos la implicación de todas las administraciones públicas, desde la Generalitat a las diputaciones y las administraciones locales, en el compromiso contra la violencia y en pos de la igualdad entre hombres y mujeres, que han puesto en marcha iniciativas y recursos venciendo muchas resistencias frente a un machismo tantas veces invisible.

Reconocemos que las propuestas realizadas han carecido del adecuado y obligado seguimiento para evaluar, mejorar y corregir su aplicación.

Reconocemos también el papel destacado de las organizaciones de mujeres y del movimiento feminista valenciano en la denuncia continuada de la violencia contra las mujeres y en su papel protagonista frente a la propuesta de soluciones y recursos.

Señalamos la importancia central de las opiniones y aportaciones de las mujeres que fueron víctimas de la violencia y que la superaron o están en el proceso de lograrlo, a la hora de evaluar los procesos y recursos desplegados desde las diferentes instancias.

Señalamos nuestro necesario reconocimiento a la amplia red de personas —especialmente mujeres— implicadas en la atención específica: Desde los centros Mujer 24 horas a los servicios de atención telefónica, los servicios y cuerpos de seguridad del Estado, el personal sanitario, de servicios sociales y judicial; quienes ayudan a detectar la violencia, quienes protegen y acompañan a las mujeres que buscan apoyo, quienes trabajan en los centros residenciales y quienes coordinan las actuaciones.

Agradecemos enormemente la participación y aportaciones que desinteresadamente los expertos y expertas pusieron en común a lo largo de las amplias compareixences para facilitar los trabajos y conclusiones de esta subcomisión.

El dictamen, i les propostes que se'n deriven, són producte de l'esforç i de la participació de totes i cadascuna de les diputades que han conformat els treballs d'aquesta comissió especial d'estudi en representació dels seus grups parlamentaris i del grup de no adscrits.

La violència que pateixen les dones té l'origen en la desigualtat social i econòmica entre homes i dones. Volem assenyalar que afrontem aquest primer pas per al pacte autonòmic contra la violència masclista amb esperança i amb la convicció de proposar solucions possibles, sabent que acabar amb la violència és acabar amb les causes de la violència. Es tracta de detectar la violència, detectar els responsables i tendir ponts amb les víctimes i els supervivents perquè puguin donar un gir a les seues vides. Es tracta de deixar d'assenyalar les dones com a responsables de la situació en què es troben. I assenyalar aquells aspectes de la societat que legitimen aquesta desigualtat.

Estem enfront d'un greu i profund conflicte social; la violència masclista la pateixen les dones, és una tragèdia per a les dones però és un problema dels homes que hem d'afrontar col·lectivament i de manera urgent.

ELS CONCEPTES

Violència contra les dones

L'Organització de Nacions Unides, en la IV Conferència Mundial de 1995, va reconèixer ja que la violència contra les dones és un obstacle per a aconseguir els objectius d'igualtat, desenvolupament i pau, i viola i menyscaba el gaudi dels drets humans i les llibertats fonamentals. A més, la va definir com a manifestació de les relacions de poder històricament desiguals entre dones i homes. Actualment és a través del Conveni d'Istanbul que, seguint l'estela d'entendre aquesta violència com a conseqüència d'una jerarquia de poder en detriment de les dones, s'amplia el reconeixement de les manifestacions de les violències contra les dones. Eixir del marc de les relacions sentimentals, per a les nostres normes, és realment transcendent; queda així posat de manifest que, si hi ha violència, és perquè hi ha jerarquia social, i no es pot eradicar l'una sense combatre l'altra. A nivell valencià, la llei de 2012 segueix també aquesta línia, si bé no preveu totes les manifestacions incloses en el Conveni d'Istanbul.

Violència de gènere

La Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, en l'exposició de motius utilitza el terme «violència contra les dones» de manera àmplia, basant-se en la IV Conferència Mundial de 1995. No obstant això, en l'articulat posterior es focalitza exclusivament en la violència exercida sobre les dones per part dels que siguen o hagen sigut els seus cònjuges o dels que estiguen o hagen estat lligats a elles per relacions semblants d'afectivitat, fins i tot sense convivència. Entenem aquest émfasi estretament relacionat amb l'alarmant situació de maltractaments i assassinats en el si de les relacions afectivo-sexuals.

El dictamen, y las propuestas que de él se derivan, son producto del esfuerzo y de la participación de todas y cada una de las diputadas que han conformado los trabajos de esta comisión especial de estudio en representación de sus grupos parlamentarios y del grupo de no adscritos.

La violencia que sufren las mujeres tiene su origen en la desigualdad social y económica entre hombres y mujeres. Queremos señalar que afrontamos este primer paso para el pacto autonómico contra la violencia machista con esperanza y con la convicción de proponer soluciones posibles, sabiendo que acabar con la violencia es acabar con las causas de la violencia. Se trata de detectar la violencia, detectar a los responsables y tender puentes con las víctimas y supervivientes para que puedan dar un giro a sus vidas. Se trata de dejar de señalar a las mujeres como responsables de la situación en la que se encuentran. Y señalar aquellos aspectos de la sociedad que legitiman esta desigualdad.

Estamos frente a un grave y profundo conflicto social; la violencia machista la sufren las mujeres, es una tragedia para las mujeres pero es un problema de los hombres que hemos de afrontar colectivamente y de manera urgente.

LOS CONCEPTOS

Violencia contra las mujeres

La Organización de Naciones Unidas, en la IV Conferencia Mundial de 1995, reconoció ya que la violencia contra las mujeres es un obstáculo para lograr los objetivos de igualdad, desarrollo y paz, y viola y menoscaba el disfrute de los derechos humanos y las libertades fundamentales. Además, la definió como manifestación de las relaciones de poder históricamente desiguales entre mujeres y hombres. Actualmente es a través del Convenio de Estambul que, siguiendo la estela de entender esta violencia como consecuencia de una jerarquía de poder en detrimento de las mujeres, se amplía el reconocimiento de las manifestaciones de las violencias contra las mujeres. Salir del marco de las relaciones sentimentales, para nuestras normas, es realmente trascendente; queda así puesto de manifiesto que, si hay violencia, es porque hay jerarquía social, y no se puede erradicar la una sin combatir la otra. A nivel valenciano, la ley de 2012 sigue también esta línea, si bien no contempla todas las manifestaciones incluidas en el Convenio de Estambul.

Violencia de género

La Ley orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de medidas de protección integral contra la violencia de género, en su exposición de motivos utiliza el término «violencia contra las mujeres» de manera amplia, basándose en la IV Conferencia Mundial de 1995. Sin embargo, en el posterior articulado se focaliza exclusivamente en la violencia ejercida sobre las mujeres por parte de quienes sean o hayan sido sus cónyuges o de quienes estén o hayan estado ligados a ellas por relaciones similares de afectividad, aun sin convivencia. Entendemos este énfasis estrechamente relacionado a la alarmante situación de maltratos y asesinatos en el seno de las relaciones afectivo-sexuales.

Violències masclistes

Suposa un gir quant a focalitzar quin és l'origen d'aquesta violència, el masclisme, i no sobre qui es produeix la violència contra les dones o, com a producte dels rols de gènere, la violència de gènere. S'assenyala el creador d'aquests rols de gènere i l'autor de la violència que pateixen les dones.

Violència sexual

La resolució del Parlament Europeu sobre la situació actual en la lluita contra la violència exercida contra les dones i les futures accions de 2004 va definir com a delictes la «violència sexual dins del matrimoni» i va penalitzar la violació dins del matrimoni.

Amb la resolució del Parlament Europeu de 26 de novembre de 2009, sobre l'eliminació de la violència contra la dona, es va tornar a donar un altre pas significatiu ampliant el concepte de violència sexual no sols en el matrimoni sinó en qualsevol relació afectivosexual o de la parella, i a més s'hi va fer menció explícita a les violacions: «violència sexual i violació de dones, en particular dins del matrimoni i en les relacions íntimes no oficialitzades» i la «violència sexual en la parella».

La violència sexual, inclosa la violació, és recollida en el Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra les dones i la violència domèstica de 2011, conegut com a Conveni d'Istanbul, i es reconeix la seua existència tant fora de les relacions de parella com pels « cònjuges o parelles de fet antics o actuals»; defineix, a més, aquesta violència com a delictes i assenyala les seues manifestacions en l'article 36.

Drets sexuals

Els drets sexuals són reconeguts en l'Informe Ombra de seguiment i avaluació periòdica de la CEDAW. S'introdueix el concepte en relació amb l'educació sexual, amb la sensibilització de la població i l'apoderament de les dones.

Subdiscriminació

Un concepte que defineix la violència que pateixen les dones com a producte de la ruptura de la regla d'igualtat. Es tracta d'un domini específic, més enllà de la discriminació.

Feminicidi

Introduït en la resolució del Parlament Europeu de 25 de febrer de 2014, amb recomanacions destinades a la Comissió sobre la lluita contra la violència exercida sobre les dones, tenint en compte la resolució d'11 d'octubre de 2007 sobre els assassinats de dones (feminicidis) a Mèxic i a Amèrica central i el paper de la Unió Europea en la lluita contra aquest fenomen, i el reconeix com la mort provocada per la violència contra les dones. Una paraula que va incloure el diccionari de la RAE en 2014 i que es defineix com «Asesinato de una mujer por razón de su sexo»; el feminicida és qui comet el feminicidi, i s'introdueix en el diccionari de la RAE també la paraula «feminicida».

Violencias machistas

Supone un giro en cuanto a focalizar cuál es el origen de esta violencia, el machismo, y no sobre quiénes se produce la violencia contra las mujeres o, como producto de los roles de género, la violencia de género. Se señala al creador de esos roles de género y al autor de la violencia que padecen las mujeres.

Violencia sexual

La resolución del Parlamento Europeo sobre la situación actual en la lucha contra la violencia ejercida contra las mujeres y futuras acciones de 2004 definió como delito la «violencia sexual dentro del matrimonio», penalizando la violación dentro del matrimonio.

Con la resolución del Parlamento Europeo de 26 de noviembre de 2009, sobre la eliminación de la violencia contra la mujer, se volvió a dar otro paso significativo ampliando el concepto de violencia sexual no solamente en el matrimonio sino en cualquier relación afectivo-sexual o de la pareja, haciendo además menció explícita a las violaciones: «violencia sexual y violación de mujeres, en particular dentro del matrimonio y en las relaciones íntimas no oficializadas» y la «violencia sexual en la pareja».

La violencia sexual, incluida la violación, es recogida en el Convenio del Consejo de Europa sobre prevención y lucha contra la violencia contra las mujeres y la violencia doméstica de 2011, conocido como Convenio de Estambul, reconociendo su existencia tanto fuera de las relaciones de pareja como por «los cónyuges o parejas de hecho antiguos o actuales»; definiendo, además, esta violencia como delito y señalando sus manifestaciones en el artículo 36.

Derechos sexuales

Los derechos sexuales son reconocidos en el Informe Sombra de seguimiento y evaluación periódica de la CEDAW. Se introduce el concepto en relación con la educación sexual, con la sensibilización de la población y el empoderamiento de las mujeres.

Subdiscriminación

Un concepto que define la violencia que sufren las mujeres como producto de la ruptura de la regla de igualdad. Se trata de un dominio específico, más allá de la discriminación.

Feminicidio

Introducido en la resolución del Parlamento Europeo de 25 de febrero de 2014, con recomendaciones destinadas a la Comisión sobre la lucha contra la violencia ejercida sobre las mujeres, teniendo en cuenta la resolución de 11 de octubre de 2007 sobre los asesinatos de mujeres (feminicidios) en México y en América Central y el papel de la Unión Europea en la lucha contra este fenómeno, reconociéndolo como la muerte provocada por la violencia contra las mujeres. Una palabra que incluyó el diccionario de la RAE en 2014 y que se define como «Asesinato de una mujer por razón de su sexo», siendo el feminicida quien comete el feminicidio, e introduciendo en el diccionario de la RAE también la palabra «feminicida».

LA LEGISLACIÓ

La definició i les manifestacions de la violència contra les dones

Tretze anys després de l'aprovació de la Llei orgànica 1/2004, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, i oïdes les persones expertes i analitzada la documentació i la bibliografia aportades, podem afirmar que cadascun dels passos donats ha ajudat a facilitar la visibilitat i el diagnòstic del problema a què ens enfrontem. Entenem que tant des d'instàncies autonòmiques com estatals i internacionals s'han donat passos que ens condueixen a reesituar i redefinir les idees i els conceptes que defineixen la violència i la desigualtat que tractem d'afrontar. Avançar jurídicament en la conceptualització es converteix en una eina fonamental per a trobar solucions als problemes i les violències que pateixen les dones; és una responsabilitat dels poders públics.

La Llei 7/2012, de 23 de novembre, de la Generalitat, integral contra la violència sobre la dona en l'àmbit de la Comunitat Valenciana, pren com a marc referencial la normativa següent:

- Constitució espanyola
- Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana
- Llei 9/2003, de 2 d'abril, de la Generalitat, per a la igualtat entre dones i homes
- Convenció sobre eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona, de 20 de desembre de 1993
- Conferències mundials monogràfiques de Nairobi en 1985 i de Pequín en 1995
- Carta de drets fonamentals de la UE, de 7 de desembre de 2000
- Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere
- Subcomissió de la Comissió d'Igualtat per a l'Estudi i el Funcionament de la Llei Integral de Mesures contra la Violència de Gènere, del Congrés dels Diputats.

És important constatar els canvis conceptuals per a identificar els fets, els delictes, les víctimes i els recursos. La Llei 7/2012 conceptualitza la violència contra les dones, des d'una perspectiva àmplia, reconeixent i intentant respondre tant a les necessitats de les dones i xiquetes víctimes de violència física, psíquica i/o sexual, com a les necessitats de les que han sigut exposades a mutilació genital o a tràfic amb el fi d'explotació sexual, com s'assenyala en el preàmbul.

També en el títol preliminar recull el concepte de violència contra la dona i el catàleg de les seues manifestacions; el títol I és el que recull els drets bàsics de les «víctimes de la violència». D'aquesta manera, el concepte recollit per la llei valenciana és:

LA LEGISLACIÓN

La definición y las manifestaciones de la violencia contra las mujeres

Trece años después de la aprobación de la Ley orgánica 1/2004, de medidas de protección integral contra la violencia de género, y oídas las personas expertas y analizada la documentación y bibliografía aportada, podemos afirmar que cada uno de los pasos dados ha ayudado a facilitar la visibilidad y el diagnóstico del problema al que nos enfrentamos. Entendemos que tanto desde instancias autonómicas como estatales e internacionales se han dado pasos que nos conducen a resituar y redefinir las ideas y conceptos que definen la violencia y la desigualdad que tratamos de afrontar. Avanzar jurídicamente en la conceptualización se convierte en una herramienta fundamental para encontrar soluciones a los problemas y violencias que padecen las mujeres; es una responsabilidad de los poderes públicos.

La Ley 7/2012, de 23 de noviembre, de la Generalitat, integral contra la violencia sobre la mujer en el ámbito de la Comunitat Valenciana, toma como marco referencial la siguiente normativa:

- Constitución española
- Estatuto de autonomía de la Comunitat Valenciana
- Ley 9/2003, de 2 de abril, de la Generalitat, para la igualdad entre mujeres y hombres
- Convención sobre eliminación de todas las formas de discriminación contra la mujer, de 20 de diciembre de 1993
- Conferencias mundiales monográficas de Nairobi en 1985 y de Pekín en 1995
- Carta de derechos fundamentales de la UE, de 7 de diciembre de 2000
- Ley orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de medidas de protección integral contra la violencia de género
- Subcomisión de la Comisión de Igualdad para el Estudio y el Funcionamiento de la Ley Integral de Medidas contra la Violencia de Género, del Congreso de los Diputados.

Es importante constatar los cambios conceptuales para identificar los hechos, los delitos, las víctimas y los recursos. La Ley 7/2012 conceptualiza la violencia contra las mujeres, desde una perspectiva amplia, reconociendo e intentando responder tanto a las necesidades de las mujeres y niñas víctimas de violencia física, psíquica y/o sexual, como a las necesidades de las mismas que han sido expuestas a mutilación genital o trata con el fin de explotación sexual, como se señala en su preámbulo.

También en el título preliminar recoge el concepto de violencia contra la mujer y el catálogo de sus manifestaciones; siendo el título I el que recoge los derechos básicos de las «víctimas de la violencia». De esta forma, el concepto recogido por la ley valenciana es:

«Als efectes d'aquesta llei, s'entén per violència sobre la dona tot comportament d'acció o omissió pel qual un home infligeix en la dona danys físics, sexuals i/o psicològics, basat en la pertinença d'aquesta al sexe femení, com a resultat de la situació de desigualtat i de les relacions de poder dels homes sobre les dones; així com les amenaces d'aquests actes, la coacció o la privació arbitrària de llibertat, tant si es produeixen en la vida pública com en la privada.»

Les manifestacions són:

- La violència física
- La violència psicològica
- La violència sexual
- La violència econòmica
- Mutilació genital femenina o altres pràctiques tradicionals i/o culturals nocives o perjudicials per a les dones i xiquetes
- Tràfic de dones i xiquetes

La llei valenciana utilitza, per tant, un concepte ampli de violència contra les dones, i recull bona part de les seues manifestacions reconegudes en l'anomenat Conveni d'Istanbul, Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra les dones i la violència domèstica, de 2011, ratificat pel govern espanyol en 2014.

En la Llei orgànica 1/2004, no obstant això, si bé s'inicia amb un concepte ampli o estructural de la violència contra les dones, aquest es delimita per a referir-se a dones que pateixen violència respecte de les seues parelles o exparelles.

En aquest punt és important destacar que, sense un desenvolupament o aplicació posteriors del concepte ampli de violència contra les dones en tots els àmbits, és a dir, sense uns serveis i recursos que apliquen aquesta conceptualització, l'atenció a dones víctimes de violència contra les dones pot ser limitada novament si es construeixen serveis focalitzats en perspectives poc àmplies del concepte de violència masclista, com serien, per exemple, una administració que només atenguera com a violència masclista aquelles violències produïdes per la parella o l'exparella. Això ocorre en el moment en què la resolució judicial és el mecanisme prioritari per a poder accedir als drets de la víctima, com ocorre en l'actual llei valenciana, i aquesta resolució està vinculada als tribunals de violència de gènere, que apliquen un concepte estricte sobre què és violència de gènere atenent la llei estatal de 2004.

D'altra banda, i quant a les manifestacions de la violència, és important tenir la intenció que, tal com s'indica en el preàmbul de la llei valenciana de 2012, es té com a objectiu «aconseguir l'eradicació de qualsevol tipus de violència, en la seua expressió més àmplia, en qualsevol àmbit social, que tinga el seu fonament últim en la condició de dona, encara que externament pugua estar disfressada de qualsevol altre fonament o connotació cultural, religiosa, tradicional o de qualsevol tipus».

La normativa internacional que actualment guia el camí per a l'eradicació de la violència masclista és el ja anomenat

«A los efectos de esta ley, se entiende por violencia sobre la mujer todo comportamiento de acción u omisión por el que un hombre inflige en la mujer daños físicos, sexuales y/o psicológicos, basado en la pertenencia de ésta al sexo femenino, como resultado de la situación de desigualdad y de las relaciones de poder de los hombres sobre las mujeres; así como las amenazas de tales actos, la coacción o la privación arbitraria de libertad, tanto si se producen en la vida pública como en la privada.»

Siendo las manifestaciones:

- La violencia física
- La violencia psicológica
- La violencia sexual
- La violencia económica
- Mutilación genital femenina u otras prácticas tradicionales y/o culturales nocivas o perjudiciales para las mujeres y niñas
- Trata de mujeres y niñas

La ley valenciana utiliza, por tanto, un concepto amplio de violencia contra las mujeres, recogiendo buena parte de sus manifestaciones reconocidas en el llamado Convenio de Estambul, Convenio del Consejo de Europa sobre prevención y lucha contra la violencia contra las mujeres y la violencia doméstica, de 2011, ratificado por el gobierno español en 2014.

En la Ley orgánica 1/2004, sin embargo, si bien se inicia con un concepto amplio o estructural de la violencia contra las mujeres, este se acota para referirse a mujeres que sufren violencia respecto de sus parejas o exparejas.

En este punto es importante destacar que, sin un posterior desarrollo o aplicación del concepto amplio de violencia contra las mujeres en todos los ámbitos, es decir, sin unos servicios y recursos que apliquen esta conceptualización, la atención a mujeres víctimas de violencia contra las mujeres puede verse nuevamente limitada si se construyen servicios focalizados en perspectivas poco amplias del concepto de violencia machista, como serían, por ejemplo, una administración que solo atendiese como violencia machista aquellas violencias producidas por la pareja o expareja. Esto ocurre en el momento en que la resolución judicial es el mecanismo prioritario para poder acceder a los derechos de la víctima, como bien ocurre en la actual ley valenciana, estando esta resolución vinculada a los tribunales de violencia de género, que aplican un concepto estricto acerca de qué es violencia de género atendiendo a la ley estatal de 2004.

Por otra parte, y en cuanto a las manifestaciones de la violencia, es importante tener en mente que, tal y como se indica en el preámbulo de la ley valenciana de 2012, se tiene como objetivo «lograr la erradicación de cualquier tipo de violencia, en su expresión más amplia, en cualquier ámbito social, que tenga su fundamento último en la condición de mujer, aunque externamente pueda venir disfrazada de cualquier otro fundamento o connotación cultural, religiosa, tradicional o de cualquier tipo».

La normativa internacional que actualmente guía el camino para la erradicación de la violencia machista es el ya

Conveni d'Istanbul, el qual va ser ratificat per Espanya però les seues normatives no hi van ser adaptades. Si comparem la normativa valenciana amb el conveni, quant a la conceptualització —que guiarà posteriorment les polítiques que cal aplicar—, ens trobem:

- Violència psicològica
- Violència econòmica
- Assetjament
- Violència física
- Violència sexual, inclosa la violació
- Matrimoni forçós
- MGF
- Avortament i esterilització forçosa
- Assetjament sexual
- Incloure menors de 18

Per tant, en la nostra llei valenciana no estan previstes:

- Matrimoni forçós
- Avortament i esterilització forçosa
- L'assetjament i l'assetjament sexual fora de les relacions laborals.

La definició de víctima

D'aquesta manera, quan la llei valenciana reflecteix qui s'entén com a víctima, continua aplicant un concepte ampli de violència contres les dones:

«Als efectes d'aquesta llei, es considerarà com a víctima de violència sobre la dona: tota dona o xiqueta que siga objecte de les conductes descrites en els articles precedents, així com els fills i les filles menors i/o persones subjectes a tutela o acolliment d'aquestes que patisquen qualsevol perjudici com a conseqüència de l'agressió a aquelles.»

L'acreditació de la condició de víctima

La llei valenciana estableix:

«Constitueixen mitjans de prova per a l'acreditació i la prestació de cobertures garantides en aquesta llei qualsevol resolució judicial que reconega, encara que només siga de forma indiciària o incidental, l'existència d'un acte de violència sobre la dona previst en aquesta llei.»

Per tant, a l'hora d'establir l'acreditació de la víctima, se segueix en la mateixa línia que amb la conceptualització de víctima i de la definició mateixa de violència contra les dones, és a dir, un concepte ampli. Així doncs, una diferència crucial i que xoca amb la llei estatal és que se segueix fidedignament el concepte ampli no sols en la primera definició de la

nombrado Convenio de Estambul, el cual fue ratificado por España pero sus normativas no fueron adaptadas al mismo. Si comparamos la normativa valenciana con el convenio, en cuanto a la conceptualización —que guiará posteriormente las políticas a aplicar—, nos encontramos lo siguiente:

- Violencia psicológica
- Violencia económica
- Acoso
- Violencia física
- Violencia sexual, incluida la violación
- Matrimonio forzoso
- MGF
- Aborto y esterilización forzosa
- Acoso sexual
- Incluir a menores de 18

Por tanto, en nuestra ley valenciana no están contempladas:

- Matrimonio forzoso
- Aborto y esterilización forzosa
- El acoso y el acoso sexual fuera de las relaciones laborales.

La definición de víctima

De esta forma, cuando la ley valenciana refleja quién se entiende como víctima, continúa aplicando un concepto amplio de violencia contras las mujeres:

«A los efectos de esta ley, se entenderá por víctima de violencia sobre la mujer: toda mujer o niña que sea objeto de las conductas descritas en los artículos precedentes, así como los hijos e hijas menores y/o personas sujetas a tutela o acogimiento de las mismas que sufran cualquier perjuicio como consecuencia de la agresión a aquellas.»

La acreditación de la condición de víctima

La ley valenciana establece:

«Constituyen medios de prueba para la acreditación y la prestación de coberturas garantizadas en esta ley cualquier resolución judicial que reconozca, aunque solo sea de forma indiciaria o incidental, la existencia de un acto de violencia sobre la mujer previsto en esta ley.»

Por tanto, a la hora de establecer la acreditación de la víctima, se sigue en la misma línea que con la conceptualización de víctima y de la propia definición de violencia contra las mujeres, es decir, un concepto amplio. Así pues, una diferencia crucial y que choca con la ley estatal es que se sigue fidedignamente el concepto amplio no solamente

violència sinó també en la conceptualització sobre qui pot ser víctima d'aquest tipus de violència i en l'acreditació.

D'altra banda, cal assenyalar que la discrepància entre les xifres que presenten organismes oficials i entitats i associacions feministes quant a dones víctimes de violència de gènere està en relació amb les conceptualitzacions mateixes de la violència que expressen les diferents lleis, ja assenyalades.

Resulta extremadament greu que moltes dones que decideixen donar el pas de demanar ajuda o són detectades a través del garbellament sanitari o per mitjà d'agents socials o de la mateixa escola es veuen minvades dels drets reconeguts a les dones víctimes de violència masculista, ja que se'ls exigeix prèviament l'acreditació de ser víctimes de la violència a través de la denúncia o de sentència ferma. Les dades corroboren que la immensa majoria de les víctimes ni acudeixen a la xarxa d'assistència ni denuncien.

Assenyalem que les màximes restriccions les presenta la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere. En l'article 23, capítol II, referent a drets laborals, econòmics i prestacions de la Seguretat Social, s'indica que:

«Les situacions de violència que donen lloc al reconeixement dels drets regulats en aquest capítol s'acreditaran amb l'ordre de protecció a favor de la víctima, i excepcionalment serà títol d'acreditació d'aquesta situació l'informe del ministeri fiscal que indique l'existència d'indicis del fet que la demandant és víctima de violència de gènere fins que es dicte l'ordre de protecció.»

Per la seua banda, la Llei 7/2012, de 23 de novembre, integral contra la violència sobre la dona en l'àmbit de la Comunitat Valenciana, en l'article 9 es refereix a l'acreditació de la violència sobre la dona amb aquests termes quan s'amplien les consideracions de la Llei 1/2004:

«1. Constitueix mitjans de prova per a l'acreditació i la prestació de cobertures garantides en aquesta llei qualsevol resolució judicial que reconega, encara que només siga de forma indicària o incidental, l'existència d'un acte de violència sobre la dona previst en aquesta llei.

2. Excepcionalment, en absència de la resolució judicial indicada en l'apartat 1 d'aquest article, i mentre es dicte aquesta en el sentit indicat, serà suficient l'informe del ministeri fiscal del contingut del qual es desprenga que hi ha indicis que la demandant és víctima d'aquesta violència.

3. Amb el mateix caràcter d'excepcionalitat, podran exercitar-se els drets en què així es determine expressament amb l'única acreditació de la presentació de l'atestat policial o fins i tot del certificat acreditatiu d'atenció especialitzada per un organisme públic competent en matèria de violència sobre la dona.»

A l'abril de 2011, en aquestes Corts es va presentar un dictamen en què es feia referència als avanços que havia suposat la Llei orgànica 1/2004, la importància de la creació de jutjats especialitzats i de protocols d'actuació i de coordinació. No obstant això, ja s'assenyalaven els límits

en la primera definició de la violència sino también en la conceptualización acerca de quién puede ser víctima de este tipo de violencia y en la acreditación.

Por otra parte, cabe señalar que la discrepancia entre las cifras que presentan organismos oficiales y entidades y asociaciones feministas en cuanto a mujeres víctimas de violencia de género está en relación a las propias conceptualizaciones de la violencia que expresan las diferentes leyes, ya señaladas.

Resulta extremadamente grave que muchas mujeres que deciden dar el paso de pedir ayuda o son detectadas a través del cribado sanitario o por medio de agentes sociales o de la misma escuela se ven mermodas de los derechos reconocidos a las mujeres víctimas de violencia machista, ya que se les exige previamente la acreditación de ser víctimas de la violencia a través de la denuncia o de sentencia firme. Los datos corroboran que la inmensa mayoría de las víctimas ni acuden a la red de asistencia ni denuncian.

Señalamos que las máximas restricciones las presenta la Ley orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de medidas de protección integral contra la violencia de género. En su artículo 23, capítulo II, referente a derechos laborales, económicos y prestaciones de la Seguridad Social, se indica que:

«Las situaciones de violencia que dan lugar al reconocimiento de los derechos regulados en este capítulo se acreditarán con la orden de protección a favor de la víctima, y excepcionalmente será título de acreditación de esta situación el informe del ministerio fiscal que indique la existencia de indicios de que la demandante es víctima de violencia de género hasta tanto se dicte la orden de protección.»

Por su parte, la Ley 7/2012, de 23 de noviembre, integral contra la violencia sobre la mujer en el ámbito de la Comunitat Valenciana, en el artículo 9 se refiere a la acreditación de la violencia sobre la mujer con estos términos cuando se amplían las consideraciones de la Ley 1/2004:

«1. Constituyen medios de prueba para la acreditación y la prestación de coberturas garantizadas en esta ley cualquier resolución judicial que reconozca, aunque solo sea de forma indicaria o incidental, la existencia de un acto de violencia sobre la mujer previsto en esta ley.

2. Excepcionalmente, en ausencia de la resolución judicial indicada en el apartado 1 del presente artículo, y en tanto se dicte la misma en el sentido indicado, será suficiente el informe del ministerio fiscal de cuyo contenido se desprenda que existen indicios de que la demandante es víctima de esta violencia.

3. Con el mismo carácter de excepcionalidad, podrán ejercitarse los derechos en los que así se determine expresamente con la única acreditación de la presentación del atestado policial o incluso del certificado acreditativo de atención especializada por un organismo público competente en materia de violencia sobre la mujer.»

En abril de 2011, en estas Corts se presentó un dictamen en el que se hacía referencia a los avances que había supuesto la Ley orgánica 1/2004, la importancia de la creación de juzgados especializados y de protocolos de actuación y de coordinación. Sin embargo, ya se señalaban los límites que

que presentava la llei de 2004 per a eradicar una violència de caràcter estructural, i es donava compte de les fermes resistències en les estructures de l'Estat i també socials i polítiques per a dificultar la seua aplicació, quan no obstant això la violència ha de ser tractada des de la seua arrel, i no sols des de les conseqüències més cruels, per a iniciar el camí de l'eradicació.

Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra la dona i la violència domèstica

El Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra la dona i la violència domèstica (Conveni d'Istanbul), obert a la firma a Istanbul l'11 de maig de 2011, va entrar en vigor de forma general i per a Espanya l'1 d'agost de 2014.

Amb la introducció del Conveni d'Istanbul, tota la violència que té arrel en el masclisme, en la creença en la superioritat de l'home sobre la dona, passa a ser violència de gènere. Eixir del marc de les relacions sentimentals, per a les nostres normes, és realment transcendent; queda així posat de manifest que si hi ha violència és perquè hi ha jerarquia social, i no es pot eradicar l'una sense combatre l'altra.

El Conveni d'Istanbul reconeix aquesta jerarquia i la violència estructural, i la relaciona amb segles d'estereotips i comportaments desiguals. Estereotips i comportaments que estan canviant, però no prou. Es tracta d'un canvi essencial per al benestar de les dones, però també per al dels homes, que són víctimes d'estereotips de la virilitat que reforcen actituds agressives i violentes.

El conveni és el primer instrument de caràcter vinculant en l'àmbit europeu en matèria de violència contra la dona i és el tractat internacional de major abast per a fer front a aquesta violació dels drets humans.

El Consell de Ministres de 26 de juliol de 2013 va adoptar un acord pel qual s'aprova la firma *ad referendum* del conveni i es va disposar la seua tramesa a les Corts Generals. El 19 de febrer de 2014, les Corts Generals van concedir l'autorització perquè l'Estat puga prestar el consentiment per a obligar-se per mitjà d'aquest conveni, i va ser ratificat aquest conveni finalment en aquest any 2014 i publicat en el BOE del divendres 6 de juny de 2014.

La importància del conveni consisteix en el fet que suposa el primer instrument de caràcter vinculant en l'àmbit europeu en matèria de violència contra la dona i la violència domèstica, i és el tractat internacional de major abast per a fer front a aquesta greu violació dels drets humans, que estableix una tolerància zero respecte a la violència cap a la dona.

La violència contra la dona es reconeix en el conveni com una violació dels drets humans i com una forma de discriminació, i considera responsables als estats si no responen de manera adequada.

Els fonaments del conveni són:

Prevenir la violència, protegir les víctimes i entaular accions judicials contra els agressors.

presentaba la ley de 2004 para erradicar una violencia de carácter estructural, dando cuenta de las firmes resistencias en las estructuras del Estado y también sociales y políticas para dificultar su aplicación, cuando sin embargo la violencia debe ser tratada desde su raíz, y no solamente desde sus consecuencias más crueles, para iniciar el camino de su erradicación.

Convenio del Consejo de Europa sobre prevención y lucha contra la violencia contra la mujer y la violencia doméstica

El Convenio del Consejo de Europa sobre prevención y lucha contra la violencia contra la mujer y la violencia doméstica (Convenio de Estambul), abierto a la firma en Estambul el 11 de mayo de 2011, entró en vigor de forma general y para España el 1 de agosto de 2014.

Con la introducción del Convenio de Estambul, toda la violencia que tiene raíz en el machismo, en la creencia en la superioridad del hombre sobre la mujer, pasa a ser violencia de género. Salir del marco de las relaciones sentimentales, para nuestras normas, es realmente trascendente; queda así puesto de manifiesto que si hay violencia es porque hay jerarquía social, y no se puede erradicar la una sin combatir la otra.

El Convenio de Estambul reconoce esa jerarquía y la violencia estructural, y la relaciona con siglos de estereotipos y comportamientos desiguales. Estereotipos y comportamientos que están cambiando, pero no lo suficiente. Se trata de un cambio esencial para el bienestar de las mujeres, pero también para el de los hombres, que son víctimas de estereotipos de la virilidad que refuerzan actitudes agresivas y violentas.

El convenio es el primer instrumento de carácter vinculante en el ámbito europeo en materia de violencia contra la mujer y es el tratado internacional de mayor alcance para hacer frente a esta violación de los derechos humanos.

El Consejo de Ministros de 26 de julio de 2013 adoptó un acuerdo por el que se aprueba la firma *ad referendum* del convenio y se dispuso su remisión a las Cortes Generales. El 19 de febrero de 2014, las Cortes Generales concedieron la autorización para que el Estado pueda prestar el consentimiento para obligarse por medio de este convenio, siendo ratificado este convenio finalmente en este año 2014 y publicado en el BOE del viernes 6 de junio de 2014.

La importancia del convenio estriba en que supone el primer instrumento de carácter vinculante en el ámbito europeo en materia de violencia contra la mujer y la violencia doméstica, y es el tratado internacional de mayor alcance para hacer frente a esta grave violación de los derechos humanos, estableciendo una tolerancia cero con respecto a la violencia hacia la mujer.

La violencia contra la mujer se reconoce en el convenio como una violación de los derechos humanos y como una forma de discriminación, considerando responsables a los estados si no responden de manera adecuada.

Los fundamentos del convenio son:

Prevenir la violencia, proteger a las víctimas y entablar acciones judiciales contra los agresores.

Sensibilitzar i fer una crida a tota la societat, especialment als homes i xiquets, perquè canvien d'actitud i trenquen amb una cultura de tolerància i negació que perpetua la desigualtat de gènere i la violència que la causa.

Destacar la importància d'una actuació coordinada de tots els organismes i serveis oficials pertinents i la societat civil.

La recollida de dades estadístiques i d'investigació sobre totes les formes de violència contra la dona.

El conveni considera delictes totes les formes de violència contra la dona: la violència física, psicològica i sexual, inclosa la violació; la mutilació genital femenina, el matrimoni forçat, l'assetjament, l'avortament forçat i l'esterilització forçada. Açò implica que els estats hauran d'introduir en els seus sistemes jurídics aquests delictes.

El conveni estableix que aquests fets es perseguisquen d'ofici, amb la qual cosa la concepció de delictes públics, fins i tot a pesar de donar-se en àmbits íntims i privats, es construeix de forma més explícita i conseqüent. Tant és així que aquesta resolució inclou un punt on es destaca que hi ha estats membres que han tipificat com a delictes concretament la violència sexual en la parella, i es demana als estats membres que analitzen els resultats d'aquestes polítiques a fi de promoure propostes capaces de plantejar-se les adequades modificacions.

Hi ha altres lleis autonòmiques que des dels seus inicis milloren aquestes qüestions. Per exemple, la llei gallega, 11/2007, de 27 de juliol, per a la prevenció i el tractament integral de la violència de gènere, es refereix a l'acreditació d'una forma més àmplia amb aquests termes:

Als efectes d'aquesta llei, la situació de violència s'acreditarà per qualsevol de les formes següents:

- a) Certificació de l'ordre de protecció o de la mesura cautelar, o testimoni o còpia autèntica per la secretària o el secretari judicial de l'ordre de protecció o de la mesura cautelar mateixes.
- b) Sentència de qualsevol ordre jurisdiccional que declare que la dona ha patit violència en qualsevol de les modalitats definides en aquesta llei.
- c) Certificació o informe dels serveis socials o sanitaris de l'administració pública autonòmica o local.
- d) Certificació dels serveis d'acollida de l'administració pública autonòmica o local.
- e) Informe del ministeri fiscal que indique l'existència d'indicis de violència.
- f) Informe de la Inspecció de Treball i de la Seguretat Social.
- g) Qualsevol altres que s'establisquen reglamentàriament.

I en la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència machista de la Comunitat Autònoma de Catalunya, l'article 33 amplia encara més les possibilitats de l'acreditació:

Sensibilitzar y hacer un llamamiento a toda la sociedad, especialmente a los hombres y niños, para que cambien de actitud y rompan con una cultura de tolerancia y negación que perpetúa la desigualdad de género y la violencia que la causa.

Destacar la importancia de una actuación coordinada de todos los organismos y servicios oficiales pertinentes y la sociedad civil.

La recogida de datos estadísticos y de investigación sobre todas las formas de violencia contra la mujer.

El convenio considera delito todas las formas de violencia contra la mujer: la violencia física, psicológica y sexual, incluida la violación; la mutilación genital femenina, el matrimonio forzado, el acoso, el aborto forzado y la esterilización forzada. Esto implica que los estados deberán introducir en sus sistemas jurídicos estos delitos.

El convenio establece que estos hechos se persigan de oficio, con lo que la concepción de delito público, aun a pesar de darse en ámbitos íntimos y privados, se construye de forma más explícita y consecuente. Tanto es así que esta resolución incluye un punto donde se destaca que existen estados miembros que han tipificado como delito concretamente la violencia sexual en la pareja, pidiendo a los estados miembros que analicen los resultados de estas políticas con el fin de promover propuestas capaces de plantearse las adecuadas modificaciones.

Existen otras leyes autonómicas que desde sus inicios mejoran estas cuestiones. Por ejemplo, la ley gallega, 11/2007, de 27 de julio, para la prevención y el tratamiento integral de la violencia de género, se refiere a la acreditación de una forma más amplia con estos términos:

A los efectos de la presente ley, la situación de violencia se acreditará por cualquiera de las siguientes formas:

- a) Certificación de la orden de protección o de la medida cautelar, o testimonio o copia autèntica por la secretaria o el secretario judicial de la propia orden de protección o de la medida cautelar.
- b) Sentencia de cualquier orden jurisdiccional que declare que la mujer sufrió violencia en cualquiera de las modalidades definidas en la presente ley.
- c) Certificación o informe de los servicios sociales o sanitarios de la administración pública autonòmica o local.
- d) Certificación de los servicios de acogida de la administración pública autonòmica o local.
- e) Informe del ministerio fiscal que indique la existencia de indicios de violencia.
- f) Informe de la Inspección de Trabajo y de la Seguridad Social.
- g) Cualesquiera otras que se establezcan reglamentariamente.

Y en la Ley 5/2008, de 24 de abril, del derecho de las mujeres a erradicar la violencia machista de la Comunidad Autónoma de Cataluña, su artículo 33 amplía más si cabe las posibilidades de la acreditación:

1. Als efectes de l'accés als drets de reparació establits en aquest capítol, constitueixen mitjans de prova qualificats per a la identificació de les situacions de violència masclista:

- a) La sentència de qualsevol ordre jurisdiccional, encara que no siga ferma, que declare que la dona ha patit alguna de les formes d'aquesta violència.
- b) L'ordre de protecció vigent.
- c) L'informe de la Inspecció de Treball i Seguretat Social.

2. En absència d'algun dels mitjans establits per l'apartat 1, són mitjans específics d'identificació de les situacions de violència masclista, sempre que expressen l'existència d'indicis que una dona n'ha patida o està en risc versemblant de patir-ne:

- a) Qualsevol mesura cautelar judicial de protecció, seguretat o assegurament vigent.
- b) L'atestat elaborat per les forces i els cossos de seguretat que han presenciado directament alguna manifestació de violència masclista.
- c) L'informe del ministeri fiscal.
- d) L'informe mèdic o psicològic elaborat per una persona professional col·legiada, en el qual conste que la dona ha sigut atesa en algun centre sanitari per causa de maltractament o agressió masclista.
- e) L'informe dels serveis públics amb capacitat d'identificació de les situacions de violència masclista. Es reconeix aquesta capacitat als serveis socials d'atenció primària, als serveis d'acollida i recuperació, als serveis d'intervenció especialitzada i a les unitats especialitzades dins de les forces i els cossos de seguretat.
- f) L'informe de l'Institut Català de les Dones.
- g) Qualsevol altre mitjà establert per disposició legal.

Altres aspectes:

Desenvolupant aquestes qüestions, també hi ha, en el marc europeu, una sèrie de normatives que ens assenyalen aspectes o altres conceptualitzacions importants per avançar en la nostra legislació i polítiques valencianes i espanyoles:

1. Quant als mitjans de comunicació, en la resolució del Parlament Europeu de 2009 es parla explícitament de violència de gènere en els joves, i s'estableix la necessitat d'intervencions específiques en l'educació però també mitjançant una millor col·laboració en àmbits com els mitjans de comunicació.

Els mitjans de comunicació solien estar relacionats anteriorment amb l'objectivització sexual de les dones: la violència sexual introduïda el 1989 en la Recomanació número 12 de la CEDAW torna a estar present en la Recomanació

1. A efectos del acceso a los derechos de reparación establecidos en este capítulo, constituyen medios de prueba calificados para la identificación de las situaciones de violencia machista:

- a) La sentencia de cualquier orden jurisdiccional, aunque no haya ganado firmeza, que declare que la mujer ha sufrido alguna de las formas de esta violencia.
- b) La orden de protección vigente.
- c) El informe de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social.

2. En ausencia de alguno de los medios establecidos por el apartado 1, son medios específicos de identificación de las situaciones de violencia machista, siempre y cuando expresen la existencia de indicios que una mujer la ha sufrido o está en riesgo verosímil de sufrirla:

- a) Cualquier medida cautelar judicial de protección, seguridad o aseguramiento vigente.
- b) El atestado elaborado por las fuerzas y cuerpos de seguridad que han presenciado directamente alguna manifestación de violencia machista.
- c) El informe del Ministerio Fiscal.
- d) El informe médico o psicológico elaborado por una persona profesional colegiada, en el que conste que la mujer ha sido atendida en algún centro sanitario por causa de maltrato o agresión machista.
- e) El informe de los servicios públicos con capacidad de identificación de las situaciones de violencia machista. Se reconoce esta capacidad a los servicios sociales de atención primaria, a los servicios de acogida y recuperación, a los servicios de intervención especializada y a las unidades especializadas dentro de las fuerzas y cuerpos de seguridad.
- f) El informe del Instituto Catalán de las Mujeres.
- g) Cualquier otro medio establecido por disposición legal.

Otros aspectos:

Desarrollando estas cuestiones, también hay, en el marco europeo, una serie de normativas que nos señalan aspectos u otras conceptualizaciones importantes para avanzar en nuestra legislación y políticas valencianas y españolas:

1. En cuanto a los medios de comunicación, en la resolución del Parlamento Europeo de 2009 se habla explícitamente de violencia de género en los jóvenes, estableciendo la necesidad de intervenciones específicas en la educación pero también mediante una mejor colaboración en ámbitos como los medios de comunicación.

Los medios de comunicación venían estando relacionados anteriormente con la objetivización sexual de las mujeres: la violencia sexual introducida en 1989 en la Recomendación número 12 de la CEDAW vuelve a estar presente en la

número 19 de la CEDAW, que inclou nous conceptes com ara «atacs sexuals». De la mateixa manera, igual que el 1989 s'inclou l'«assetjament sexual en el lloc de treball», amb la Recomanació número 19 de la CEDAW s'inclou la «fustigació sexual en el lloc de treball». La violència sexual també es relaciona amb l'ús del cos de la dona com a explotació comercial, en incloure com a violència sexual l'«explotació comercial de la dona com a objecte sexual». D'aquesta manera, encara que és cert que en la CEDAW es tractaven els estereotips i prejudicis en l'article 5, serà en la recomanació 19 de la CEDAW on es parlarà de la importància dels mitjans de comunicació de forma concreta, relacionant-los amb el respecte envers la dona des d'un doble vessant: garantir el respecte de la dona per part dels propis mitjans i garantir la promoció per part d'aquests mitjans del respecte de la dona. Posteriorment, en la resolució del Parlament Europeu de 2004 s'inclouran punts sobre els estereotips i els mitjans de comunicació amb relació a com contribueixen a generar violència contra les dones.

Igualment, en l'últim Informe Ombra de la CEDAW, els estereotips de gènere queden associats a la violència contra dones i xiquetes, fent especial insistència en el fet que aquests estereotips existeixen especialment en àmbits com el judicial i el militar. Amb aquest informe també s'introdueix el concepte d'«hipersexualització» i es denuncia, a més, que «no es prenen prou mesures sobre els anuncis de moda infantil en què es produeix hipersexualització dels cossos de les xiquetes en la publicitat o sobre el tractament de la imatge negativa de dones d'ètnia gitana i d'altres minories». Aquest informe també comenta com els observatoris de publicitat i de continguts no sancionen els casos com a sexisme i tenen poca incidència en la resolució d'aquest tipus de violència. Igualment, quan aquest últim Informe Ombra de la CEDAW tracta els problemes a l'hora de denunciar, ho indica relacionant-ho amb l'existència d'estereotips de gènere associats a la violència contra dones.

2. Quant a la violència sexual, a més d'estar relacionada amb l'explotació comercial de la dona com a objecte sexual, a través de la resolució del Parlament Europeu de 2004, s'inclou la violència sexual dins de la llar en parlar de «violència sexual dins del matrimoni». Uns anys més tard, amb la resolució del Parlament Europeu de 2009 va tornar a donar un altre pas significatiu tractant la violència sexual no sols en el matrimoni sinó en qualsevol relació afectivosexual o de la parella, fent a més menció explícita a les violacions, quan es va parlar de «violència sexual i violació de dones, en particular dins del matrimoni i en les relacions íntimes no oficialitzades» i la «violència sexual en la parella». A més, es va establir que aquests fets es «persegüesquen d'ofici» amb la qual cosa la concepció de delictes públics fins i tot a pesar de donar-se en àmbits íntims i privats es construeix de forma més explícita i conseqüent. Tant és així que aquesta resolució inclou un punt on es destaca que hi ha estats membres que han tipificat com a delictes concretament la violència sexual en la parella, demanant als estats membres que analitzin els resultats d'aquestes polítiques a fi de promoure un intercanvi de bones pràctiques a escala europea.

3. Estant la violència sexual relacionada amb la vulneració dels drets sexuals, cal assenyalar quant als drets sexuals que amb l'Informe Ombra s'introdueix el terme de «drets

Recomendación número 19 de la CEDAW incluyendo nuevos conceptos como «ataques sexuales». De igual forma, al igual que en 1989 se incluye el «acoso sexual en el lugar de trabajo», con la Recomendación número 19 de la CEDAW se incluye el «hostigamiento sexual en el lugar de trabajo». La violencia sexual también se relaciona con el uso del cuerpo de la mujer como explotación comercial, al incluir como violencia sexual la «explotación comercial de la mujer como objeto sexual». De esta forma, aunque es cierto que en la CEDAW se trataban los estereotipos y prejuicios en su artículo 5, será en la recomendación 19 de la CEDAW donde se hablará de la importancia de los medios de comunicación de forma concreta, relacionándolos con el respeto hacia la mujer desde una doble vertiente: el garantizar el respeto de la mujer por parte de los propios medios y el garantizar la promoción por parte de esos medios del respeto de la mujer. Posteriormente, en la resolución del Parlamento Europeo de 2004 se incluirán puntos acerca de los estereotipos y los medios de comunicación en relación a cómo contribuyen a generar violencia contra las mujeres.

Igualmente, en el último Informe Sombra de la CEDAW, los estereotipos de género quedan asociados a la violencia contra mujeres y niñas, haciendo especial hincapié en que estos estereotipos existen especialmente en ámbitos como el judicial y el militar. Con este informe también se introduce el concepto de «hipersexualización» denunciándose, además, que «no se toman suficientes medidas sobre los anuncios de moda infantil en los que se produce hipersexualización de los cuerpos de las niñas en la publicidad o sobre el tratamiento de la imagen negativa de mujeres de etnia gitana y de otras minorías». Este informe también comenta cómo los observatorios de publicidad y de contenidos no sancionan los casos como sexismo, teniendo poca incidencia en la resolución de este tipo de violencia. Igualment, cuando este último Informe Sombra de la CEDAW trata los problemas a la hora de denunciar, lo indica relacionándolo con la existencia de estereotipos de género asociados a la violencia contra mujeres.

2. En cuanto a la violencia sexual, además de estar relacionada con la explotación comercial de la mujer como objeto sexual, a través de la resolución del Parlamento Europeo de 2004, se incluye la violencia sexual dentro del hogar al hablar de «violencia sexual dentro del matrimonio». Unos años más tarde, con la resolución del Parlamento Europeo de 2009 volvió a dar otro paso significativo tratando la violencia sexual no solamente en el matrimonio sino en cualquier relación afectivo-sexual o de la pareja, haciendo además menció explícita a las violaciones, cuando se habló de «violencia sexual y violación de mujeres, en particular dentro del matrimonio y en las relaciones íntimas no oficializadas» y la «violencia sexual en la pareja». Además, se estableció que estos hechos se «persigan de oficio» con lo que la concepción de delito público aun a pesar de darse en ámbitos íntimos y privados se construye de forma más explícita y conseqüente. Tanto es así que esta resolución incluye un punto donde se destaca que existen estados miembros que han tipificado como delito concretamente la violencia sexual en la pareja, pidiendo a los estados miembros que analicen los resultados de estas políticas con el fin de promover un intercambio de buenas pràctiques a escala europea.

3. Estando la violencia sexual relacionada con la vulneración de los derechos sexuales, cabe señalar en cuanto a los derechos sexuales que con el Informe Sombra se introduce

sexuals» relacionant-los amb les deficiències en l'atenció primària fonamental per a identificar els casos de violència de gènere (on es destaca la mutilació femenina), amb la reproducció i la interrupció de l'embaràs i els anticonceptius. Si bé no s'introdueix el dret explícit de les dones quant a assegurar-los una sexualitat lliure de violacions, sí que s'introdueix en l'apartat de drets sexuals, no sols la seua tradicional relació amb els drets reproductius sinó la relació dels drets sexuals amb l'educació sexual, i es relaciona, al seu torn, l'educació sexual amb la sensibilització de la població i l'apoderament de les dones. Cal recordar que hi ha la Declaració universal dels drets sexuals de la WAS.

4. Amb la resolució del Parlament Europeu de 2014 (amb recomanacions destinades a la Comissió sobre la Lluita contra la Violència Exercida sobre les Dones), s'introdueixen passos importants com ara introduir el concepte de femicidi. D'altra banda, també es parla de «violència masculina». Cal en aquest punt remetre'ns a la normativa llatinoamericana, que va desenvolupar en el seu moment la diferència entre els conceptes de «femicidi» i «femicida», i la seua relació amb la responsabilitat dels poders públics d'assegurar una vida lliure de violències masclistes, com en algunes constitucions llatinoamericanes ha arribat a plasmar-se i també desenvolupant, d'aquesta manera, el protocol facultatiu de la CEDAW, desenvolupat el 1999, el qual va establir els drets de les dones a demanar la reparació per la violació dels seus drets. En aquest sentit també cal recordar que la Conferència de Drets Humans de Viena de 1993, recull la premissa que els drets de les dones i de les xiquetes són drets humans universals.

El Conveni d'Istanbul també tracta les obligacions de l'Estat i la deguda diligència i estableix indemnitzacions no sols per part de l'agressor sinó també per part de l'Estat.

El 2014 la RAE va incloure el «femicidi» entès, efectivament, com l'«asesinato de una mujer por razón de su sexo», sent qui comet el femicidi, el «femicida». En el dictamen de 2012 de la CEDAW relatiu al cas d'Àngela González Carreño, es va establir el dret per part de la víctima a una reparació adequada i a una indemnització integral i proporcional a la conculcació dels seus drets, havent aquesta reparació i indemnització de ser duta a terme per l'Estat, igual que es va establir l'obligació per part dels estats a dur a terme investigacions exhaustives i imparcials dels successos. Finalment, cal assenyalar que aquesta reparació i indemnització per part dels estats s'estableix com a forma de compliment de l'estat de dret quant a la vulneració de les dones i el seu assegurament a viure vides lliures de violències masclistes.

Finalment, quant als femicidis, també es va destacar en comissió la inexistència d'estadístiques globals, ni tampoc comparades entre països, que documentaren la informació quantitativa i qualitativa de tots els assassinats de dones per raó del seu sexe.

5. Quant a l'assetjament sexual, la Directiva 2006/54/CE del Parlament Europeu i del Consell de 5 de juliol de 2006, relativa a l'aplicació del principi d'igualtat d'oportunitats i igualtat de tracte entre homes i dones en assumptes de treball i ocupació (refosa), destaca la rellevància d'adoptar

el término de «derechos sexuales» relacionándolos con las deficiencias en la atención primaria fundamental para identificar los casos de violencia de género (donde se destaca la mutilación femenina), con la reproducción y la interrupción del embarazo y los anticonceptivos. Si bien no se introduce el derecho explícito de las mujeres en cuanto a asegurarles una sexualidad libre de violaciones, sí se introduce en el apartado de derechos sexuales, no solamente su tradicional relación con los derechos reproductivos sino la relación de los derechos sexuales con la educación sexual, relacionando, a su vez, la educación sexual con la sensibilización de la población y el empoderamiento de las mujeres. Cabe recordar que existe la Declaración universal de los derechos sexuales de la WAS.

4. Con la resolución del Parlamento Europeo de 2014 (con recomendaciones destinadas a la Comisión sobre la Lucha contra la Violencia Ejercida sobre las Mujeres), se introducen pasos importantes como introducir el concepto de femicidio. Por otra parte, también se habla de «violencia masculina». Cabe en este punto remitirnos a la normativa latinoamericana, que desarrolló en su momento la diferencia entre los conceptos de «femicidio» y «femicida», y su relación con la responsabilidad de los poderes públicos de asegurar una vida libre de violencias machistas, como en algunas constituciones latinoamericanas ha llegado a plasmarse y también desarrollando, de esta forma, el protocolo facultativo de la CEDAW, desarrollado en 1999, el cual estableció los derechos de las mujeres a pedir la reparación por la violación de sus derechos. En este sentido también cabe recordar que la Conferencia de Derechos Humanos de Viena de 1993, recoge la premisa de que los derechos de las mujeres y de las niñas son derechos humanos universales.

El Convenio de Estambul también trata las obligaciones del Estado y la debida diligencia, estableciendo indemnizaciones no solamente por parte del agresor sino también por parte del Estado.

En 2014 la RAE incluyó el «femicidio» entendiéndolo, efectivamente, como el «asesinato de una mujer por razón de su sexo», siendo quien comete el femicidio, el «femicida». En el dictamen de 2012 de la CEDAW relativo al caso de Ángela González Carreño, se estableció el derecho por parte de la víctima a una reparación adecuada y a una indemnización integral y proporcional a la conculcación de sus derechos, teniendo esta reparación e indemnización que ser llevada a cabo por el Estado, al igual que se estableció la obligación por parte de los estados a llevar a cabo investigaciones exhaustivas e imparciales de los sucesos. Por último, cabe señalar que esta reparación e indemnización por parte de los estados se establece como forma de cumplimiento del estado de derecho en lo relativo a la vulneración de las mujeres y su aseguramiento a vivir vidas libres de violencias machistas.

Por último, en cuanto a los femicidios, también se destacó en comisión la inexistencia de estadísticas globales, ni tampoco comparadas entre países, que documentasen la información cuantitativa y cualitativa de todos los asesinatos de mujeres por razón de su sexo.

5. En cuanto al acoso sexual, la Directiva 2006/54/CE del Parlamento Europeo y del Consejo de 5 de julio de 2006, relativa a la aplicación del principio de igualdad de oportunidades e igualdad de trato entre hombres y mujeres en asuntos de trabajo y empleo (refundida), destaca la

mesures per a combatre qualsevol classe de discriminació per raó de sexe en els àmbits regulats en aquesta directiva i, en particular, adoptar mesures eficaces per a prevenir l'assetjament i l'assetjament sexual en el lloc de treball.

6. Quant a el tràfic de dones i xiquetes, és en l'article 3.6 de la llei valenciana on s'esmenta el tràfic de dones i xiquetes, com una manifestació de la violència sobre la dona, i es defineix el tràfic de dones i xiquetes com la captació, el transport, el trasllat, l'acollida o la recepció de dones, recurrent a l'amenaça o a l'ús de la força o altres formes de coacció, amb fins d'explotació sexual. Si bé també seria interessant relacionar-lo també i en alguns casos com una manifestació de la violència econòmica, atès que algunes de les dones en xarxes de tràfic són migrades econòmiques que cauen en aquestes trames, com bé es va assenyalar en la comissió.

Tenint en compte que algunes de les dones en xarxes de tràfic són migrades econòmiques, cal assenyalar que s'han donat importants passos normatius en el tema del tràfic de dones i xiquetes com són el Protocol de Palerm subscrit en el si de Nacions Unides l'any 2000, a nivell regional el Conveni del Consell d'Europa sobre la lluita contra el tràfic d'éssers humans (2005) i nivell comunitari la Decisió marc del Consell de la Unió de 2002 (substituïda recentment per la Directiva 2011/36 i la Directiva 2004/81). Tanmateix, principalment el desenvolupament de la política espanyola ha respost a una progressiva conscienciació social sobre el fenomen. D'aquesta manera, es va assenyalar en comissió que les reformes aprovades els últims anys pretenien reforçar la protecció de la víctima anteposant-se aquesta condició a la d'extranjera, però han subsistit problemes en l'aplicació pràctica d'aquestes previsions i en l'articulació d'una resposta integral a la seua situació, per ser una situació que va més enllà de la seua condició d'extranjera. De tal forma que les polítiques europees s'estan preocupant més pels controls de seguretat i la temàtica d'extranjeria que per donar una verdadera protecció a les dones i les xiquetes que han sigut objecte de tràfic.

Els problemes del tràfic són principalment la invisibilització de les dones que han sigut objecte de tràfic, fins i tot en les dades estadístiques quantitatives i qualitatives de què es disposa, arribant a l'extrem de casos on no han sigut identificades les víctimes, i també els supòsits de vulneració de les normatives indicades.

El Protocol marc de protecció de les víctimes de tràfic d'éssers humans i el Pla integral de lluita contra el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual 2015-2018 potser podran contribuir a millorar aquesta situació, però sense una major concreció de les seues previsions i, sobretot, sense l'aprovació de protocols provincials o autonòmics difícilment s'aconseguirà aquest objectiu.

Els informes del Defensor del Poble i d'algunes ONG denuncien alguns supòsits d'expulsió de víctimes de tràfic o de no concessió del període de restabliment i reflexió. Més enllà que alguns d'aquests casos es van esdevenir en un moment en què les normes descrites anteriorment encara no estaven vigents, novament, el principal problema torna a estar en la identificació de les víctimes, qüestió sobre la qual hi ha discrepàncies en no pocs supòsits, però que també en el si de les ONG és molt controvertit. Tornar al país d'origen una

relevancia de adoptar medidas para combatir toda clase de discriminación por razón de sexo en los ámbitos regulados en esta directiva y, en particular, adoptar medidas eficaces para prevenir el acoso y el acoso sexual en el puesto de trabajo.

6. En cuanto a la trata de mujeres y niñas, es en el artículo 3.6 de la ley valenciana donde se menciona la trata de mujeres y niñas, como una manifestación de la violencia sobre la mujer, y se define la trata de mujeres y niñas como la captación, el transporte, el traslado, la acogida o la recepción de mujeres, recurriendo a la amenaza o al uso de la fuerza u otras formas de coacción, con fines de explotación sexual. Si bien también sería interesante relacionarlo también y en algunos casos como una manifestación de la violencia económica, atendiendo a que algunas de las mujeres en redes de trata son migradas económicas que caen en estas tramas, como bien se señaló en comisión.

Teniendo en cuenta que algunas de las mujeres en redes de trata son migradas económicas, cabe señalar que se han dado importantes pasos normativos en el tema de la trata de mujeres y niñas como son el Protocolo de Palermo suscrito en el seno de Naciones Unidas en el año 2000, a nivel regional el Convenio del Consejo de Europa sobre la lucha contra la trata de seres humanos (2005) y nivel comunitario la Decisión marco del Consejo de la Unión de 2002 (sustituída recientemente por la Directiva 2011/36 y la Directiva 2004/81). Sin embargo, principalmente el desarrollo de la política española ha venido respondiendo a una progresiva concienciación social sobre el fenómeno. De esta forma, se señaló en comisión que las reformas aprobadas en los últimos años pretendían reforzar la protección de la víctima anteponiéndose esta condición a la de extranjera, pero han subsistido problemas en la aplicación práctica de estas previsions y en la articulación de una respuesta integral a su situación, por ser una situación que va más allá de su condición de extranjera. De tal forma que las políticas europeas se están preocupando más por los controles de seguridad y la temática de extranjería que por dar una verdadera protección a las mujeres y niñas que han sido objeto de trata.

Los problemas de la trata son principalmente la invisibilización de las mujeres que han sido objeto de trata, incluso en los datos estadísticos cuantitativos y cualitativos de los que se dispone, llegando al extremo de casos donde no han sido identificadas las víctimas, y también los supuestos de vulneración de las normativas indicadas.

El Protocolo marco de protección de las víctimas de trata de seres humanos y el Plan integral de lucha contra la trata de mujeres y niñas con fines de explotación sexual 2015-2018 quizá puedan contribuir a mejorar esta situación, pero sin una mayor concreción de sus previsions y, sobre todo, sin la aprobación de protocolos provinciales o autonómicos difícilmente se logrará este objetivo.

Los informes del Defensor del Pueblo y de algunas ONG denuncian algunos supuestos de expulsión de víctimas de trata o de no concesión del período de restablecimiento y reflexión. Más allá de que algunos de estos casos se produjeron en un momento en que las normas descritas anteriormente todavía no estaban vigentes, nuevamente, el principal problema vuelve a estar en la identificación de las víctimas, cuestión sobre la que existen discrepancias en no pocos supuestos, pero que también en el seno de las ONG es

persona que ha sigut objecte de tràfic amb fins d'explotació sexual pot comportar condemnar-la a la mort o l'exclusió social i a tornar a caure en mans dels traficants. Formalment hi ha la garantia del reconeixement de refugiad i refugiada, però hi ha moltes dificultats per acreditar l'existència d'un «fundat temor de la persecució» o «la pertinença a determinats grups socials» perquè les sol·licituds de protecció internacional prosperen. Cal assenyalar, finalment, que el tràfic amb fins d'explotació sexual no és causa d'asil; tanmateix, la violència de gènere és causa d'obtenir una autorització de residència de llarga durada. Caldria assegurar que en l'aplicació de la normativa o en el seu desenvolupament o bé quede clar que dins del concepte de violència de gènere hi ha incloses diferents manifestacions, una el tràfic, o bé especificar que el tràfic també hauria de ser causa d'autorització de residència de llarga durada, si bé també aconseguir com a causa d'asil els casos de violència de gènere i de tràfic.

7. D'altra banda, cal assenyalar que el Conveni d'Istanbul entén que l'eradicació de la violència exigeix promoure la igualtat, partint que la igualtat legal i real és l'element clau de la prevenció de la violència contra la dona i entenent l'educació com el sistema més extens de prevenció. També, el Conveni d'Istanbul esmenta vint supòsits de discriminació i fa una crida a tenir-los en compte si es vol protegir les dones, per la qual cosa és un conveni amb una mirada interseccional, entenent que pugui haver-hi situacions de discriminació múltiples. També s'estableixen serveis especialitzats i se'n preveu una llista. Igualment, el Conveni d'Istanbul també tracta la custòdia, el dret de visita i seguretat.

Cal assenyalar, quant a la introducció de nous conceptes que expliquen la situació de les dones, que en l'estudi de l'avanç de la conceptualització al voltant de les violències masclistes trobem un salt de l'ús del terme «discriminació» al terme violència a través de la CEDAW (Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona), en el sentit que, sense deixar de reconèixer i treballar en certs àmbits per les discriminacions que pateixen les dones, en alguns altres aspectes s'introdueix la concepció que les dones no sols pateixen discriminacions, sinó violència. D'aquesta manera, tant unes com altres, s'accepta que sorgisquen d'un desequilibri de poder i, per tant, d'un rol de subordinació assignat al sexe femení.

En aquest sentit, la compareixent Ruth Mestre va indicar en la comissió, com seria d'interessant també començar a introduir el concepte de «subordiscriminació», en el sentit que no tan sols patim discriminació sinó que aquesta naix d'un desequilibri de poder entre sexes procedent de la subordinació. De la mateixa manera que un concepte com «violència masclista» podria ajudar a focalitzar l'arrel del problema, la introducció d'un concepte com «subordiscriminació» no obviaria el fet que la discriminació sorgeix per un desequilibri de poder o un sotmetiment de subordinació. De la mateixa manera, Irene Ballester va assenyalar la necessitat de canviar el paradigma de presentar la violència masclista no com un problema de les dones, sinó com un problema per a les dones. D'aquesta manera, no existiria, va destacar, violència de gènere si no hi haguera una situació de discriminació i de desigualtat, matisant també ambdues.

muy controvertido. Devolver al país de origen a una persona que ha sido objeto de trata con fines de explotación sexual puede suponer condenarla a la muerte o la exclusión social y a volver a caer en manos de los traficantes. Formalmente está la garantía del reconocimiento de refugiado o refugiada, pero existen muchas dificultades para acreditar la existencia de un «fundado temor a la persecución» o «la pertenencia a determinados grupos sociales» para que las solicitudes de protección internacional prosperen. Cabe señalar, por último, que la trata con fines de explotación sexual no es causa de asilo; sin embargo, la violencia de género es causa de obtener una autorización de residencia de larga duración. Cabría asegurar que en la aplicación de la normativa o en su desarrollo o bien quede claro que dentro del concepto de violencia de género están incluidas diferentes manifestaciones, una de ellas la trata, o bien especificar que la trata también debería ser causa de autorización de residencia de larga duración, si bien también conseguir como causa de asilo los casos de violencia de género y de trata.

7. Por otra parte, cabe señalar que el Convenio de Estambul entiende que la erradicación de la violencia exige promover la igualdad, partiendo de que la igualdad legal y real es el elemento clave de la prevención de la violencia contra la mujer y entendiendo la educación como el sistema más extenso de prevención. También, el Convenio de Estambul nombra veinte supuestos de discriminación, haciendo un llamamiento a tenerlos en cuenta si se quiere proteger a las mujeres, por lo que es un convenio con una mirada interseccional, entendiendo que pueda haber situaciones de discriminación múltiples. También se establecen servicios especializados, previendo una lista de ellos. Igualmente, el Convenio de Estambul también trata la custodia, el derecho de visita y seguridad.

Cabe señalar, en cuanto a la introducción de nuevos conceptos que expliquen la situación de las mujeres, que en el estudio del avance de la conceptualización alrededor de las violencias machistas encontramos un salto del uso del término «discriminación» al término violencia a través de la CEDAW (Convención sobre la eliminación de todas las formas de discriminación contra la mujer), en el sentido de que, sin dejar de reconocer y trabajar en ciertos ámbitos por las discriminaciones que sufren las mujeres, en algunos otros aspectos se introduce la concepción de que las mujeres no solamente sufren discriminaciones, sino violencia. De esta forma, tanto unas como otras, se acepta que surjan de un desequilibrio de poder y, por tanto, de un rol de subordinación asignado al sexo femenino.

En este sentido, la compareciente Ruth Mestre indicó en comisión, lo interesante también que sería empezar a introducir el concepto de «subordiscriminación», en el sentido de que no tan solo padecemos discriminación sino que esta nace de un desequilibrio de poder entre sexos procedente de la subordinación. De igual manera que un concepto como «violencia machista» podría ayudar a focalizar la raíz del problema, la introducción de un concepto como «subordiscriminación» no obviaría el hecho de que la discriminación surge por un desequilibrio de poder o un sometimiento de subordinación. De la misma forma, Irene Ballester señaló la necesidad de cambiar el paradigma de presentar la violencia machista no como un problema de las mujeres, sino como un problema para las mujeres. De esta forma, no existiría, destacó, violencia de género si no hubiese una situación de discriminación y de desigualdad, matizando

Davant d'això, cal destacar la necessitat de dignificar el valor social de les aportacions de les dones, atorgant el mateix valor a les seues aportacions les formes de construir relacions d'igualtat; en cas contrari els seus assassinats no són considerats d'importància greu.

D'aquesta manera, l'ús del concepte «violència masclista ajuda a focalitzar l'origen d'aquesta violència (el masclisme) i no sobre els que es produeix (violència contra les dones). La implementació d'aquest concepte en la normativa contribueix a desenvolupar polítiques que, per tant, es focalitzaran en l'arrel del problema. D'altra banda, ens trobem en un moment en què es necessita un gir en la mirada per deixar de responsabilitzar les dones d'aquestes violències, a més d'augmentar la consciència social sobre ser aquest un problema de totes i tots. El concepte de «violència de gènere» ha sigut un concepte que ha obert camí en la ruptura de la idea que aquest és un problema d'àmbit privat, ja que ho és d'àmbit públic, perquè el seu continu ús és també positiu, alternant-lo amb el de violència masclista.

Finalment, quant a reconèixer les dones que han patit situacions de violència com a agents actives en el procés de transformació individual i col·lectiva de la nostra societat respecte al coneixement i a la superació, passant de ser víctimes a supervivents, tal com les associacions de dones supervivents de violència masclista mateixes indiquen i reclamen. S'ha de reconèixer també el paper dels col·lectius de dones i dels moviments feministes en el camí de l'eradicació de les violències masclistes, com s'ha esdevingut en les diferents conferències mundials com ara la de Pequín, conformades per entitats d'aquest tipus. En el Conveni d'Istanbul fins i tot s'arriba a parlar del foment i el suport a ONG. També és necessari tenir en compte la queixa de les supervivents de violència masclista en el fet que han sigut doblement victimitzades per la ineficàcia dels processos d'atenció, i en aquest sentit, la Decisió marc del Consell d'Europa de 15 de març de 2001, sobre l'estatut de la víctima en el procés penal, ja assenyalava la importància d'evitar els processos de victimització secundària i la necessitat de serveis especialitzats i d'organitzacions de suport a la víctima.

LES DADES

Segons hem pogut corroborar, d'acord amb el parer de les persones expertes que han comparegut en la comissió, les dades no dimensionen el problema real. La violència que pateixen les dones està, en gran manera, invisibilitzada.

Els informes i els estudis aportats confirmen que la violència que viuen les dones està molt més arrelada i és més comuna que la que apareix en funció de la percepció mateixa de les dones o dels seus entorns.

A la Comunitat Valenciana, les dades oficials de víctimes mortals el 2016 van ascendir a 11, d'acord amb la conceptualització de víctima que recull la Llei 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere.

Tanmateix, els fills i les filles menors de 18 anys són també víctimes mortals d'aquesta violència masclista. El 2014, 41

també ambas. Frente a esto, cabe destacar la necesidad de dignificar el valor social de las aportaciones de las mujeres, otorgándoles igual valor a sus aportaciones las formas de construir relaciones de igualdad; de lo contrario sus asesinatos no son considerados de calado grave.

De esta forma, el uso del concepto «violencia machista ayuda a focalizar el origen de esta violencia (el machismo) y no sobre quienes se produce (violencia contra las mujeres). La implementación de este concepto en la normativa contribuye a desarrollar políticas que, por tanto, se focalizarán en la raíz del problema. Por otra parte, nos encontramos en un momento en el que se necesita un giro en la mirada, dejando de responsabilizar a las mujeres de estas violencias, además de aumentar la concienciación social acerca de ser este un problema de todas y todos. El concepto de «violencia de género» ha sido un concepto que ha abierto camino en la ruptura de la idea de que este es un problema de ámbito privado, siéndolo de ámbito público, porque su continuo uso es también positivo, alternándolo con el de violencia machista.

Por último, en cuanto a reconocer a las mujeres que han padecido situaciones de violencia como agentes activas en el proceso de transformación individual y colectiva de nuestra sociedad respecto al conocimiento y a la superación, pasando de ser víctimas a supervivientes, tal y como las propias asociaciones de mujeres supervivientes de violencia machista indican y reclaman. Se debe reconocer también el papel de los colectivos de mujeres y de los movimientos feministas en el camino de la erradicación de las violencias machistas, como ha venido sucediendo en las diferentes conferencias mundiales como la de Pekín, conformadas por entidades de este tipo. En el Convenio de Estambul incluso se llega a hablar del fomento y el apoyo a ONG. También es necesario tener en cuenta la queja de las supervivientes de violencia machista en cuanto a que han venido siendo doblemente victimizadas por la ineficacia de los procesos de atención, y en este sentido, la Decisión marco del Consejo de Europa de 15 de marzo de 2001, sobre el estatuto de la víctima en el proceso penal, ya señalaba la importancia de evitar los procesos de victimización secundaria y la necesidad de servicios especializados y de organizaciones de apoyo a la víctima.

LOS DATOS

Según hemos podido corroborar, a decir de las personas expertas que han comparecido en comisión, los datos no dimensionan el problema real. La violencia que sufren las mujeres está, en gran medida, invisibilitzada.

Los informes y estudios aportados confirman que la violencia que viven las mujeres está mucho más arraigada y es más común que la que aparece en función de la propia percepción de las mujeres o de sus entornos.

En la Comunitat Valenciana, los datos oficiales de víctimas mortales en 2016 ascendieron a 11, de acuerdo con la conceptualización de víctima que recoge la Ley 1/2004, de 28 de diciembre, de medidas de protección integral contra la violencia de género.

Sin embargo, los hijos e hijas menores de 18 años son también víctimas mortales de esta violencia machista. En

menors van quedar orfes per l'assassinat de les seues mares. El 2015, la xifra va ascendir a 51. El 2016, 26 orfes i òrfenes.

Cal destacar les xifres que posen de manifest que, de vegades, els fills i les filles són víctimes de violència i també assassinats per pares maltractadors: les dades del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat en comptabilitzen 4, el 2014 i el 2015 i 1 menor el 2016.

Les denúncies presentades el 2015 a la Comunitat Valenciana van ascendir a 17.394, que van augmentar, el 2016, a 19.431, segons dades de la Delegació del Govern per a la Violència de Gènere, Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat.

El telèfon 016, que atén situacions de violència de gènere, va rebre, el 2015, 9.819 telefonades.

LA MACROENQUESTA 2015

Els tipus de violències i altres factors

Segons les dades de la darrera macroenquesta publicada pel Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat el 2015, que es fa pública cada quatre anys, es conclou que el 12,5 % de dones residents a Espanya majors de 16 anys han patit violència alguna vegada, xifres demolidores que revelen que, l'any anterior a la publicació de l'enquesta, més d'un milió i mig de dones espanyoles havien patit violència psicològica de control i més de més de mig milió de dones violència econòmica.

La xifra que més crida l'atenció és que només el 26,8 % es van dirigir a les forces i cossos de seguretat de l'Estat per a denunciar el seu maltractador.

Les raons que addueixen les dones per no denunciar són també aclaridores:

Van des de la por, el 26,56 %, la vergonya, el 21,08 %, o no considerar prou important la violència patida, el 44,6 %. Però també s'assenyala la dependència econòmica, 10,36 %, entre altres.

Les xifres donen visibilitat a un problema profund que assenyala:

La magnitud de la violència que pateixen les dones en tots els grups d'edat i condició. Especialment preocupant entre les joves, les dones majors, les estrangeres i les dones dependents i discapacitades.

Que el sistema creat per a atendre les víctimes deixa fora la immensa majoria de les dones que la pateixen ja que les ajudes i els recursos estan vinculats a la denúncia judicial —segons la llei orgànica de 2004— i no als informes que des de diferents instàncies actuen per a detectar la violència de gènere.

Que les relacions més igualitàries estan lliures de violència, dades que s'infereixen a partir de la pregunta relacionada amb les parelles que comparteixen les tasques domèstiques.

2014, 41 menors quedaron huérfanos por el asesinato de sus madres. En 2015, la cifra ascendió a 51. En 2016, 26 huérfanos y huérfanas.

Cabe destacar las cifras que ponen de manifiesto que, en ocasiones, los hijos e hijas son víctimas de violencia y también asesinados por padres maltratadores: los datos del Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad contabilizan 4, en 2014 y en 2015 y 1 menor en 2016.

Las denuncias presentadas en 2015 en la Comunitat Valenciana ascendieron a 17.394, que aumentaron, en 2016, a 19.431, según datos de la Delegación del Gobierno para la Violencia de Género, Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad.

El teléfono 016, que atiende situaciones de violencia de género, recibió, en 2015, 9.819 llamadas.

LA MACROENCUESTA 2015

Los tipos de violencias y otros factores

Según los datos de la última macroencuesta publicada por el Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad en 2015, que se hace pública cada cuatro años, se concluye que el 12,5 % de mujeres residentes en España mayores de 16 años han sufrido violencia alguna vez, cifras demoledoras que revelan que, el año anterior a la publicación de la encuesta, más de un millón y medio de mujeres españolas habían sufrido violencia psicológica de control y más de más de medio millón de mujeres violencia económica.

La cifra que más llama la atención es que solo el 26,8 % se dirigieron a las fuerzas y cuerpos de seguridad del Estado para denunciar a su maltratador.

Las razones que aducen las mujeres para no denunciar son también esclarecedoras:

Van desde el miedo, el 26,56 %, la vergüenza, el 21,08 %, o no considerar suficientemente importante la violencia sufrida, el 44,6 %. Pero también se señala la dependencia económica, 10,36 %, entre otras.

Las cifras dan visibilidad a un problema profundo que señala:

La magnitud de la violencia que padecen las mujeres en todos los grupos de edad y condición. Especialmente preocupante entre las jóvenes, las mujeres mayores, las extranjeras y las mujeres dependientes y discapacitadas.

Que el sistema creado para atender a las víctimas deja fuera a la inmensa mayoría de las mujeres que la padecen ya que las ayudas y recursos están vinculados a la denuncia judicial —según la ley orgánica de 2004— y no a los informes que desde diversas instancias actúan para detectar la violencia de género.

Que las relaciones más igualitarias están libres de violencia, datos que se asoman a partir de la pregunta relacionada con las parejas que comparten las tareas domésticas.

Tanmateix i d'altra banda, queden oberts, a col·lació de la macroenquesta, molts interrogants:

No se sap el nombre de dones que han quedat discapacitades com a conseqüència del maltractament i la dimensió de les lesions en la seua salut.

Les dades de la macroenquesta assenyalen l'alt percentatge de víctimes que renuncien al procediment, no denuncien, no acudeixen a les estructures assistencials o les abandonen ràpidament perquè, diuen, temen que es dubte sobre la seua credibilitat o temen perdre els seus fills o les seues filles. Tanmateix, desconeixem la seua pròpia opinió sobre la xarxa d'assistència, la qual cosa ens indueix a considerar la conveniència d'analitzar amb estudis qualitatius i quantitatius aquests buits que assenyalen les pròpies institucions i les seues insuficiències i limitacions com a responsables en la seua manera d'abordar les seues responsabilitats davant les víctimes.

Les dades posen de manifest que la població juvenil i adolescent resulta especialment vulnerable i que la violència psicològica resulta desapercibuda com a violència i que un ampli percentatge de joves, el 10,8 %, de 16 a 24 anys, reconeixen haver sigut víctimes de violència sexual.

Destaquem la necessitat que s'analitze l'assetjament també a través de les xarxes socials.

Assenyalem la falta de dades específiques sobre la comunitat gitana.

Sin embargo y por otra parte, quedan abiertos, a colación de la macroenquesta, muchos interrogantes:

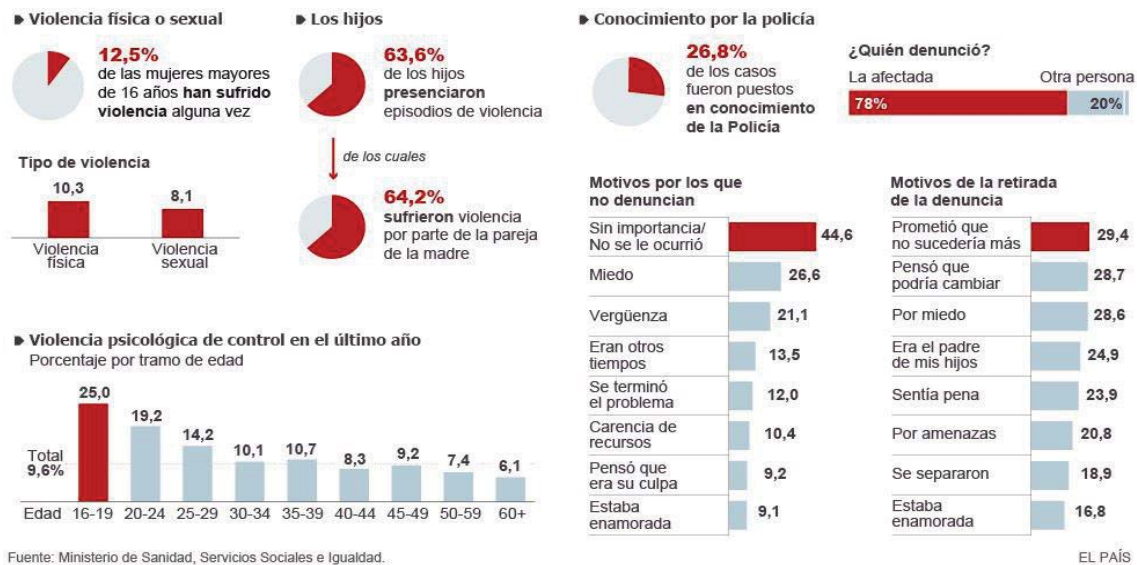
No se sabe el número de mujeres que han quedado discapacitadas como consecuencia del maltrato y la dimensión de las lesiones en su salud.

Los datos de la macroenquesta señalan el alto porcentaje de víctimas que renuncian al procedimiento, no denuncian, no acuden a las estructuras asistenciales o las abandonan rápidamente porque, dicen, temen que se dude sobre su credibilidad o temen perder a sus hijos o hijas. Sin embargo, desconocemos su propia opinión sobre la red de asistencia, lo que nos induce a considerar la conveniencia de analizar con estudios cualitativos y cuantitativos tales vacíos que señalan a las propias instituciones y sus insuficiencias y limitaciones como responsables en su manera de abordar sus responsabilidades frente a las víctimas.

Los datos ponen de manifiesto que la población juvenil y adolescente resulta especialmente vulnerable y que la violencia psicológica resulta desapercibida como violencia y que un amplio porcentaje de jóvenes, el 10,8 %, de 16 a 24 años, reconocen haber sido víctimas de violencia sexual.

Destacamos la necesidad de que se analice el acoso también a través de las redes sociales.

Señalamos la falta de datos específicos sobre la comunidad gitana.

Gràfic

El resum de l'enquesta amb relació als assumptes que es planteja analitzar s'estableix a partir de dones residents a Espanya de 16 i més anys que manifesten haver patit en algun moment de la seua vida actes de violència per part d'alguna parella o exparella són:

El resumen de la encuesta en relación a los asuntos que se plantea analizar se establece a partir de mujeres residentes en España de 16 y más años que manifiestan haber sufrido en algún momento de su vida actos de violencia por parte de alguna pareja o expareja son:

Violència física

En total, un 10,4 % de les dones residents a Espanya de 16 i més anys han patit violència física per part d'alguna parella o exparella en algun moment de la seua vida.

- 8,6 % 'l'ha empentada, agarrada o li estirat els cabells'.
- 7,6 % 'l'ha bufetejada o li ha tirat alguna cosa que poguera fer-li mal'.
- 5,2 % 'l'ha colpejada amb el puny o amb alguna altra cosa que poguera fer-li mal'.
- 4,2 % 'li ha pegat colps de peu, arrossegada o li ha pegat'.
- 2,6 % 'l'ha amenaçada d'usar o ha usat una pistola, ganivet o alguna altra arma contra ella'.
- 1,8 % 'l'ha intentada asfixiar o cremar a propòsit'.

Violència sexual

En total, un 8,1 % de les dones residents a Espanya de 16 i més anys han patit violència sexual per part d'alguna parella o exparella en algun moment de la seua vida.

- 6,4 % 'l'ha obligada a mantenir relacions sexuals quan no volia'.
- 6,1 % 'ha mantingut relacions sexuals sense desitjar-ho perquè tenia por del que li podria fer si s'hi negava'.
- 3,4 % 'l'ha obligada a fer alguna altra pràctica de tipus sexual que no desitjava o que li resultava degradant o humiliant'.
- 3,1 % 'ha intentat obligar-la a tenir relacions sexuals contra la seua voluntat, subjectant-la o fent-li mal d'alguna manera sense aconseguir-ho'.

Violència psicològica

En total, un 25,4 % de les dones residents a Espanya de 16 i més anys han patit violència psicològica de control per part d'alguna parella o exparella en algun moment de la seua vida.

- 16,3 % 'insistia a saber on estava en cada moment'.
- 14,8 % 's'enfadava si parlava amb un altre home o dona'.
- 14 % 'la ignorava i tractava amb indiferència'.
- 12,1 % 'tractava d'impedir-li que vera els seus amics o les seues amigues'.
- 11,3 % 'sospitava injustificadament que li era infidel'.
- 10 % 'esperava que li demanara permís abans d'anar pel seu compte a determinats llocs com per exemple un hospital o centre de salut, un centre cultural o esportiu, etc.'.
- 8,3 % 'tractava d'evitar que es relacionara amb la seua família directa o parents'.

Violencia física

En total, un 10,4 % de las mujeres residentes en España de 16 y más años han sufrido violencia física por parte de alguna pareja o expareja en algún momento de su vida.

- 8,6 % 'le ha empujado, agarrado o tirado del pelo'.
- 7,6 % 'le ha abofeteado o tirado algo que pudiese hacerle daño'.
- 5,2 % 'le ha golpeado con su puño o con alguna otra cosa que pudiera hacerle daño'.
- 4,2 % 'le ha dado patadas, arrastrado o pegado'.
- 2,6 % 'le ha amenazado con usar o ha usado una pistola, cuchillo o alguna otra arma contra ella'.
- 1,8 % 'le ha intentado asfixiar o quemar a propósito'.

Violencia sexual

En total, un 8,1 % de las mujeres residentes en España de 16 y más años han sufrido violencia sexual por parte de alguna pareja o expareja en algún momento de su vida.

- 6,4 % 'le ha obligado a mantener relaciones sexuales cuando no quería'.
- 6,1 % 'ha mantenido relaciones sexuales sin desearlo porque tenía miedo de lo que le podría hacer si se negaba'.
- 3,4 % 'le ha obligado a realizar alguna otra práctica de tipo sexual que no deseaba o que le resultaba degradante o humillante'.
- 3,1 % 'ha intentado obligarle a tener relaciones sexuales contra su voluntad, sujetándola o haciéndole daño de alguna manera sin conseguirlo'.

Violencia psicológica

En total, un 25,4 % de las mujeres residentes en España de 16 y más años han sufrido violencia psicológica de control por parte de alguna pareja o expareja en algún momento de su vida.

- 16,3 % 'insistía en saber dónde estaba en cada momento'.
- 14,8 % 'se enfadaba si hablaba con otro hombre o mujer'.
- 14 % 'le ignoraba y trataba con indiferencia'.
- 12,1 % 'trataba de impedirle que viese a sus amigos o amigas'.
- 11,3 % 'sospechaba injustificadamente que le era infiel'.
- 10 % 'esperaba que le pidiese permiso antes de ir por su cuenta a determinados sitios como por ejemplo un hospital o centro de salud, un centro cultural o deportivo, etc.'.
- 8,3 % 'trataba de evitar que se relacionase con su familia directa o parientes'.

El 7,1 % de les dones que han patit violència psicològica emocional d'alguna parella o exparella en els últims 12 mesos (es refereix a l'any anterior a la publicació de l'enquesta) afirma que es va tractar d'un fet aïllat, mentre que un 92,9 % manifesta haver sigut víctima d'aquesta manera de violència en més d'una ocasió durant l'últim any.

Violència econòmica

En total, un 10,8 % de les dones residents a Espanya de 16 i més anys han patit violència econòmica per part d'alguna parella o exparella en algun moment de la seua vida.

– 6,9 % 'es negava a donar-li diners per a les despeses de la llar quan la parella tenia diners per a altres coses'.

– 7,2 % 'li impedia prendre decisions relacionades amb l'economia familiar i/o realitzar les compres de forma independent'.

– 4,9 % 'no la deixava treballar o estudiar fora de la llar'.

Conseqüències físiques i psicològiques del maltractament

La macroenquesta analitza també les conseqüències del maltractament per a la salut física i psicològica dels que el pateixen.

Un 78,2 % de les dones de 16 anys o més que han patit violència física, sexual o por per part d'alguna de les seues parelles al llarg de la seua vida pensa que aquesta ha afectat prou o molt el seu benestar físic o mental (35,3 % prou, 42,9 % molt). Un 4,1 % manifesten que no els va afectar gens.

La prevalença de les lesions entre les dones que han patit violència física, sexual o por d'alguna parella o exparella, és molt semblant entre les dones dels diferents grups d'edats. Però la distribució d'aquestes lesions en moderades o severes sí que varia en relació amb l'edat. Així, un 14,3 % de les dones de 16 a 29 anys han patit lesions greus, percentatge inferior al de les dones de més de 30 anys: les han patides un 20 % les dones de 30-44 anys; un 23,1 % les de 45-59 anys; i un 23,1 % les de més de 60 anys.

Repartiment de tasques domèstiques i prevalença de qualsevol tipus de violència:

– Un 12,4 % de les dones que mai o quasi mai comparteixen les tasques han patit violència psicològica de control en l'últim any, davant del 6,7 % de les que sempre o quasi sempre les comparteixen.

– Un 88,2 % de les dones que afirmen que comparteixen sempre o quasi sempre les tasques domèstiques amb els qui conviuen no han patit mai violència de gènere en l'últim any, enfront del 81,5 % de les que mai o quasi mai comparteixen les tasques.

– En canvi, un 5,0 % de les dones que mai o quasi mai comparteixen les tasques han patit violència econòmica en l'últim any, enfront de l'1,8 % de les que sempre o quasi sempre les comparteixen.

El 7,1 % de las mujeres que han sufrido violencia psicológica emocional de alguna pareja o expareja en los últimos 12 meses (se refiere al año anterior a la publicación de la encuesta) afirma que se trató de un hecho aislado, mientras que un 92,9 % manifiesta haber sido víctima de esta forma de violencia en más de una ocasión durante el último año.

Violencia económica

En total, un 10,8 % de las mujeres residentes en España de 16 y más años han sufrido violencia económica por parte de alguna pareja o expareja en algún momento de su vida.

– 6,9 % 'se negaba a darle dinero para los gastos del hogar cuando la pareja tenía dinero para otras cosas'.

– 7,2 % 'le impedía tomar decisiones relacionadas con la economía familiar y/o realizar las compras de forma independiente'.

– 4,9 % 'no la dejaba trabajar o estudiar fuera del hogar'.

Consecuencias físicas y psicológicas del maltrato

La macroencuesta analiza también las consecuencias del maltrato para la salud física y psicológica de quienes lo padecen.

Un 78,2 % de las mujeres de 16 años o más que han sufrido violencia física, sexual o miedo por parte de alguna de sus parejas a lo largo de su vida piensa que esta ha afectado bastante o mucho a su bienestar físico o mental (35,3 % bastante, 42,9 % mucho). Un 4,1 % manifiestan que no les afectó nada.

La prevalencia de las lesiones entre las mujeres que han sufrido violencia física, sexual o miedo de alguna pareja o expareja, es muy similar entre las mujeres de los distintos grupos de edades. Pero la distribución de estas lesiones en moderadas o severas sí varía en relación a la edad. Así, un 14,3 % de las mujeres de 16 a 29 años han sufrido lesiones graves, porcentaje inferior al de las mujeres de más de 30 años: las han sufrido un 20 % las mujeres de 30-44 años; un 23,1 % las de 45-59 años; y un 23,1 % las de más de 60 años.

Reparto de tareas domésticas y prevalencia de cualquier tipo de violencia:

– Un 12,4 % de las mujeres que nunca o casi nunca comparten las tareas han sufrido violencia psicológica de control en el último año, frente al 6,7 % de las que siempre o casi siempre las comparten.

– Un 88,2 % de las mujeres que afirman que comparten siempre o casi siempre las tareas domésticas con quienes conviven no han sufrido nunca violencia de género en el último año, frente al 81,5 % de las que nunca o casi nunca comparten las tareas.

– En cambio, un 5,0 % de las mujeres que nunca o casi nunca comparten las tareas han sufrido violencia económica en el último año, frente al 1,8 % de las que siempre o casi siempre las comparten.

– Un 2,9 % de les dones que mai o quasi mai comparteixen les tasques han patit violència física en l'últim any, enfront de l'1,6 % de les que sempre o quasi sempre les comparteixen.

– Un 2,4 % de les dones que mai o quasi mai comparteixen les tasques han patit violència sexual en l'últim any, enfront de l'1,3 % de les que sempre o quasi sempre les comparteixen.

– Un 13,8 % de les dones que mai o quasi mai comparteixen les tasques han patit violència psicològica de control en l'últim any, enfront del 8,4 % de les que sempre o quasi sempre les comparteixen.

– Un 12,4 % de les dones que mai o quasi mai comparteixen les tasques han patit violència psicològica de control en l'últim any, enfront del 6,7 % de les que sempre o quasi sempre les comparteixen.

Fills i filles testimonis de violència de gènere

Del total de dones que pateixen o han patit violència física, sexual o por de les seues parelles o exparelles i que tenien fills i filles en el moment en què es van produir els episodis de violència, el 63,6 % afirmen que els fills i filles van presenciar o van sentir alguna de les situacions de violència, mentres que un 30 % manifesten que no i un 6,4 % no contesten a la pregunta.

Menors víctimes de la violència dels agressors de les seues mares

De les dones que han contestat que els seus fills i filles van presenciar o van sentir els episodis de violència de gènere i que aquests fills eren menors de 18 anys quan van succeir els fets, el 64,2 % afirma que aquests fills i filles menors van patir al seu torn violència dels agressors de les seues mares.

Denúncies i contacte amb la policia

Del total de dones que han patit violència física o sexual de part d'alguna de les seues parelles al llarg de la vida, o han tingut por d'alguna d'elles, un 26,8 % van informar la policia dels fets (vegeu el gràfic de la pàgina 29647) i un 1,7 % van acudir al jutjat directament a denunciar. Atès que un 6,4 % de les dones no es pronuncien en aquest sentit, queda un 65 % de dones que han sigut víctimes de violència física, sexual o de por i de les quals ni la policia ni els jutjats n'han tingut coneixement. Si la dona ha aconseguit eixir de la violència en aquests casos, ha sigut per altres vies.

Les dones amb estudis inferiors a primària amb un 16,5 % i les universitàries amb un 19 %, són les que menys denuncien la violència de gènere.

Les dones que resideixen en municipis de menys de 2.000 habitants denuncien la violència de gènere en menor grau (17,1 %) que les dones que resideixen en municipis de més de 2.000 habitants (29,1 %).

– Un 2,9 % de las mujeres que nunca o casi nunca comparten las tareas han sufrido violencia física en el último año, frente al 1,6 % de las que siempre o casi siempre las comparten.

– Un 2,4 % de las mujeres que nunca o casi nunca comparten las tareas han sufrido violencia sexual en el último año, frente al 1,3 % de las que siempre o casi siempre las comparten.

– Un 13,8 % de las mujeres que nunca o casi nunca comparten las tareas han sufrido violencia psicológica de control en el último año, frente al 8,4 % de las que siempre o casi siempre las comparten.

– Un 12,4 % de las mujeres que nunca o casi nunca comparten las tareas han sufrido violencia psicológica de control en el último año, frente al 6,7 % de las que siempre o casi siempre las comparten.

Hijos e hijas testigos de violencia de género

Del total de mujeres que sufren o han sufrido violencia física, sexual o miedo de sus parejas o exparejas y que tenían hijos e hijas en el momento en el que se produjeron los episodios de violencia, el 63,6 % afirman que los hijos e hijas presenciaron o escucharon alguna de las situaciones de violencia, mientras que un 30 % manifiestan que no y un 6,4 % no contestan a la pregunta.

Menores víctimas de la violencia de los agresores de sus madres

De las mujeres que han contestado que sus hijos e hijas presenciaron o escucharon los episodios de violencia de género y que estos hijos eran menores de 18 años cuando sucedieron los hechos, el 64,2 % afirman que estos hijos e hijas menores sufrieron a su vez violencia de los agresores de sus madres.

Denuncias y contacto con la policía

Del total de mujeres que han sufrido violencia física o sexual de parte de alguna de sus parejas a lo largo de la vida, o han tenido miedo de alguna de ellas, un 26,8 % informaron a la policía de los hechos (véase el gráfico de la página 29647) y un 1,7 % acudieron al juzgado directamente a denunciar. Dado que un 6,4 % de las mujeres no se pronuncian en este sentido, queda un 65 % de mujeres que han sido víctimas de violencia física, sexual o de miedo y de las que ni la policía ni los juzgados han tenido conocimiento. Si la mujer ha logrado salir de la violencia en estos casos, ha sido por otras vías.

Las mujeres con estudios inferiores a primaria con un 16,5 % y las universitarias con un 19 %, son las que menos denuncian la violencia de género.

Las mujeres que residen en municipios de menos de 2.000 habitantes denuncian la violencia de género en menor medida (17,1 %) que las mujeres que residen en municipios de más de 2.000 habitantes (29,1 %).

Reacció de la parella

En aquells casos en què la dona va denunciar els fets:

- Un 14,7 % afirmen que l'agressor va canviar d'actitud i no va tornar a maltractar més la dona.
- Un 36,0 % diuen que l'home no va canviar d'actitud i va seguir comportant-se de la mateixa manera.
- Un 28,3 % afirmen que el seu comportament va empitjorar.

Raons de les dones per a no denunciar

De les dones que han patit violència física, sexual o por per part de qualsevol parella al llarg de la seua vida i no l'han denunciada:

- Un 44,6 % assenyalen que no ho va fer per no concedir prou importància a la violència, consideraren que els fets van tenir poca importància, que no se'ls va ocórrer o que pensaven que podien resoldre-ho a soles.
- La segona raó més assenyalada és la por, el temor de les represàlies, expressat per un 26,6 %.
- En tercera posició, la vergonya, la dona no volia que ningú ho sabera, amb un 21,1 %.

Amb la por com a raó per a no denunciar succeeix el contrari i disminueix conforme augmenta el nivell d'estudis, que passa d'un 33,7 % de dones amb estudis primaris o inferiors a un 16,2 % de les que tenen estudis universitaris.

Les dones nascudes a l'estranger assenyalen la por (31,1 %) com a motiu per a no denunciar en major grau que les nascudes a Espanya (25,3 %).

La retirada de denúncia

De les dones que han patit violència física, sexual o por i han denunciat, un 20,9 % van retirar la denúncia.

Els motius més adduïts per a retirar la denúncia són:

- 'li va prometre que no succeiria més' (29,35 %),
- 'vaig pensar que podia canviar' (28,66 %),
- 'per por' (28,59 %),
- 'és/era el pare dels meus fills/filles' (24,86 %),
- 'sentia pena per la seua parella' (23,95 %).

El 81,6 % de les dones la relació de les quals es va trencar arran de la denúncia sostenen que la denúncia va seguir avant i un 12,4 % van retirar la denúncia.

- En canvi, un 41,4 % de les dones que van continuar amb la seua parella després de la denúncia van acabar per retirar-la.

Reacción de la pareja

En aquellos casos en los que la mujer denunció los hechos:

- Un 14,7 % afirman que el agresor cambió de actitud y no volvió a maltratar más a la mujer.
- Un 36,0 % dicen que el hombre no cambió de actitud y siguió comportándose de la misma manera.
- Un 28,3 % afirman que su comportamiento empeoró.

Razones de las mujeres para no denunciar

De las mujeres que han sufrido violencia física, sexual o miedo por parte de cualquier pareja a lo largo de su vida y no la han denunciado:

- Un 44,6 % señalan que no lo hizo por no conceder suficiente importancia a la violencia, considerando que los hechos tuvieron poca importancia, que no se les ocurrió o que pensaban que podían resolverlo solas.
- La segunda razón más señalada es el miedo, el temor a las represalias, expresado por un 26,6 %.
- En tercera posición, la vergüenza, la mujer no quería que nadie lo supiera, con un 21,1 %.

Con el miedo como razón para no denunciar sucede lo contrario y disminuye conforme aumenta el nivel de estudios, pasando de un 33,7 % de mujeres con estudios primarios o inferiores a un 16,2 % de las que tienen estudios universitarios.

Las mujeres nacidas en el extranjero señalan el miedo (31,1 %) como motivo para no denunciar en mayor medida que las nacidas en España (25,3 %).

La retirada de denuncia

De las mujeres que han sufrido violencia física, sexual o miedo y han denunciado, un 20,9 % retiraron la denuncia.

Los motivos más aducidos para retirar la denuncia son:

- 'le prometió que no iba a suceder más' (29,35 %),
- 'pensé que podía cambiar' (28,66 %),
- 'por miedo' (28,59 %),
- 'es/era el padre de mis hijos/as' (24,86 %),
- 'sentía pena por su pareja' (23,95 %).

El 81,6 % de las mujeres cuya relación se rompió a raíz de la denuncia sostienen que la denuncia siguió adelante y un 12,4 % retiraron la denuncia.

- En cambio, un 41,4 % de las mujeres que continuaron con su pareja tras la denuncia acabaron por retirarla.

Violència sexual fora de l'àmbit de la parella o exparella

En total, un 7,2 % de les dones residents a Espanya de 16 i més anys han patit violència sexual per part d'alguna persona amb què no mantenen ni han mantingut una relació de parella en algun moment de la seua vida.

Un 3,5 % de les dones de 16 anys o més van patir violència sexual fora de l'àmbit de la parella o de l'exparella abans dels 15 anys. Un 4,2 % després dels 15 anys.

Un 61,9 % de les dones que han sigut víctimes d'una violació fora de la parella en algun moment de la seua vida i un 47,3 % de les que han patit alguna altra forma de violència sexual, manifesten haver sentit ansietat o angoixa en els últims 12 anys, enfront del 32,1 % de les que mai han patit violència sexual fora de la parella.

Violència de gènere i discapacitat

La discapacitat està molt relacionada amb l'edat. La incidència de la discapacitat acreditada igual o superior al 33 % creix del 0,8 % entre les dones que tenen entre 16 i 24 anys fins al 9,4 % de les que tenen entre 65 i 74 anys.

La prevalença de la violència de gènere en qualsevol de les seues formes sempre és més elevada entre les dones amb discapacitat acreditada igual o superior al 33 %.

Un 16,1 % de les dones residents a Espanya de 16 i més anys que tenen una discapacitat acreditada igual o superior al 33 % han patit violència física per part d'alguna parella o exparella en algun moment de la seua vida, enfront del 10 % de les dones sense discapacitat.

Violència de gènere i dones nascudes a l'estranger

Un 19,9 % de les dones residents a Espanya de 16 i més anys que han nascut en un país estranger manifesten haver patit violència física per part d'alguna parella o exparella en algun moment de la seua vida, enfront del 9,2 % de les dones nascudes a Espanya. Entre elles, un 14,8 % reconeixen haver patit violència sexual; el 41,5 % reconeixen haver patit violència psicològica i el 20,6 % reconeixen haver patit violència econòmica.

Les dones nascudes a l'estranger víctimes de violència de gènere han acudit amb major freqüència a la policia o als jutjats a denunciar la seua situació (33,2 %) que les dones nascudes a Espanya que han patit aquesta forma de violència (27,6 %).

En canvi, recorren menys a serveis d'ajuda (metges, psicològics, socials, assessorament legal, etc.): un 40,2 % de les dones víctimes de violència de gènere que han nascut en l'estranger han acudit a algun d'aquests serveis enfront del 46,2 % de les víctimes nascudes a Espanya.

Les dones nascudes a l'estranger que pateixen violència de gènere contenen la seua situació a persones de l'entorn en la mateixa mesura que les dones nascudes a Espanya.

Violencia sexual fuera del ámbito de la pareja o expareja

En total, un 7,2 % de las mujeres residentes en España de 16 y más años han sufrido violencia sexual por parte de alguna persona con la que no mantienen ni han mantenido una relación de pareja en algún momento de su vida.

Un 3,5 % de las mujeres de 16 años o más sufrieron violencia sexual fuera del ámbito de la pareja o de la expareja antes de los 15 años. Un 4,2 % después de los 15 años.

Un 61,9 % de las mujeres que han sido víctimas de una violación fuera de la pareja en algún momento de su vida y un 47,3 % de las que han sufrido alguna otra forma de violencia sexual, manifiestan haber sentido ansiedad o angustia en los últimos 12 años, frente al 32,1 % de las que nunca han sufrido violencia sexual fuera de la pareja.

Violencia de género y discapacidad

La discapacidad está muy relacionada con la edad. La incidencia de la discapacidad acreditada igual o superior al 33 % crece del 0,8 % entre las mujeres que tienen entre 16 y 24 años hasta el 9,4 % de las que tienen entre 65 y 74 años.

La prevalencia de la violencia de género en cualquiera de sus formas siempre es más elevada entre las mujeres con discapacidad acreditada igual o superior al 33 %.

Un 16,1 % de las mujeres residentes en España de 16 y más años que tienen una discapacidad acreditada igual o superior al 33 % han sufrido violencia física por parte de alguna pareja o expareja en algún momento de su vida, frente al 10 % de las mujeres sin discapacidad.

Violencia de género y mujeres nacidas en el extranjero

Un 19,9 % de las mujeres residentes en España de 16 y más años que han nacido en un país extranjero manifiestan haber sufrido violencia física por parte de alguna pareja o expareja en algún momento de su vida, frente al 9,2 % de las mujeres nacidas en España. De entre ellas, un 14,8 % reconocen haber sufrido violencia sexual; el 41,5 % reconocen haber sufrido violencia psicológica y el 20,6 % reconocen haber sufrido violencia económica.

Las mujeres nacidas en el extranjero víctimas de violencia de género han acudido con mayor frecuencia a la policía o a los juzgados a denunciar su situación (33,2 %) que las mujeres nacidas en España que han sufrido esta forma de violencia (27,6 %).

En cambio, recurren menos a servicios de ayuda (médicos, psicológicos, sociales, asesoramiento legal, etc.): un 40,2 % de las mujeres víctimas de violencia de género que han nacido en el extranjero han acudido a alguno de estos servicios frente al 46,2 % de las víctimas nacidas en España.

Las mujeres nacidas en el extranjero que sufren violencia de género cuentan su situación a personas del entorno en la misma medida que las mujeres nacidas en España.

Violència de gènere i dones residents en municipis menuts

Un 6,2 % de les dones residents a Espanya de 16 i més anys que viuen en municipis de menys de 2.000 habitants manifesten haver patit violència física per part d'alguna parella o exparella en algun moment de la seua vida, enfront del 10,6 % de les dones residents en municipis de més de 2.000 habitants.

Un 5,9 % manifesten haver patit violència sexual per part d'alguna parella o exparella en algun moment de la seua vida, enfront del 8,2 % de les dones residents en municipis de més de 2.000 habitants.

Un 17,7 % de les dones residents a Espanya de 16 i més anys que viuen en municipis de menys de 2.000 habitants manifesten haver patit violència psicològica de control per part d'alguna parella o exparella en algun moment de la seua vida, enfront del 25,9 % de les dones residents en municipis de més de 2.000 habitants.

Un 8,6 % manifesten haver patit violència econòmica per part d'alguna parella o exparella en algun moment de la seua vida, enfront de l'11,0 % de les dones residents en municipis de més de 2.000 habitants.

Violència de gènere i dones joves de 16 a 24 anys

El 4,6 % de les dones de 16-24 anys que han tingut parella alguna vegada en la vida han patit violència física d'alguna parella o exparella en els últims 12 mesos, enfront de l'1,6 % de les dones de més de 25 anys.

El 2,7 % de les dones de 16-24 anys que han tingut parella alguna vegada en la vida han patit violència sexual d'alguna parella.

El 4,6 % han patit violència física d'alguna parella o exparella en els últims 12 mesos, enfront de l'1,6 % de les dones de més de 25 anys.

El 2,7 % han patit violència sexual d'alguna parella o exparella en els últims 12 mesos, enfront de l'1,4 % de les dones de més de 25 anys.

El 21,1 % han patit violència psicològica de control d'alguna parella o exparella en els últims 12 mesos, enfront del 8,4 % de les dones de més de 25 anys.

L'11,8 % han patit violència psicològica emocional d'alguna parella o exparella en els últims 12 mesos, enfront del 7,8 % de les dones de més de 25 anys.

Un 45,1 % de les dones joves de 16 a 24 anys que van patir algun tipus de violència de gènere d'una parella passada, l'han tornada a patir de la seua última parella (actual o última exparella), enfront del 32,1 % de les dones de 25 i més anys que van patir violència de gènere d'alguna parella passada.

Després dels episodis de violència de gènere, les dones de 16 a 24 anys manifesten haver sentit culpabilitat (38,4 %) en major grau que les dones de 25 i més anys que han patit violència de gènere (29,4 %).

Violencia de género y mujeres residentes en municipios pequeños

Un 6,2 % de las mujeres residentes en España de 16 y más años que viven en municipios de menos de 2.000 habitantes manifiestan haber sufrido violencia física por parte de alguna pareja o expareja en algún momento de su vida, frente al 10,6 % de las mujeres residentes en municipios de más de 2.000 habitantes.

Un 5,9 % manifiestan haber sufrido violencia sexual por parte de alguna pareja o expareja en algún momento de su vida, frente al 8,2 % de las mujeres residentes en municipios de más de 2.000 habitantes.

Un 17,7 % de las mujeres residentes en España de 16 y más años que viven en municipios de menos de 2.000 habitantes manifiestan haber sufrido violencia psicológica de control por parte de alguna pareja o expareja en algún momento de su vida, frente al 25,9 % de las mujeres residentes en municipios de más de 2.000 habitantes.

Un 8,6 % manifiestan haber sufrido violencia económica por parte de alguna pareja o expareja en algún momento de su vida, frente al 11,0 % de las mujeres residentes en municipios de más de 2.000 habitantes.

Violencia de género y mujeres jóvenes de 16 a 24 años

El 4,6 % de las mujeres de 16-24 años que han tenido pareja alguna vez en la vida han sufrido violencia física de alguna pareja o expareja en los últimos 12 meses, frente al 1,6 % de las mujeres de más de 25 años.

El 2,7 % de las mujeres de 16-24 años que han tenido pareja alguna vez en la vida han sufrido violencia sexual de alguna pareja.

El 4,6 % han sufrido violencia física de alguna pareja o expareja en los últimos 12 meses, frente al 1,6 % de las mujeres de más de 25 años.

El 2,7 % han sufrido violencia sexual de alguna pareja o expareja en los últimos 12 meses, frente al 1,4 % de las mujeres de más de 25 años.

El 21,1 % han sufrido violencia psicológica de control de alguna pareja o expareja en los últimos 12 meses, frente al 8,4 % de las mujeres de más de 25 años.

El 11,8 % han sufrido violencia psicológica emocional de alguna pareja o expareja en los últimos 12 meses, frente al 7,8 % de las mujeres de más de 25 años.

Un 45,1 % de las mujeres jóvenes de 16 a 24 años que sufrieron algún tipo de violencia de género de una pareja pasada, la han vuelto a padecer de su última pareja (actual o última expareja), frente al 32,1 % de las mujeres de 25 y más años que sufrieron violencia de género de alguna pareja pasada.

Tras los episodios de violencia de género, las mujeres de 16 a 24 años manifiestan haber sentido culpabilidad (38,4 %) en mayor medida que las mujeres de 25 y más años que han sufrido violencia de género (29,4 %).

Les dones víctimes de violència de gènere que tenen entre 16 i 24 anys han acudit en menor grau a la policia o als jutjats (17,3 %) que les dones de 25 i més anys (29,6 %).

Recorren en menor grau a serveis d'ajuda (mèdics, psicològics, socials, assessorament legal, etc.): un 34,5 % de les dones de 16 a 24 anys víctimes de violència de gènere han acudit a algun d'aquests serveis, enfront del 46 % de les dones víctimes de violència de gènere de 25 i més anys.

En canvi, les dones de 16 a 24 anys víctimes de violència de gènere contenen la seua situació a persones de l'entorn en major grau (78,6 %) que les dones víctimes de violència de gènere de 25 i més anys (75,2 %).

Les dones de 16 a 24 anys víctimes de violència de gènere que van contar la seua situació a alguna persona de la seua família, van rebre d'aquesta persona el consell de deixar la relació (97,8 %) en major grau que les dones víctimes de violència de gènere de 25 i més anys que van contar la seua situació a algun membre de la seua família d'origen (78,8 %).

Les dones de 16 a 24 anys víctimes de violència de gènere van acabar la relació a causa de la violència patida (77,7 %) en major grau que les dones víctimes de violència de gènere de 25 i més anys (66,4 %).

En total, el 18,1 % de les dones de 16 a 24 anys han patit violència física per part d'alguna persona amb què no mantenen ni han mantingut una relació de parella en algun moment de la seua vida, enfront del 10,8 % de les dones de 25 i més anys.

En total, el 24 % de les dones de 16 a 24 anys han patit violència física al llarg de les seues vides de parelles, exparelles o tercers, enfront del 19,1 % de les dones de 25 i més anys.

El 7,2 % de les dones de 16 a 24 anys han patit violència física en els últims 12 mesos de parelles, exparelles o tercers, enfront del 2,5 % de les dones de 25 i més anys.

En total, el 10,8 % de les dones de 16 a 24 anys han patit violència sexual al llarg de les seues vides de parelles, exparelles o tercers, enfront del 14 % de les dones de 25 i més anys.

Violència de gènere i dones majors de 65 anys

El 6,1 % de les dones de 65 i més anys que han tingut parella alguna vegada en la vida han patit violència física d'alguna parella o exparella al llarg de les seues vides, enfront del 12,1 % de les dones de menys de 65 anys.

El 6,1 % de les dones de 65 i més anys han patit violència sexual d'alguna parella o exparella al llarg de les seues vides, enfront del 9 % de les dones de menys de 65 anys.

El 7,4 % han patit por d'alguna parella o exparella al llarg de les seues vides, enfront del 15,3 % de les dones de menys de 65 anys.

El 17,9 % han patit violència psicològica de control d'alguna parella o exparella al llarg de les seues vides, enfront del 29 % de les dones de menys de 65 anys.

Las mujeres víctimas de violencia de género que tienen entre 16 y 24 años han acudido en menor medida a la policía o a los juzgados (17,3 %) que las mujeres de 25 y más años (29,6 %).

Recurren en menor medida a servicios de ayuda (médicos, psicológicos, sociales, asesoramiento legal, etc.): un 34,5 % de las mujeres de 16 a 24 años víctimas de violencia de género han acudido a alguno de estos servicios, frente al 46 % de las mujeres víctimas de violencia de género de 25 y más años.

En cambio, las mujeres de 16 a 24 años víctimas de violencia de género cuentan su situación a personas del entorno en mayor medida (78,6 %) que las mujeres víctimas de violencia de género de 25 y más años (75,2 %).

Las mujeres de 16 a 24 años víctimas de violencia de género que contaron su situación a alguna persona de su familia, recibieron de esta persona el consejo de dejar la relación (97,8 %) en mayor medida que las mujeres víctimas de violencia de género de 25 y más años que contaron su situación a algún miembro de su familia de origen (78,8 %).

Las mujeres de 16 a 24 años víctimas de violencia de género terminaron la relación debido a la violencia sufrida (77,7 %) en mayor medida que las mujeres víctimas de violencia de género de 25 y más años (66,4 %).

En total, el 18,1 % de las mujeres de 16 a 24 años han sufrido violencia física por parte de alguna persona con la que no mantienen ni han mantenido una relación de pareja en algún momento de su vida, frente al 10,8 % de las mujeres de 25 y más años.

En total, el 24 % de las mujeres de 16 a 24 años han sufrido violencia física a lo largo de sus vidas de parejas, exparejas o terceros, frente al 19,1 % de las mujeres de 25 y más años.

El 7,2 % de las mujeres de 16 a 24 años han sufrido violencia física en los últimos 12 meses de parejas, exparejas o terceros, frente al 2,5 % de las mujeres de 25 y más años.

En total, el 10,8 % de las mujeres de 16 a 24 años han sufrido violencia sexual a lo largo de sus vidas de parejas, exparejas o terceros, frente al 14 % de las mujeres de 25 y más años.

Violencia de género y mujeres mayores de 65 años

El 6,1 % de las mujeres de 65 y más años que han tenido pareja alguna vez en la vida han sufrido violencia física de alguna pareja o expareja a lo largo de sus vidas, frente al 12,1 % de las mujeres de menos de 65 años.

El 6,1 % de las mujeres de 65 y más años han sufrido violencia sexual de alguna pareja o expareja a lo largo de sus vidas, frente al 9 % de las mujeres de menos de 65 años.

El 7,4 % han sufrido miedo de alguna pareja o expareja a lo largo de sus vidas, frente al 15,3 % de las mujeres de menos de 65 años.

El 17,9 % han sufrido violencia psicológica de control de alguna pareja o expareja a lo largo de sus vidas, frente al 29 % de las mujeres de menos de 65 años.

El 15,2 % han patit violència psicològica emocional d'alguna parella o exparella al llarg de les seues vides, enfront del 25,1 % de les dones de menys de 65 anys.

El 9,9 % han patit violència econòmica d'alguna parella o exparella al llarg de les seues vides, enfront de l'11,6 % de les dones de menys de 65 anys.

El 68 % de les dones de 65 i més anys que han patit violència física, sexual o por d'alguna parella o exparella consideren que la violència els va afectar prou o molt, enfront del 79,9 % de les dones víctimes de violència de gènere de menys de 65 anys.

Les dones víctimes de violència de gènere de 65 i més anys han acudit en menor grau a la policia o als jutjats (22,2 %) que les dones menys de 65 anys (29,6 %).

A més, recorren en menor grau a serveis d'ajuda (metges, psicològics, socials, assessorament legal, etc.): un 33,8 % de les dones de 65 i més anys víctimes de violència de gènere han acudit a algun d'aquests serveis, enfront del 46,8 % de les dones víctimes de violència de gènere de menys de 65 anys.

Les dones de 65 i més anys víctimes de violència de gènere contenen la seua situació a persones de l'entorn en menor grau (62,7 %) que les dones víctimes de violència de gènere de menys de 65 anys (77,8 %).

Les dones de 65 i més anys víctimes de violència de gènere que van contar la seua situació a alguna persona de la seua família, van rebre d'aquesta persona el consell de deixar la relació (52,9 %) en menor grau que les dones víctimes de violència de gènere de menys de 65 anys que van contar la seua situació a algun membre de la seua família d'origen (84,1 %).

Les dones de 65 i més anys víctimes de violència de gènere van acabar la relació a causa de la violència patida (32 %) en menor grau que les dones víctimes de violència de gènere de menys de 65 anys (73,3 %).

En total, el 6,5 % de les dones de 65 i més anys han patit violència física per part d'alguna persona amb què no mantenen ni han mantingut una relació de parella en algun moment de la seua vida, enfront del 13,1 % de les dones de menys de 65 anys.

En total, el 3,1 % de les dones de 65 i més anys han patit violència sexual per part d'alguna persona amb què no mantenen ni han mantingut una relació de parella en algun moment de la seua vida, enfront del 8,4 % de les dones de menys de 65 anys.

En total, l'11,6 % de les dones de 65 i més anys han patit violència física al llarg de les seues vides de parelles, exparelles o tercers, enfront del 22,1 % de les dones de menys de 65 anys.

L'1 % de les dones de 65 i més anys han patit violència física en els últims 12 mesos de parelles, exparelles o tercers, enfront del 3,6 % de les dones de menys de 65 anys.

En total, el 8,5 % de les dones de 65 i més anys han patit violència sexual al llarg de les seues vides de parelles,

El 15,2 % han sufrido violencia psicológica emocional de alguna pareja o expareja a lo largo de sus vidas, frente al 25,1 % de las mujeres de menos de 65 años.

El 9,9 % han sufrido violencia económica de alguna pareja o expareja a lo largo de sus vidas, frente al 11,6 % de las mujeres de menos de 65 años.

El 68 % de las mujeres de 65 y más años que han sufrido violencia física, sexual o miedo de alguna pareja o expareja consideran que la violencia les afectó bastante o mucho, frente al 79,9 % de las mujeres víctimas de violencia de género de menos de 65 años.

Las mujeres víctimas de violencia de género de 65 y más años han acudido en menor medida a la policía o a los juzgados (22,2 %) que las mujeres menos de 65 años (29,6 %).

Además, recurren en menor medida a servicios de ayuda (médicos, psicológicos, sociales, asesoramiento legal, etc.): un 33,8 % de las mujeres de 65 y más años víctimas de violencia de género han acudido a alguno de estos servicios, frente al 46,8 % de las mujeres víctimas de violencia de género de menos de 65 años.

Las mujeres de 65 y más años víctimas de violencia de género cuentan su situación a personas del entorno en menor medida (62,7 %) que las mujeres víctimas de violencia de género de menos de 65 años (77,8 %).

Las mujeres de 65 y más años víctimas de violencia de género que contaron su situación a alguna persona de su familia, recibieron de esta persona el consejo de dejar la relación (52,9 %) en menor medida que las mujeres víctimas de violencia de género de menos de 65 años que contaron su situación a algún miembro de su familia de origen (84,1 %).

Las mujeres de 65 y más años víctimas de violencia de género terminaron la relación debido a la violencia sufrida (32 %) en menor medida que las mujeres víctimas de violencia de género de menos de 65 años (73,3 %).

En total, el 6,5 % de las mujeres de 65 y más años han sufrido violencia física por parte de alguna persona con la que no mantienen ni han mantenido una relación de pareja en algún momento de su vida, frente al 13,1 % de las mujeres de menos de 65 años.

En total, el 3,1 % de las mujeres de 65 y más años han sufrido violencia sexual por parte de alguna persona con la que no mantienen ni han mantenido una relación de pareja en algún momento de su vida, frente al 8,4 % de las mujeres de menos de 65 años.

En total, el 11,6 % de las mujeres de 65 y más años han sufrido violencia física a lo largo de sus vidas de parejas, exparejas o terceros, frente al 22,1 % de las mujeres de menos de 65 años.

El 1 % de las mujeres de 65 y más años han sufrido violencia física en los últimos 12 meses de parejas, exparejas o terceros, frente al 3,6 % de las mujeres de menos de 65 años.

En total, el 8,5 % de las mujeres de 65 y más años han sufrido violencia sexual a lo largo de sus vidas de parejas,

exparelles o tercers, enfront del 15,2 % de les dones de menys de 65 anys.

El 0,8 % de les dones de 65 i més anys han patit violència sexual en els últims 12 mesos de parelles, exparelles o tercers, enfront del 2,3 % de les dones de menys de 65 anys.

L'ACORD INTERINSTITUCIONAL DE 2014

Ens consten els esforços realitzats per a fer front a la violència de gènere. Fruit d'aquests va ser, al novembre de 2014, l'acord interinstitucional pel qual s'aprova el Protocol per a la coordinació de les actuacions en matèria de violència de gènere a la Comunitat Valenciana. No obstant això, l'acord va quedar en paper mullat perquè no es va convocar mai la comissió de seguiment ni cap de les parts va denunciar el seu incompliment.

Va ser subscrit pel president de la Generalitat, el delegat del Govern a la Comunitat Valenciana, la presidenta de la Federació Valenciana de Municipis i Províncies, el fiscal superior de la Fiscalia de la Comunitat Valenciana i el president del Consell Valencià de Col·legis d'Advocats, fruit de l'acord adoptat el 26 de novembre de 2012 en el si de la reunió del Grup de Treball de Violència de Gènere en el marc del Consell Autòmic de Seguretat.

Es va elaborar un valuós document que unifica l'organització de la resposta que es presta davant d'una situació de violència exercida contra les dones per raó del seu sexe, identifica les institucions i persones a qui recórrer, en quin moment fer-ho, de quina manera i amb quin objectiu. També, aclareix les competències i responsabilitats de cada una i expressa el compromís assumit per cada una d'elles en la resposta a proporcionar.

Les institucions firmants es comprometen a vetllar perquè les víctimes siguen tractades de manera respectuosa, sensible i no discriminatòria en tots els seus contactes amb qualsevol autoritat competent o servei de suport. De la mateixa manera, es comprometen a prestar a les dones víctimes de violència de gènere i, si és el cas, a les seues filles i fills menors, una atenció immediata, especialitzada i adequada a les seues necessitats, a proporcionar-los una protecció efectiva i a facilitar la seua recuperació integral.

Així mateix, es comprometen a establir estratègies de proximitat que contribuïsquen a eliminar la victimització secundària, facilitant als i les professionals ferramentes d'informació i de derivació eficaç per a evitar el pelegrinatge d'institució a institució de les dones i dels seus fills i filles.

Es comprometen a fomentar, cada una en l'àmbit de les seues competències, actuacions de sensibilització promovent una resposta activa i solidària davant de la violència de gènere i les seues víctimes.

Es comprometen a adequar la seua actuació en els casos de violència de gènere als protocols d'actuació coordinada que s'incorporen a aquest acord dins del marc de les seues

exparejas o terceros, frente al 15,2 % de las mujeres de menos de 65 años.

El 0,8 % de las mujeres de 65 y más años han sufrido violencia sexual en los últimos 12 meses de parejas, exparejas o terceros, frente al 2,3 % de las mujeres de menos de 65 años.

EL ACUERDO INTERINSTITUCIONAL DE 2014

Nos constan los esfuerzos realizados para afrontar la violencia de género. Fruto de ellos fue, en noviembre de 2014, el acuerdo interinstitucional por el que se aprueba el Protocolo para la coordinación de las actuaciones en materia de violencia de género en la Comunitat Valenciana. Sin embargo, el acuerdo quedó en papel mojado porque nunca se convocó la comisión de seguimiento ni ninguna de las partes denunció su incumplimiento.

Fue suscrito por el presidente de la Generalitat, el delegado del Gobierno en la Comunitat Valenciana, la presidenta de la Federación Valenciana de Municipios y Provincias, el fiscal superior de la Fiscalía de la Comunitat Valenciana y el presidente del Consejo Valenciano de Colegios de Abogados, fruto del acuerdo adoptado el 26 de noviembre de 2012 en el seno de la reunión del Grupo de Trabajo de Violencia de Género en el marco del Consejo Autònomic de Seguridad.

Se elaboró un valioso documento que unifica la organización de la respuesta que se presta ante una situación de violencia ejercida contra las mujeres por razón de su sexo, identifica las instituciones y personas a las que recurrir, en qué momento hacerlo, de qué manera y con qué objeto. También, clarifica las competencias y responsabilidades de cada una y expresa el compromiso asumido por cada una de ellas en la respuesta a proporcionar.

Las instituciones firmantes se comprometen a velar para que las víctimas sean tratadas de manera respetuosa, sensible y no discriminatoria en todos sus contactos con cualquier autoridad competente o servicio de apoyo. De la misma manera, se comprometen a prestar a las mujeres víctimas de violencia de género y, en su caso, a sus hijas e hijos menores, una atención inmediata, especializada y adecuada a sus necesidades, a proporcionarles una protección efectiva y a facilitar su recuperación integral.

Así mismo, se comprometen a establecer estrategias de proximidad que contribuyan a eliminar la victimización secundaria, facilitando a los y las profesionales herramientas de información y de derivación eficaces para evitar el peregrinaje de institución a institución de las mujeres y de sus hijos e hijas.

Se comprometen a fomentar, cada una en el ámbito de sus competencias, actuaciones de sensibilización promoviendo una respuesta activa y solidaria ante la violencia de género y sus víctimas.

Se comprometen a adecuar su actuación en los casos de violencia de género a los protocolos de actuación coordinada que se incorporan al presente acuerdo dentro del marco

competències respectives i amb ple respecte a la independència judicial. Per a això, es comprometen a difondre entre els professionals que integren aquestes institucions el contingut d'aquest protocol.

Proposen també que el seguiment, actualització i millora de les actuacions derivades d'aquest acord es duguen a terme dins del Grup de Treball sobre Violència de Gènere existent en el marc del Consell Autonòmic de Seguretat. Aquest grup de treball estarà assessorat per una comissió de seguiment del Protocol per a la coordinació de les actuacions en matèria de violència de gènere a la Comunitat Valenciana.

Està comissió està integrada per un representant a nivell tècnic designat per cada una de les institucions següents:

- Delegació del Govern a la Comunitat Valenciana. El o la representant de la Delegació del Govern ostentarà la presidència de la comissió de seguiment.
- Direcció Superior de Policia a la Comunitat Valenciana.
- Guàrdia Civil.
- Conselleria competent en matèria d'educació.
- Conselleria competent en matèria de sanitat.
- Conselleria competent en matèria de benestar social.
- Conselleria competent en matèria de justícia i governació.
- Tribunal Superior de Justícia a la Comunitat Valenciana.
- Fiscalia provincial.
- Federació Valenciana de Municipis i Províncies.
- Consell Valencià de Col·legis d'Advocats.

La comissió de seguiment tindrà les funcions següents:

- Seguiment i avaluació de l'aplicació del protocol de coordinació.
- Formular propostes de millora en les actuacions destinades a l'atenció i protecció de les víctimes de violència de gènere.

La comissió de seguiment es reunirà almenys una vegada a l'any en sessió ordinària. A més, podrà celebrar sessions extraordinàries a iniciativa de qualsevol dels seus integrants.

CONSIDERACIONS GENERALS I RECOMANACIONS

Les polítiques encaminades a eradicar les violències masculistes requereixen vertebració i transversalitat. Els objectius generals han de ser:

de sus respectivas competencias y con pleno respeto a la independencia judicial. Para ello, se comprometen a difundir entre los profesionales que integran estas instituciones el contenido del presente protocolo.

Proponen también que el seguimiento, actualización y mejora de las actuaciones derivadas del presente acuerdo se lleven a cabo dentro del Grupo de Trabajo sobre Violencia de Género existente en el marco del Consejo Autonómico de Seguridad. Este grupo de trabajo estará asesorado por una comisión de seguimiento del Protocolo para la coordinación de las actuaciones en materia de violencia de género en la Comunitat Valenciana.

Está comisión está integrada por un representante a nivel técnico designado por cada una de las siguientes instituciones:

- Delegación de Gobierno en la Comunitat Valenciana. El o la representante de la Delegación del Gobierno ostentará la presidencia de la comisión de seguimiento.
- Jefatura Superior de Policía en la Comunitat Valenciana.
- Guardia Civil.
- Conselleria competente en materia de educación.
- Conselleria competente en materia de sanidad.
- Conselleria competente en materia de bienestar social.
- Conselleria competente en materia de justicia y gobernación.
- Tribunal Superior de Justicia en la Comunitat Valenciana.
- Fiscalía provincial.
- Federación Valenciana de Municipios y Provincias.
- Consejo Valenciano de Colegios de Abogados.

La comisión de seguimiento tendrá las siguientes funciones:

- Seguimiento y evaluación de la aplicación del protocolo de coordinación.
- Formular propuestas de mejora en las actuaciones destinadas a la atención y protección de las víctimas de violencia de género.

La comisión de seguimiento se reunirá al menos una vez al año en sesión ordinaria. Además, podrá celebrar sesiones extraordinarias a iniciativa de cualquiera de sus integrantes.

CONSIDERACIONES GENERALES Y RECOMENDACIONES

Las políticas encaminadas a erradicar las violencias machistas requieren de vertebración y transversalidad. Los objetivos generales deben ser:

– Donar visibilitat a les diferents formes de violències masclistes per a poder fer-hi front, com també donar visibilitat als recursos desenvolupats per a prevenir-les i atendre-les.

– Posar en marxa plans de prevenció que comprometen les instàncies educatives.

– Posar especial atenció en les menors i en les dones especialment vulnerables o que han viscut una major violència.

– Comprometre els mitjans de comunicació en una acció conjunta contra la violència de gènere, d'una manera especial als mitjans de titularitat pública i, en especial, a la nova radiotelevisió valenciana.

– Proposar, millorar i avaluar la resposta institucional proporcionant plans personalitzats per a les víctimes i avançant cap a la finestra única.

– Dotar de coneixements i eines al personal implicat en l'estructura sanitària, judicial i de serveis socials tant a nivell local com provincial i autonòmic.

– Assegurar uns pressupostos, en totes les administracions, dignes i responsables amb l'eradicació de la violència masclista, sota un concepte ampli, i amb les polítiques d'igualtat de gènere com a eina per a la seua prevenció.

La transversalitat passa per:

Formar en igualtat personal docent i altres agents.

Coordinació del treball en xarxa.

Cumplir els compromisos d'avaluació, seguiment i millora.

Sentides les persones compareixents i estudiada la documentació aportada i els avanços legislatius realitzats tant en la conceptualització de la violència com en les propostes per a fer-hi front, aquesta comissió proposa que s'implementen les mesures següents:

LÍNIES POLÍTiques I PROPOSTES D'ACCIÓ

Educació

L'educació és el millor antídote per a garantir la convivència escolar, familiar i social. Per la seua importància, en aquest dictamen, en primer lloc s'arreglaran les diferents mesures de prevenció, detecció i actuació per a eradicar la violència de gènere que s'han d'impulsar des de l'administració pública competent de la Comunitat Valenciana en matèria d'educació.

Per a fer front a les violències masclistes en l'àmbit educatiu i garantir una societat igualitària, cal dotar-se de recursos humans, materials i formatius que contribuïsquen al

– Dar visibilitat a las diferentes formas de violencias machistas para poder afrontarlas, como también dar visibilidad a los recursos desarrollados para prevenir las y atenderlas.

– Poner en marcha planes de prevención que comprometan a las instancias educativas.

– Poner especial atención en las menores y en las mujeres especialmente vulnerables o que han vivido una mayor violencia.

– Comprometer a los medios de comunicación en una acción conjunta contra la violencia de género, de un modo especial a los medios de titularidad pública y, en especial, a la nueva radiotelevisión valenciana.

– Proponer, mejorar y evaluar la respuesta institucional proporcionando planes personalizados para las víctimas y avanzando hacia la ventana única.

– Dotar de conocimientos y herramientas al personal implicado en la estructura sanitaria, judicial y de servicios sociales tanto a nivel local como provincial y autonómico.

– Assegurar unos presupuestos, en todas las administraciones, dignos y responsables con la erradicación de la violencia machista, bajo un concepto amplio, y con las políticas de igualdad de género como herramienta para su prevención.

La transversalidad pasa por:

Formar en igualdad a personal docente y otros agentes.

Coordinación del trabajo en red.

Cumplir los compromisos de evaluación, seguimiento y mejora.

Oídas las personas comparecientes y estudiada la documentación aportada y los avances legislativos realizados tanto en la conceptualización de la violencia como en las propuestas para afrontarla, esta comisión propone las siguientes medidas para su implementación:

LÍNEAS POLÍTICAS Y PROPUESTAS DE ACCIÓN

Educación

La educación es el mejor antídote para garantizar la convivencia escolar, familiar y social. Por su importancia, en este dictamen, en primer lugar se recogerán las diferentes medidas de prevención, detección y actuación para erradicar la violencia de género que se deben impulsar desde la administración pública competente de la Comunitat Valenciana en materia de educación.

Para afrontar las violencias machistas en el ámbito educativo y garantizar una sociedad igualitaria, es necesario dotarse de recursos humanos, materiales y formativos que contribuyan

desenvolupament de contextos lliures de violències en tots els nivells de formació. Les institucions educatives han de fer una aposta ferma per la coeducació entesa com a una acció educadora que valora, indistintament, l'experiència, les aptituds i l'aportació social i cultural de les dones i els homes en igualtat. La coeducació va encaminada a eliminar les barreres que impedeixen la plena igualtat entre homes i dones.

Si apostem per mesures coeducatives, s'afavorirà una formació lliure d'estereotips sexistes, androcèntrics, lliure d'actituds discriminatòries per raó de sexe, orientació sexual, identitat o expressió de gènere.

La Generalitat Valenciana, a través dels departaments competents en matèria d'educació i igualtat, desenvoluparà les mesures necessàries per a eliminar prejudicis i pràctiques basades en la desigualtat i en l'atribució d'estereotips sexistes.

En aquest sentit, la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esports hauria d'impulsar les mesures que recomanem per a garantir una societat lliure de violència:

- Incorporar l'educació en igualtat a tots els nivells i modalitats del sistema educatiu per a afavorir el desenvolupament integral de les persones al marge dels estereotips i rols en funció del sexe.
- Desenvolupar un procés coeducatiu que s'estenga en el currículum formal i informal per a neutralitzar la violència, abordant, al seu torn, l'estreta relació entre la desigualtat social i la violència contra les dones.
- Oferir formació específica en prevenció, detecció i actuació enfront de la violència de gènere als responsables del procés ensenyament-aprenentatge, com són el professorat, els equips directius i la inspecció educativa.
- Oferir formació transversal en totes les matèries educatives per a assegurar la inclusió de les dones com a protagonistes, vetllant per l'ús d'un llenguatge no sexista ni androcèntric.

A continuació, es desenvoluparan mesures concretes per a aplicar en l'àmbit educatiu en funció de les competències de la conselleria responsable en material d'educació:

1. Garantir reconeixements als treballs en coeducació dels centres.
2. Fomentar l'ús igualitari dels espais escolars, també dels llocs d'esbarjo.
3. Encoratjar l'alumnat a participar per igual en activitats que tinguen a veure amb la presentació no estereotipada d'oficis i professions.
4. Realitzar jornades culturals per a donar a conèixer l'obra humana de les dones, coincidint amb les diferents commemoracions al llarg del curs acadèmic.
5. Fomentar l'aprenentatge en prevenció i gestió positiva i abordatge de situacions de conflicte vinculades a comportaments i actituds sexistes.

al desarrollo de contextos libres de violencias en todos los niveles de formación. Las instituciones educativas deben hacer una apuesta firme por la coeducación entendida como una acción educadora que valora, indistintamente, la experiencia, las aptitudes y la aportación social y cultural de las mujeres y los hombres en igualdad. La coeducación va encaminada a eliminar las barreras que impiden la plena igualdad entre hombres y mujeres.

Si apostamos por medidas coeducativas, se favorecerá una formación libre de estereotipos sexistas, androcéntricos, libre de actitudes discriminatorias por razón de sexo, orientación sexual, identidad o expresión de género.

La Generalitat Valenciana, a través de los departamentos competentes en materia de educación e igualdad, desarrollará las medidas necesarias para eliminar prejuicios y prácticas basadas en la desigualdad y en la atribución de estereotipos sexistas.

En este sentido, la Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deportes debería impulsar las siguientes medidas que recomendamos para garantizar una sociedad libre de violencia:

- Incorporar la educación en igualdad a todos los niveles y modalidades del sistema educativo para favorecer el desarrollo integral de las personas al margen de los estereotipos y roles en función del sexo.
- Desarrollar un proceso coeducativo que se extienda en el currículo formal e informal para neutralizar la violencia, abordando, a su vez, la estrecha relación entre la desigualdad social y la violencia contra las mujeres.
- Ofrecer formación específica en prevención, detección y actuación frente a la violencia de género a los responsables del proceso enseñanza-aprendizaje, como son el profesorado, los equipos directivos y la inspección educativa.
- Ofrecer formación transversal en todas las materias educativas para asegurar la inclusión de las mujeres como protagonistas, velando por el uso de un lenguaje no sexista ni androcéntrico.

A continuación, se desarrollarán medidas concretas para aplicar en el ámbito educativo en función de las competencias de la conselleria responsable en material de educación:

1. Garantizar reconocimientos a los trabajos en coeducación de los centros.
2. Fomentar el uso igualitario de los espacios escolares, también de los lugares de recreo.
3. Alentar al alumnado a participar por igual en actividades que tengan que ver con la presentación no estereotipada de oficios y profesiones.
4. Realizar jornadas culturales para dar a conocer la obra humana de las mujeres, coincidiendo con las distintas conmemoraciones a lo largo del curso académico.
5. Fomentar el aprendizaje en prevención y gestión positiva y abordaje de situaciones de conflicto vinculadas a comportamientos y actitudes sexistas.

6. L'administració educativa crearà i promourà la figura del o de l'agent d'igualtat, i cada centre comptarà amb unitats d'igualtat dotades dels recursos materials i humans necessaris per a l'eficàcia en la seua activitat.

7. Garantir que les persones que ostenten la coordinació d'igualtat en els centres educatius tinguen formació en violència de gènere i disposen d'un protocol específic per a detectar els casos de violència de gènere entre l'alumnat incloent-ne l'itinerari de tramitació i derivació.

8. Les institucions educatives competents, a fi de garantir l'efectiva igualtat entre dones i homes, tindran entre els seus objectius primordials que en tots els materials educatius i llibres de text, en qualsevol cicle educatiu, s'eliminen els estereotips sexistes o discriminatoris, s'utilitze llenguatge inclusiu i no discriminatori, es visibilitze les dones en totes les matèries.

9. Les institucions educatives tindran la potestat de rebutjar com a material educatiu aquell que no reunisca aquestes condicions. El Consell Escolar Valencià mediarà de manera activa per a garantir-ho.

10. Que en el Consell Escolar Valencià, entre les persones representants per part de la Generalitat Valenciana, es designe una persona experta en matèria de violència de gènere i igualtat.

11. Els centres educatius comptaran amb protocols coordinats amb altres serveis com a salut, justícia, seguretat, etc. per a fer front a situacions d'assetjament o violència, originades per actituds masculistes, tant entre l'alumnat com entre el personal docent, administratiu o un altre en el centre.

12. Garantir per part dels centres educatius la disponibilitat immediata per a l'escolarització d'alumnat afectat per violència masculista en el seu entorn, en el cas que l'alumne o l'alumna haja de ser traslladat.

13. Assumir per part de la conselleria les autoritzacions pertinents amb relació a canvi de centre escolar, per a l'alumnat víctima directa de violència de gènere, eliminant la necessitat de l'autorització paterna per a aquests tràmits.

14. La inspecció educativa ha de vetllar per la coeducació i perquè s'activen els protocols d'actuació davant de qualsevol cas de violència que es denuncie en l'administració educativa, en l'escola, en la família, en la parella.

15. Implantar tallers d'igualtat, d'educació afectiva sexual —coordinats amb sanitat— afavorint la implantació d'una educació basada en les relacions igualitàries donant ferramentes per a construir relacions sanes, allunyades de qualsevol tipus de conducta violenta.

16. Implantar tallers escolars que promoguen la corresponsabilitat en tasques domèstiques. Impulsant alhora, mesures tendents a millorar les habilitats educatives de pares i mares a fi que formen els seus fills i filles en el respecte als drets dels altres.

17. Elaborar guies didàctiques que faciliten la introducció de llenguatge no sexista en totes les matèries curriculars per a garantir una igualtat efectiva.

6. La administración educativa creará y promoverá la figura del o de la agente de igualdad, y cada centro contará con unidades de igualdad dotadas de los recursos materiales y humanos necesarios para la eficacia en su actividad.

7. Garantizar que las personas que ostentan la coordinación de igualdad en los centros educativos tengan formación en violencia de género y dispongan de un protocolo específico para detectar los casos de violencia de género entre el alumnado incluyendo el itinerario de tramitación y derivación de los mismos.

8. Las instituciones educativas competentes, con el fin de garantizar la efectiva igualdad entre mujeres y hombres, tendrán entre sus objetivos primordiales que en todos los materiales educativos y libros de texto, en cualquier ciclo educativo, se eliminen los estereotipos sexistas o discriminatorios, se utilice lenguaje inclusivo y no discriminatorio, se visibilice a las mujeres en todas las materias.

9. Las instituciones educativas tendrán la potestad de rechazar como material educativo aquel que no reúna estas condiciones. El Consejo Escolar Valenciano mediará de manera activa para garantizarlo.

10. Que en el Consejo Escolar Valenciano, entre las personas representantes por parte de la Generalitat Valenciana, se designe a una persona experta en materia de violencia de género e igualdad.

11. Los centros educativos contarán con protocolos coordinados con otros servicios como salud, justicia, seguridad, etc. para hacer frente a situaciones de acoso o violencia, originadas por actitudes machistas, tanto entre el alumnado como entre el personal docente, administrativo u otro en el centro.

12. Garantizar por parte de los centros educativos la disponibilidad inmediata para la escolarización de alumnado afectado por violencia machista en su entorno, en caso de que el alumno o la alumna deba ser trasladado.

13. Asumir por parte de la conselleria las autorizaciones pertinentes en relación a cambio de centro escolar, para el alumnado víctima directa de violencia de género, eliminando la necesidad de la autorización paterna para estos trámites.

14. La inspección educativa debe velar por la coeducación y para que se activen los protocolos de actuación ante cualquier caso de violencia que se denuncie en la administración educativa, en la escuela, en la familia, en la pareja.

15. Implantar talleres de igualdad, de educación afectiva sexual —coordinados con sanidad— favoreciendo la implantación de una educación basada en las relaciones igualitarias dando herramientas para construir relaciones sanas, alejadas de cualquier tipo de conducta violenta.

16. Implantar talleres escolares que promuevan la corresponsabilidad en tareas domésticas. Impulsando a su vez, medidas tendentes a mejorar las habilidades educativas de padres y madres a fin de que formen a sus hijos e hijas en el respeto a los derechos de los demás.

17. Elaborar guías didácticas que faciliten la introducción de lenguaje no sexista en todas las materias curriculares para garantizar una igualdad efectiva.

18. Elaborar plans de prevenció, detecció i actuació contra l'assetjament sexual, l'assetjament escolar i el ciberassetjament en els centres educatius.

Universitats

19. Promoure en l'àmbit universitari el desenvolupament d'informes i estudis específics sobre violència de gènere, a través de jornades i seminaris.

20. La Generalitat i les universitats de la Comunitat Valenciana, en els respectius àmbits de competència, fomentaran els estudis universitaris i superiors en general, en matèria d'igualtat de gènere i de lluita contra la violència contra les dones.

21. Incorporar formació específica en violència de gènere al currículum lectiu de tots els graus i els postgraus, especialment en aquells estudis que es troben implicats directament a donar resposta a la problemàtica de la violència de gènere, com per exemple magisteri, medicina, dret, psicologia, tècnics d'integració social, criminologia, entre d'altres.

22. Les universitats de la Comunitat Valenciana com també com d'altres organismes com ara els CEFIRE impartiran formació bàsica i especialitzada, a través de personal especialitzat.

23. Promoure l'elaboració d'estudis i investigacions que permeten conèixer la realitat de la violència masclista en l'àmbit escolar i proposar mesures per a prevenir les conductes violentes entre xiquets i xiquetes des d'edats primerenques.

24. Garantir que les universitats públiques desenvolupen plans d'igualtat.

Esport

25. Promoure l'esport femení en condició d'igualtat, en l'escola i el batxillerat.

26. Promoure l'esport femení i la participació esportiva de les dones en condicions d'igualtat, fomentant les bones pràctiques davant del sexisme en l'esport.

27. Encoratjar l'alumnat a participar per igual en les diferents disciplines esportives. Fomentant bones pràctiques davant del sexisme en l'esport.

28. Visibilitzar a través de campanyes l'activitat esportiva femenina.

29. Promoure campanyes institucionals per les bones pràctiques en favor de la igualtat i contra les violències masclistes en les festes populars.

30. Es vetllarà perquè en les activitats esportives no es reforcen els estereotips sexuals i les dones i les xiquetes participen en igualtat.

31. Elaborar un llibre de bones pràctiques sobre participació en igualtat en activitats esportives.

18. Elaborar planes de prevención, detección y actuación contra el acoso sexual, el acoso escolar y el ciberacoso en los centros educativos.

Universidades

19. Promover en el ámbito universitario el desarrollo de informes y estudios específicos sobre violencia de género, a través de jornadas y seminarios.

20. La Generalitat y las universidades de la Comunitat Valenciana, en sus respectivos ámbitos de competencia, fomentarán los estudios universitarios y superiores en general, en materia de igualdad de género y de lucha contra la violencia contra las mujeres.

21. Incorporar formación específica en violencia de género al currículo lectivo de todos los grados y postgrados, especialmente en aquellos estudios que se encuentran implicados directamente en dar respuesta a la problemática de la violencia de género, como por ejemplo magisterio, medicina, derecho, psicología, técnicos de integración social, criminología, entre otros.

22. Las universidades de la Comunitat Valenciana así como de otros organismos tales como los CEFIRE impartirán formación básica y especializada, a través de personal especializado.

23. Promover la elaboración de estudios e investigaciones que permitan conocer la realidad de la violencia machista en el ámbito escolar y proponer medidas para prevenir las conductas violentas entre niños y niñas desde edades tempranas.

24. Garantizar que las universidades públicas desarrollen planes de igualdad.

Deporte

25. Promover el deporte femenino en condición de igualdad, en la escuela y bachillerato.

26. Promover el deporte femenino y la participación deportiva de las mujeres en condiciones de igualdad, fomentando las buenas prácticas frente al sexismo en el deporte.

27. Alentar al alumnado a participar por igual en las diferentes disciplinas deportivas. Fomentando buenas prácticas frente al sexismo en el deporte.

28. Visibilizar a través de campañas la actividad deportiva femenina.

29. Promover campañas institucionales por las buenas prácticas en favor de la igualdad y contra las violencias machistas en las fiestas populares.

30. Se velará para que en las actividades deportivas no se refuercen los estereotipos sexuales y las mujeres y niñas participen en igualdad.

31. Elaborar un libro de buenas prácticas sobre participación en igualdad en actividades deportivas.

32. Promoure premis i reconeixements a activitats esportives que realitzen campanyes i iniciatives favor de la igualtat i contra les violències masclistes.

Festes populars

33. Es vetllarà perquè en les festes populars no es reforcen els estereotips sexuals i les dones i les xiquetes participen en igualtat.

34. Elaborar un llibre de bones pràctiques sobre participació en igualtat en festes.

35. Promoure premis i reconeixements a festes populars que realitzen campanyes en favor de la igualtat i contra les violències masclistes.

Cultura

36. Vetllar per la presència igualitària de dones en els jurats de premis, reconeixements i concursos literaris i artístics, promoguts amb iniciativa de les administracions, perquè les escriptores, les artistes i les promotores de cultura i empresàries estiguen presents entre les persones guardonades.

37. Promoure reconeixements específics per a donar a conèixer les aportacions de les dones en diferents sabers.

Salut pública

La violència contra la dona és un problema de salut pública que afecta la salut psicològica, física, sexual i reproductiva i que suposa un elevat cost econòmic i social. L'administració pública de la Comunitat Valenciana competent en matèria sanitària ha de prendre les mesures necessàries per a:

38. Difondre des de l'atenció primària informació sobre recursos per a prevenir, reconèixer i fer front a la violència masclista.

39. Garantir la formació en violències de gènere per a professionals de la salut, en tots els àmbits d'actuació, hospitalària, sociosanitària i fonamentalment en l'atenció primària; com també potenciar la conscienciació i la sensibilització en aquests professionals sobre la violència masclista com a problema de salut pública.

40. Garantir la realització del cribatge sobre violència de gènere per a dones, assegurant-lo per a tot tipus de dones independentment de grup d'edat, ètnia o nacionalitat a què pertanga o del seu lloc de residència.

41. Agilitzar i simplificar els protocols tant de prevenció, de detecció, com d'actuació, per a facilitar-ne la realització per part dels professionals.

42. Garantir una detecció precoç de les situacions de violència de gènere com un fenomen que afecta en gran manera a la salut de les dones.

32. Promover premios y reconocimientos a actividades deportivas que realicen campañas e iniciativas favor de la igualdad y contra las violencias machistas.

Fiestas populares

33. Se velará para que en las fiestas populares no se refuercen los estereotipos sexuales y las mujeres y niñas participen en igualdad.

34. Elaborar un libro de buenas prácticas sobre participación en igualdad en fiestas.

35. Promover premios y reconocimientos a fiestas populares que realicen campañas en favor de la igualdad y contra las violencias machistas.

Cultura

36. Velar por la presencia igualitaria de mujeres en los jurados de premios, reconocimientos y concursos literarios y artísticos, promovidos con iniciativa de las administraciones, para que las escritoras, artistas y promotoras de cultura y empresarias estén presentes entre las personas galardonadas.

37. Promover reconocimientos específicos para dar a conocer las aportaciones de las mujeres en diferentes saberes.

Salud pública

La violencia contra la mujer es un problema de salud pública que afecta a la salud psicológica, física, sexual y reproductiva y que supone un elevado coste económico y social. La administración pública de la Comunitat Valenciana competente en materia sanitaria debe tomar las medidas necesarias para:

38. Difundir desde la atención primaria información sobre recursos para prevenir, reconocer y hacer frente a la violencia machista.

39. Garantizar la formación en violencias de género para profesionales de la salud, en todos los ámbitos de actuación, hospitalaria, socio-sanitaria y fundamentalmente en la atención primaria; así como potenciar la concienciación y sensibilización en dichos profesionales sobre la violencia machista como problema de salud pública.

40. Garantizar la realización del cribado sobre violencia de género para mujeres, asegurándolo para todo tipo de mujeres independientemente de grupo de edad, etnia o nacionalidad a la que pertenezca o de su lugar de residencia.

41. Agilizar y simplificar los protocolos tanto de prevención, de detección, como de actuación, para facilitar su realización por parte de los profesionales.

42. Garantizar una detección precoz de las situaciones de violencia de género como un fenómeno que afecta en gran medida a la salud de las mujeres.

43. Derivar les dones víctimes de violència de gènere a tractament psicològic.

44. Promoure la coordinació dels sistemes i aplicacions informàtiques, des de l'atenció sanitària amb la Conselleria de Justícia, per a la recepció d'informes i de l'informe específic de lesions (en línia), a fi d'activar, si escau, des del jutjat, el protocol corresponent.

45. Garantir la coordinació de les diferents instàncies administratives, de salut, seguretat, serveis socials i judicials dels casos detectats en l'atenció sanitària, com també la coordinació a través de l'Institut de les Dones amb l'objectiu de garantir l'atenció, l'acompanyament i el seguiment de cadascuna de les dones.

46. Aplicar protocols específics en els casos de dones víctimes de violència de gènere i que es deriven a serveis de salut mental.

47. Aplicar protocols específics en els casos de dones víctimes de violència de gènere que pateixen trastorns addictius.

48. Incloure la formació en violència de gènere en totes les titulacions de ciències de la salut, en el grau, el postgrau i la formació sanitària especialitzada.

49. Incorporar la perspectiva de gènere en totes les fases de planificació de l'atenció sanitària, salut i plans d'acció per a la Comunitat.

50. Continuar en la prevenció i la detecció de la mutilació femenina, i informar les dones afectades, incloses les menors d'edat, sobre la possibilitat, si escau, de revertir per mitjà de mecanismes sanitaris i d'intervenció quirúrgica, els efectes de la mutilació practicada.

Justícia

Instem el govern central

51. A realitzar les modificacions oportunes per a adequar la Llei orgànica 1/2004 de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere al Conveni del Consell d'Europa per a prevenir i combatre la violència contra les dones, conegut com a Conveni d'Istanbul en vigor des de la signatura l'1 d'agost de 2014. Cal afegir la definició de violència contra les dones, inclosa la tracta de dones i xiquetes.

52. A ampliar el concepte de violència contra les dones, assegurant que no es discriminen les dones trans, i s'inclou de forma necessària en el concepte de violència contra les dones, l'ablació, la tracta de dones i les xiquetes, l'assetjament i la violació, adequant-se la normativa a la recomanació general de la CEDAW número 28.

53. A aplicar la normativa interna de conformitat amb el Conveni d'Istanbul. A fi que s'establisca la possibilitat de privació jurídica de la pàtria potestat del pare maltractador. En protecció en tot moment de l'interès superior del menor.

43. Derivar a las mujeres víctimas de violencia de género a tratamiento psicológico.

44. Promover la coordinación de los sistemas y aplicaciones informáticas, desde la atención sanitaria con la Conselleria de Justicia, para la recepción de informes y del parte específico de lesiones (en línea), con el fin de activar, llegado el caso, desde el juzgado, el protocolo correspondiente.

45. Garantizar la coordinación de las diferentes instancias administrativas, de salud, seguridad, servicios sociales y judiciales de los casos detectados en la atención sanitaria, así como la coordinación a través del Institut de les Dones con el objetivo de garantizar la atención, el acompañamiento y seguimiento de cada una de las mujeres.

46. Aplicar protocolos específicos en los casos de mujeres víctimas de violencia de género y que se deriven a servicios de salud mental.

47. Aplicar protocolos específicos en los casos de mujeres víctimas de violencia de género que padecen trastornos adictivos.

48. Incluir la formación en violencia de género en todas las titulaciones de ciencias de la salud, en el grado, postgrado y formación sanitaria especializada.

49. Incorporar la perspectiva de género en todas las fases de planificación de la atención sanitaria, salud y planes de acción para la Comunitat.

50. Continuar en la prevención y detección de la mutilación femenina, e informar a las mujeres afectadas, incluidas menores de edad, sobre la posibilidad, si es el caso, de revertir por medio de mecanismos sanitarios y de intervención quirúrgica, los efectos de la mutilación practicada.

Justicia

Instamos al gobierno central

51. A realizar las modificaciones oportunas para adecuar la Ley orgánica 1/2004 de 28 de diciembre, de medidas de protección integral contra la violencia de género al Convenio del Consejo de Europa para prevenir y combatir la violencia contra las mujeres, conocido como Convenio de Estambul en vigor desde su firma el 1 de agosto de 2014. Hay que añadir la definición de violencia contra las mujeres, incluida la trata de mujeres y niñas.

52. A ampliar el concepto de violencia contra las mujeres, asegurando que no se discrimine a las mujeres trans, e incluyendo de forma necesaria en el concepto de violencia contra las mujeres, la ablación, la trata de mujeres y niñas, el acoso y la violación, adecuándose la normativa a la recomendación general de la CEDAW número 28.

53. A aplicar la normativa interna de conformidad con el Convenio de Estambul. A fin de que se establezca la posibilidad de privación jurídica de la patria potestad del padre maltratador. En protección en todo momento del interés superior del menor.

54. A superar la vinculació entre denúncia i protecció assistencial, i promoure generalitzar la utilització del certificat acreditatiu —d'un organisme públic, competent en matèria de violència sobre la dona, que avui es considera molt excepcional— de manera que servisca per a activar la protecció social en tots els àmbits per a les dones víctimes, i que aquesta protecció incloga alhora les possibles víctimes — el fills i les filles o altres persones vinculades— derivades de totes les formes possibles de violència contra la dona.

A totes les Administracions i Entitats Públiques

55. Garantir l'elaboració, aplicació i seguiment dels plans d'igualtat.

A l'administració autonòmica

56. Assegurar que les unitats de valoració integral presten assessorament a més de en els jutjats de violència de gènere en els que intervenen en els procediments de família a tota la Comunitat Valenciana.

57. Promoure l'agilitat dels processos de violència de gènere i família.

58. Unificar i coordinar criteris entre jutjats de víctimes de violència de gènere i jutjats de primera instància, respecte dels quals haja d'haver-hi congruència en les decisions.

59. Crear un protocol comú entre jutges, fiscals i metges forenses, que permeta l'obtenció de dades i informes comuns per a l'atenció específica a menors víctimes de violència masculista.

60. Posar a disposició dels òrgans judicials els sistemes audiovisuals i de videoconferència, per a practicar les proves preconstituïdes que després puguen servir en un judici oral, en previsió que no s'hagen de practicar o no es puguen practicar, en protecció de les pròpies víctimes o per una altra causa.

61. Posar a disposició dels òrgans judicials professionals en psicologia, medicina forense i assistents socials formats i especialitzats en violència de gènere, que assessoren el jutge i agilitzen l'emissió dels informes.

62. Garantir la formació del funcionariat judicial i del personal auxiliar en perspectiva de gènere, amb especial incidència en els membres dels equips psicosocials, i no sols per als jutges i magistrats.

63. Estendre la unitat de valoració forense a altres seus judicials i articular els mecanismes necessaris perquè hi haja una major participació de la fiscalia en els casos de violència de gènere.

64. Promoure que l'Advocacia de la Generalitat es continue personant en els casos més greus.

65. Aplicar directiva europea 2012 de 25 octubre; que garantisca el dret a la intimitat, evitant el contacte entre víctima/agressor.

54. A superar la vinculación entre denuncia y protección asistencial, promoviendo generalizar la utilización del certificado acreditativo —de un organismo público, competente en materia de violencia sobre la mujer, que hoy se considera muy excepcional— de modo que sirva para activar la protección social en todos los ámbitos para las mujeres víctimas, y que dicha protección incluya a su vez a las posibles víctimas —hijos e hijas u otras personas vinculadas— derivadas de todas las formas posibles de violencia contra la mujer.

A todas las Administraciones y Entidades Públicas

55. Garantizar la elaboración, aplicación y seguimiento de los planes de igualdad.

A la administración autonómica

56. Asegurar que las unidades de valoración integral presten asesoramiento además de en los juzgados de violencia de género en aquellos que intervienen en los procedimientos de familia en toda la Comunitat Valenciana.

57. Promover la agilidad de los procesos de violencia de género y familia.

58. Unificar y coordinar criterios entre juzgados de víctimas de violencia de género y juzgados de primera instancia, respecto de los que tenga que haber congruencia en las decisiones.

59. Crear un protocolo común entre jueces, fiscales y médicos forenses, que permita la obtención de datos e informes comunes para la atención específica a menores víctimas de violencia machista.

60. Poner a disposición de los órganos judiciales los sistemas audiovisuales y videoconferencia, para practicar las pruebas preconstituídas que luego puedan servir en un juicio oral, en previsión de que no se deban o puedan practicar en el mismo, en protección de las propias víctimas o por otra causa.

61. Poner a disposición de los órganos judiciales profesionales en psicología, medicina forense y asistentes sociales formados y especializados en violencia de género, que asesoren al juez y agilicen la emisión de los informes.

62. Garantizar la formación del funcionariado judicial y del personal auxiliar en perspectiva de género, con especial incidencia en los miembros de los equipos psicosociales, y no sólo para los jueces y magistrados.

63. Extender la unidad de valoración forense a otras sedes judiciales y articular los mecanismos necesarios para que haya una mayor participación de la fiscalía en los casos de violencia de género.

64. Promover que la Abogacía de la Generalitat se continúe personando en los casos más graves.

65. Aplicar directiva europea 2012 de 25 octubre; que garantice el derecho a la intimidad, evitando el contacto entre víctima/agresor.

Seguretat

Es detecten problemes relatius a la falta de recursos humans, formació i coordinació. Encara que les forces i els cossos de seguretat de l'estat, inclosa la policia local, tenen protocols d'actuació enfront de la violència de gènere que desenvolupen.

66. Garantir la coordinació de totes les instàncies que actuen en l'atenció integral contra la violència de gènere, inclosa la policia local, assegurant-ne la presència en protocols i acords interinstitucionals.

67. Realitzar i avaluar l'aplicació dels protocols i els convenis interinstitucionals de forma periòdica menor a l'annual o la semestral, almenys per part dels cossos de seguretat, i adaptar els protocols i els convenis a les qüestions a millorar que en sorgisquen de l'avaluació.

68. Assegurar la formació i el reciclatge de policies de primera intervenció en violència de gènere com a guies i suport de la resta dels seus companys o companyes en aquest tipus d'intervencions.

69. Assegurar mecanismes de captació més enllà dels policials, per exemple, deteccions en els col·legis a través del professorat, els metges i les metgesses de capçalera, pediatria, el veïnat, etc. i la seua posterior coordinació, si fóra possible, amb els cossos de seguretat.

70. Assegurar la formació especialitzada de policies per a la presa de denúncies i la valoració del risc del cas concret.

71. Garantir l'existència d'instal·lacions policials per a la presa de denúncies de les víctimes que permeten complir amb els protocols i els acords interinstitucionals (immediatesa, separació física de la resta d'usuaris), tenint com a eix vertebrador l'exercici dels drets que l'assisteixen i aconseguir un clima de confiança.

72. Crear mecanismes de coordinació efectiva perquè la víctima tinga un itinerari marcat, taxat i protocol·litzat i sense barreres que agilitze el procediment: atenció sanitària, informe mèdic, informe de lesions, advocat, presa de declaració, gestió de casa d'acollida (si fóra necessària).

73. Posar en marxa la valoració pericial urgent del risc per a completar la valoració policial que realitzen els agents, no aturant-se simplement en la declaració de la víctima. S'especialitzarà les forces i els cossos de seguretat de l'Estat, perquè d'ells depén la posterior denúncia judicial.

74. Revisar els protocols que determinen el risc que pateix la dona, i augmentar el nombre de policies segons la valoració del risc.

75. Incloure l'obligatorietat de grups especialitzats en violències de gènere en les normatives que coordinen els cossos de policies locals de la Comunitat Valenciana.

76. Garantir protocols municipals que coordinen també a nivell intralocal.

Seguridad

Se detectan problemas relativos a la falta de recursos humanos, formación y coordinación. Aunque las fuerzas y cuerpos de seguridad del estado, incluida la policía local, tienen protocolos de actuación frente a la violencia de género que vienen desarrollando.

66. Garantizar la coordinación de todas las instancias que actúan en la atención integral contra la violencia de género, incluida la policía local, asegurando su presencia en protocolos y acuerdos interinstitucionales.

67. Realizar y evaluar la aplicación de los protocolos y convenios interinstitucionales de forma periódica menor a la anual o semestral, al menos por parte de los cuerpos de seguridad, adaptando los protocolos y los convenios a las cuestiones a mejorar que surjan de la evaluación de los mismos.

68. Asegurar la formación y reciclaje de policías de primera intervención en violencia de género como guías y apoyo del resto de sus compañeros o compañeras en este tipo de intervenciones.

69. Asegurar mecanismos de captación más allá de los policiales, por ejemplo, detecciones en los colegios a través del profesorado, los médicos y médicas de cabecera, pediatría, el vecindario, etc. y su posterior coordinación, si cabe, con los cuerpos de seguridad.

70. Asegurar la formación especializada de policías para la toma de denuncias y la valoración del riesgo del caso concreto.

71. Garantizar la existencia de instalaciones policiales para la toma de denuncias de las víctimas que permitan cumplir con los protocolos y acuerdos interinstitucionales (inmediatez, separación física del resto de usuarios), teniendo como eje vertebrador el ejercicio de los derechos que le asisten y conseguir un clima de confianza.

72. Crear mecanismos de coordinación efectiva para que la víctima tenga un itinerario marcado, tasado y protocolizado y sin barreras que agilice el procedimiento: atención sanitaria, informe médico, parte de lesiones, abogado, toma de declaración, gestión de casa de acogida (si fuera necesaria).

73. Poner en marcha la valoración pericial urgente del riesgo para completar la valoración policial que realicen los agentes, no estancándose simplemente en la declaración de la víctima. Se especializará a las fuerzas y cuerpos de seguridad del Estado, porque de ellos depende la posterior denuncia judicial.

74. Revisar los protocolos que determinan el riesgo que sufre la mujer, y aumentar el número de policías según la valoración del riesgo.

75. Incluir la obligatoriedad de grupos especializados en violencias de género en las normativas que coordinen los cuerpos de policías locales de la Comunitat Valenciana.

76. Garantizar protocolos municipales que coordinen también a nivel intralocal.

77. Prendre les mesures necessàries per a encoratjar les persones testimonis de la comissió d'actes de violència masculista que denunciïn sense posar en risc la seua integritat, abans o durant el procés judicial.

Laboral

L'accés al treball o el manteniment de l'activitat laboral és un dels elements essencials per a assegurar l'èxit de la lluita de les dones víctimes contra els seus agressors.

Per tres motius:

- Allunyament de l'agressor
- Independència professional i econòmica
- Millora de l'autoestima personal.

La violència de gènere afecta el desenvolupament d'un treball perquè condiona la vinculació de les víctimes amb el mercat de treball i deteriora la relació laboral.

Per tot això es justifica plenament la introducció de mesures destinades a l'ocupació de les víctimes de violència.

És ineludible la protecció dels seus drets laborals, i tractar de garantir el manteniment del seu lloc de treball, ja que açò és un mitjà d'inserció social i d'independència econòmica i la pèrdua o l'absència d'un treball és l'inici del camí de l'exclusió social.

Per això, entenem que la resposta legislativa al fenomen de la violència de gènere resultaria incompleta si no es consideraren els efectes que aquesta situació produeix sobre la relació de treball.

Quant al marc normatiu existent, la Llei orgànica 1/04 introdueix una sèrie de drets per a les treballadores víctimes de violència de gènere, com ara:

- Modificacions en la prestació de serveis amb relació al temps de treball, a absències justificades, permisos no retribuïts, reordenació de la jornada de treball.
- Mesures per a protegir les víctimes enfront de decisions injustificades de l'empresari.
- Programa específic d'ocupació per a les víctimes

Considerem que:

1. Hi ha poques mesures per a les treballadores autònomes víctimes de violència de gènere.
2. El marc normatiu és millorable a través de dues vies:

Modificació legislativa, en concret modificació de la legislació laboral i de seguretat social.

La segona via és la millora dels drets de treball de les víctimes a través de la negociació col·lectiva. Els convenis col·lectius poden ampliar els supòsits d'absència al treball,

77. Tomar las medidas necesarias para alentar a las personas testigos de la comisión de actos de violencia machista a que denunciën sin poner en riesgo su integridad, antes o durante el proceso judicial.

Laboral

El acceso al trabajo o el mantenimiento de la actividad laboral es uno de los elementos esenciales para asegurar el éxito de la lucha de las mujeres víctimas contra sus agresores.

Por tres motivos:

- Alejamiento del agresor
- Independencia profesional y económica
- Mejora de la autoestima personal.

La violencia de género afecta al desarrollo de un trabajo porque condiona la vinculación de las víctimas con el mercado de trabajo, deteriorando la relación laboral.

Por todo eso se justifica plenamente la introducción de medidas destinadas a la ocupación de las víctimas de violencia.

Es ineludible la protección de sus derechos laborales, y tratar de garantizar el mantenimiento de su puesto de trabajo, ya que esto es un medio de inserción social y de independencia económica y la pérdida o la ausencia de un trabajo es el inicio al camino de la exclusión social.

Por ello, entendemos que la respuesta legislativa al fenómeno de la violencia de género resultaría incompleta si no se consideraran los efectos que esta situación produce sobre la relación de trabajo.

En cuanto al marco normativo existente, la Ley orgànica 1/04 introduce una serie de derechos para las trabajadoras víctimas de violencia de género, tales como:

- Modificaciones en su prestación de servicios en relación al tiempo de trabajo, a ausencias justificadas, permisos no retribuidos, reordenación de la jornada de trabajo.
- Medidas para proteger a las víctimas frente a decisiones injustificadas del empresario.
- Programa específico de ocupación para las víctimas

Consideramos que:

1. Hay pocas medidas para las trabajadoras autónomas víctimas de violencia de género.
2. El marco normativo es mejorable a través de dos vías:

Modificación legislativa, en concreto modificación de la legislación laboral y de seguridad social.

La segunda vía es la mejora de los derechos de trabajo de las víctimas a través de la negociación colectiva. Los convenios colectivos pueden ampliar los supuestos de ausencia al

poden preveure la retribució durant els permisos previstos legalment i poden facilitar l'acord entre treballadora i empresari a l'hora de determinar les modificacions contractuals a introduir en la relació laboral per a fer-ne efectiva la protecció.

La Llei 7/12 sí que fa una menció de la violència contra les dones en l'àmbit laboral, però aquesta menció és massa general, s'utilitzen fórmules que no són prou concretes.

Sobre el fet que la víctima de violència treballa en el mateix centre que l'agressor, la Llei orgànica 1/04 no dona cap resposta a com s'ha de complir l'ordre d'allunyament quan víctima i agressor treballen en el mateix centre, aquest compliment no pot ser perquè la víctima modifiqui les seues condicions de treball.

Per tant, cal una modificació legislativa que determine les fórmules que pot utilitzar la direcció de les empreses per a complir a l'ordre d'allunyament sense afectar la víctima.

78. Afavorir que la negociació col·lectiva millore el nivell de drets laborals de les treballadores a través de campanyes de sensibilització a fi de desmentir els prejudicis empresarials sobre el cost econòmic associat a una actitud socialment responsable i demostrar que mantenir una actitud socialment responsable amb les víctimes de violència de gènere no grava econòmicament la situació de l'empresa.

79. Mantenir les víctimes de violència de gènere en els programes de foment de l'ocupació o crear-ne un específic per a elles.

80. Revisar la normativa estatal i autonòmica perquè es concrete la violència contra la dona en l'àmbit laboral.

81. Incloure clàusules en els processos de contractació pública relatives a la inserció sociolaboral de les víctimes.

82. Incloure en els contractes públics fórmules que beneficien empreses amb bones pràctiques en matèria d'igualtat o penalitzen empreses sancionades per pràctiques contràries a la igualtat.

83. Establir ajudes per a les autònomes víctimes de violència de gènere que cessen en l'activitat laboral.

84. Modificar la normativa en el sentit de donar mecanismes a l'empresari perquè pugui prendre mesures contra l'agressor per a poder complir l'ordre d'allunyament.

85. Considerar la discriminació per raó de sexe en l'àmbit de treball, falta greu o molt greu, i establir els diferents graus de discriminació, com també les sancions a què s'exposen.

86. Afavorir que les empreses puguin comptar amb plans d'igualtat i que s'hi puguin aplicar les mateixes mesures de participació que en els plans de prevenció de riscos laborals.

87. Garantir la protecció dels drets laborals, el manteniment del lloc de treball i, si escau, l'accés a un lloc de treball

trabajo, pueden prever la retribución durante los permisos previstos legalmente y pueden facilitar el acuerdo entre trabajadora y empresario a la hora de determinar las modificaciones contractuales a introducir en la relación laboral para hacer efectiva su protección.

La Ley 7/12 sí hace una mención a la violencia contra las mujeres en el ámbito laboral, pero dicha mención es demasiado general, se utilizan fórmulas que no son suficientemente concretas.

En cuanto a que la víctima de violencia trabaje en el mismo centro que el agresor, la Ley orgánica 1/04 no da ninguna respuesta a cómo se debe cumplir la orden de alejamiento cuando víctima y agresor trabajan en el mismo centro, este cumplimiento no puede ser porque la víctima modifique sus condiciones de trabajo.

Por tanto, es necesaria una modificación legislativa que determine las fórmulas que puede utilizar la dirección de las empresas para dar cumplimiento a la orden de alejamiento sin afectar a la víctima.

78. Favorecer que la negociación colectiva mejore el nivel de derechos laborales de las trabajadoras a través de campañas de sensibilización a fin de desmentir los prejuicios empresariales sobre el coste económico asociado a una actitud socialmente responsable, demostrando que mantener una actitud socialmente responsable con las víctimas de violencia de género no grava económicamente la situación de la empresa.

79. Mantener a las víctimas de violencia de género en los programas de fomento de la ocupación o crear uno específico para ellas.

80. Revisar la normativa estatal y autonómica para que se concrete la violencia contra la mujer en el ámbito laboral.

81. Incluir cláusulas en los procesos de contratación pública relativas a la inserción sociolaboral de las víctimas.

82. Incluir en los contratos públicos fórmulas que benefician a empresas con buenas prácticas en materia de igualdad o penalizan a empresas sancionadas por prácticas contrarias a la igualdad.

83. Establecer ayudas para las autónomas víctimas de violencia de género que cesen en su actividad laboral.

84. Modificar la normativa en el sentido de dar mecanismos al empresario para que pueda tomar medidas contra el agresor para poder cumplir la orden de alejamiento.

85. Considerar la discriminación por razón de sexo en el ámbito de trabajo, falta grave o muy grave, estableciendo los diferentes grados de discriminación, así como las sanciones a las que se exponen.

86. Favorecer que las empresas puedan contar con planes de igualdad y que se puedan aplicar las mismas medidas de participación que en los planes de prevención de riesgos laborales.

87. Garantizar la protección de los derechos laborales, el mantenimiento del puesto de trabajo y, en su caso, el acceso

que garantisca la independència econòmica davant dels agressors.

88. Garantir la inserció de les dones víctimes de violència de gènere amb inscripció preferent en les línies d'actuació del Servof.

89. Considerar l'assetjament sexual falta greu o molt greu, tot i que establint els diferents graus d'intensitat, com també les sancions a què s'exposen.

90. Millorar els drets laborals de les víctimes a través de canvis en la legislació laboral i de Seguretat Social, com també a través de la negociació col·lectiva per a determinar modificacions contractuals en la relació laboral per a fer efectiva la protecció.

91. Garantir, d'acord amb la Llei orgànica 1/2004, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, que les treballadores que hagen sigut víctimes de violència de gènere tindran dret al trasllat a un altre lloc laboral, excedència, preferència per l'elecció dels torns de vacances, reducció de jornada, reordenació del temps de treball o permisos, en els termes que preveu l'Estatut bàsic de l'empleat públic, amb l'objectiu de prevenir i protegir davant de possibles episodis de violència, garantir el lloc de treball a la víctima i evitar-ne l'exclusió social. Aquestes mesures han de constar en els convenis col·lectius.

92. Realitzar campanyes institucionals en les empreses per a prevenir la discriminació o l'assetjament sexual en l'àmbit laboral.

93. Establir els canvis normatius necessaris, com també campanyes de conscienciació per a assentar les bases d'una conciliació de la vida familiar i laboral que no recaiga majoritàriament en les dones.

94. Establir mesures efectives per a aconseguir la plena igualtat de les dones i els homes en el treball, atès que darrere de la violència de gènere sempre hi ha una situació de desigualtat.

95. Establir el concepte de tolerància zero a la violència de gènere en les relacions contractuals de totes les administracions valencianes, autonòmica i local.

96. Col·laboració de les administracions públiques amb les empreses d'inserció que treballen ajudant persones vulnerables, entre elles, les víctimes de violència de gènere per a incorporar-se al mercat laboral.

97. Protegir les treballadores víctimes de violència masclista a partir de l'acreditació rebuda des de les instàncies d'avaluació per a garantir-los els drets laborals.

98. Establir un estudi dirigit a conèixer i prevenir la violència contra les dones entre les treballadores de la llar.

99. Vetlar perquè la publicitat en les grans empreses siga una de les àrees en què s'ha d'intervenir per a evitar la publicitat de caràcter sexista i masclista. Una de les opcions que tenen, precisament, són les clàusules socials per a evitar

a un puesto de trabajo que garantice la independencia económica frente a sus agresores.

88. Garantizar la inserción de las mujeres víctimas de violencia de género con inscripción preferente en las líneas de actuación del Servef.

89. Considerar el acoso sexual falta grave o muy grave, aunque estableciendo los diferentes grados de intensidad, así como las sanciones a las que se exponen.

90. Mejorar los derechos laborales de las víctimas a través de cambios en la legislación laboral y de Seguridad Social, así como a través de la negociación colectiva para determinar modificaciones contractuales en la relación laboral para hacer efectiva su protección.

91. Garantizar, en base al cumplimiento de la Ley orgánica 1/2004, de medidas de protección integral contra la violencia de género, que las trabajadoras que hayan sido víctimas de violencia de género tendrán derecho al traslado a otro puesto laboral, excedencia, preferencia por la elección de los turnos de vacaciones, reducción de jornada, reordenación de su tiempo de trabajo o permisos, en los términos previstos en el Estatuto básico del empleado público, con el objetivo de prevenir y proteger frente a posibles episodios de violencia, garantizar el puesto de trabajo a la víctima y evitar su exclusión social. Estas medidas deben constar en los convenios colectivos.

92. Realizar campañas institucionales en las empresas para prevenir la discriminación o acoso sexual en el ámbito laboral.

93. Establecer los cambios normativos necesarios, así como campañas de concienciación para asentar las bases de una conciliación de la vida familiar y laboral que no recaiga mayoritariamente en las mujeres.

94. Establecer medidas efectivas para lograr la plena igualdad de las mujeres y los hombres en el trabajo, entendiéndose que detrás de la violencia de género siempre hay una situación de desigualdad.

95. Establecer el concepto de tolerancia cero a la violencia de género en las relaciones contractuales de todas las administraciones valencianas, autonómica y local.

96. Colaboración de las administraciones públicas con las empresas de inserción que trabajan ayudando a personas vulnerables, entre ellas, las víctimas de violencia de género para incorporarse al mercado laboral.

97. Proteger a las trabajadoras víctimas de violencia machista a partir de la acreditación recibida desde las instancias de evaluación para garantizar sus derechos laborales.

98. Establecer un estudio dirigido a conocer y prevenir la violencia contra las mujeres entre las trabajadoras del hogar.

99. Velar para que la publicidad en las grandes empresas sea una de las áreas en que se ha de intervenir para evitar la publicidad de carácter sexista y machista. Una de las opciones que tienen, precisamente, son las cláusulas sociales

la contractació en empreses que facen aquest tipus de publicitat. Suposa, a més de la sensibilització, la publicitat institucional en aquest sentit.

Joventut

100. Impulsar l'anàlisi de la violència masclista entre la joventut, en l'àmbit de la família, de la parella, també a través de les TIC.

101. Facilitar l'accés a formació entre la joventut per a prevenir i detectar la violència de gènere, inclosa l'exercida a través de les xarxes i el telèfon mòbil.

102. Incorporar la formació sobre noves masculinitats i aportar àmbits de la sexualitat i l'afectivitat basats en el respecte i la igualtat en les relacions de parella.

103. Establir mecanismes per a l'apoderament de les joves en les entitats associatives i afavorir-ne la participació en els òrgans de decisió.

104. Planificar l'activitat dels consells de la joventut amb perspectiva i impacte de gènere.

105. Sensibilitzar la població jove sobre el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual.

106. Realitzar campanyes dirigides a la joventut, de prevenció d'assetjament i violència sexual, com també sobre l'alta tolerància cap a aquests, dirigides als agressors i no a les víctimes.

107. Incorporar la perspectiva de gènere als programes ja existents per a la prevenció i l'atenció a les conductes de risc, com el consum d'alcohol o d'altres drogues.

Mitjans de comunicació

108. Convocar des de les Corts el primer fòrum dels mitjans de comunicació per a establir un pacte per la igualtat de gènere i els drets LGTBI i contra les violències masclistes.

109. Garantir en la graella de la nova radiotelevisió valenciana programes en matèria d'igualtat i contra la violència de gènere.

110. Implementar un codi de bones pràctiques, en la redacció i la programació, en la nova radiotelevisió pública valenciana en defensa de la igualtat i contra les violències masclistes.

111. Elaborar des de l'Observatori de Publicitat no Sexista de la Comunitat Valenciana un informe propi, amb caràcter anual, sobre les denúncies rebudes i les actuacions realitzades tant en l'àmbit dels mitjans de comunicació social, com en qualsevol format derivat de les noves tecnologies (videojocs, etc.).

112. Avaluar i donar publicitat als resultats obtinguts per l'Observatori de Publicitat no Sexista i reforçar les apostes per la igualtat.

para evitar la contratación en empresas que hagan este tipo de publicidad. Supone, además de la sensibilización, la publicidad institucional en este sentido.

Juventud

100. Impulsar el análisis de la violencia machista entre la juventud, en el ámbito de la familia, de la pareja, también a través de las TIC.

101. Facilitar el acceso a formación entre la juventud para prevenir y detectar la violencia de género, incluida la ejercida a través de las redes y el teléfono móvil.

102. Incorporar la formación sobre nuevas masculinidades, aportando ámbitos de la sexualidad y la afectividad basados en el respeto y la igualdad en las relaciones de pareja.

103. Establecer mecanismos para el empoderamiento de las jóvenes en las entidades asociativas y favorecer su participación en los órganos de decisión.

104. Planificar la actividad de los consejos de la juventud con perspectiva e impacto de género.

105. Sensibilizar a la población joven sobre la trata de mujeres y niñas con fines de explotación sexual.

106. Realizar campañas dirigidas a la juventud, de prevención de acoso y violencia sexual, así como sobre la alta tolerancia hacia los mismos, dirigidas a los agresores y no a las víctimas.

107. Incorporar la perspectiva de género a los programas ya existentes para la prevención y atención a las conductas de riesgo, como el consumo de alcohol o de otras drogas.

Medios de comunicación

108. Convocar desde Les Corts el primer foro de los medios de comunicación para establecer un pacto por la igualdad de género y los derechos LGTBI y contra las violencias machistas.

109. Garantizar en la parrilla de la nueva radiotelevisión valenciana programas en materia de igualdad y contra la violencia de género.

110. Implementar un código de buenas prácticas, en la redacción y programación, en la nueva radiotelevisión pública valenciana en defensa de la igualdad y contra las violencias machistas.

111. Elaborar desde el Observatorio de Publicidad no Sexista de la Comunitat Valenciana un informe propio, con carácter anual, sobre las denuncias recibidas y actuaciones realizadas tanto en el ámbito de los medios de comunicación social, como en cualquier formato derivado de las nuevas tecnologías (videojuegos, etc.).

112. Evaluar y dar publicidad a los resultados obtenidos por el Observatorio de Publicidad no Sexista, reforzando las apuestas por la igualdad.

113. Establir mesures sancionadores per part de la Generalitat a aquelles campanyes publicitàries que fomenten la desigualtat, el sexisme i la cosificació dels cossos de les dones.

114. Generar nous protocols sobre com comunicar els casos de violència de gènere on no s'informe només sobre les dones assassinades, sinó també se centre la informació en les xifres d'homes condemnats i a la presó. Pel que fa a les dones maltractades, cal assenyalar també les xifres de dones que han sobreviscut al maltractament. I quant a les morts, s'ha d'assenyalar que aquestes han sigut assassinades.

115. Crear models de relació igualitària i desmitificar els zels i les relacions violentes com una cosa passional, desitjable o eròtica.

116. Incloure clàusules socials per a desestimar la contractació de l'administració amb empreses que facen publicitat de caràcter sexista o masclista.

Xarxes socials i TIC

117. Estudiar l'impacte de l'ús de les noves tecnologies en la comissió d'actes de violència masclista.

118. Modificar les diferents lleis perquè plasmen les noves manifestacions de violència a través de l'ús de les tecnologies.

119. Estudiar els fenòmens del ciberassetjament a menors i la ciberextorsió sexual com a noves manifestacions de violència sexual; igual que la suplantació de la identitat i l'ús de les TIC com a formes de control en els cicles de violència de gènere o com noves maneres de dur a terme l'assetjament per raó de sexe.

120. Elaborar d'una guia en línia en què s'expliquen els indicadors de risc, les formes de violència de gènere, la detecció i com abordar-les, mitjançant el coneixement dels recursos disponibles.

121. Dissenyar un portal web exclusiu sobre prevenció de violència de gènere, destinat a població adolescent i jove, dinàmica i activa on es penge informació, documents i notícies.

122. Crear aplicacions mòbils perquè els joves puguin reconèixer si la seua relació és saludable i igualitària o, per contra, s'està donant en un context de violència, amb indicació de pautes sobre com actuar i quins recursos disponibles hi ha, a més d'incloure enllaços als recursos especialitzats d'atenció a violència de gènere o mecanismes de consultes.

123. Afavorir la implantació de les noves tecnologies a partir de criteris d'igualtat i fomentar la participació de les dones en la construcció de la societat de la informació i del coneixement.

124. Garantir un llenguatge i uns continguts no sexistes en les tecnologies de la informació i la comunicació finançats, totalment o parcialment, pels poders públics.

113. Establecer medidas sancionadoras por parte de la Generalitat a aquellas campañas publicitarias que fomenten la desigualdad, el sexismo y la cosificación de los cuerpos de las mujeres.

114. Generar nuevos protocolos sobre cómo comunicar los casos de violencia de género donde no se informe solamente de las mujeres asesinadas, sino también se centre la información en las cifras de hombres condenados y en prisión. Respecto a las mujeres maltratadas, señalar también las cifras de mujeres que han sobrevivido al maltrato. Y en cuanto a sus muertes, señalar que estas han sido asesinadas.

115. Crear modelos de relación igualitaria, desmitificando los celos y las relaciones violentas como algo pasional, deseable o erótico.

116. Incluir cláusulas sociales para desestimar la contratación de la administración con empresas que hagan publicidad de carácter sexista o machista.

Redes sociales y TIC

117. Estudiar el impacto del uso de las nuevas tecnologías en la comisión de actos de violencia machista.

118. Modificar las diferentes leyes para que plasmen las nuevas manifestaciones de violencia a través del uso de las tecnologías.

119. Estudiar los fenómenos del grooming y la ciberextorsión sexual como nuevas manifestaciones de violencia sexual; al igual que la suplantación de la identidad y el uso de las TIC como formas de control en los ciclos de violencia de género o como nuevas maneras de llevar a cabo el acoso por razón de sexo.

120. Elaborar de una guía en línea en la que se expliquen los indicadores de riesgo, las formas de violencia de género, su detección y cómo abordarlas, mediante el conocimiento de los recursos disponibles.

121. Diseñar un portal web exclusivo sobre prevención de violencia de género, destinado a población adolescente y joven, dinámica y activa donde se cuelgue información, documentos y noticias.

122. Crear aplicaciones móviles para que los jóvenes puedan reconocer si su relación es saludable e igualitaria o, por el contrario, se está dando en un contexto de violencia, con indicación de pautas sobre cómo actuar y qué recursos disponibles hay, además de incluir enlaces a los recursos especializados de atención a violencia de género o mecanismos de consultas.

123. Favorecer la implantación de las nuevas tecnologías a partir de criterios de igualdad y fomentar la participación de las mujeres en la construcción de la sociedad de la información y del conocimiento.

124. Garantizar un lenguaje y contenidos no sexistas en las tecnologías de la información y la comunicación financiados, total o parcialmente, por los poderes públicos.

125. Impulsar programes per a incrementar la presència de les dones en els estudis tècnics, tecnològics i del sector de les tecnologies de la informació i la comunicació.

126. Facilitar l'accés de les dones i de les entitats que defensen els drets de les dones a l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació, amb programes de formació que eradiquen les barreres que dificulten l'ús en igualtat de condicions dels recursos tecnològics, amb especial atenció als col·lectius en risc d'exclusió social i de l'àmbit rural.

Serveis socials

127. Crear un consell sobre prevenció i atenció de la violència masclista en què participen les dones supervivents i el moviment associatiu de dones i altres agents socials implicats en l'avaluació i l'elaboració de programes d'atenció i prevenció.

128. Realitzar campanyes de difusió sobre recursos existents i centres 24 hores, ateses les dones joves menors de 26 anys i les dones majors de 65 anys.

129. Realitzar campanyes de sensibilització sobre el cicle de violència masclista no enfocades en exclusiva sobre les dones.

130. Assegurar que els centres i els serveis d'acollida a dones víctimes de violència de gènere reunisquen condicions d'habitabilitat i recursos humans suficients per a atendre també els fills i les filles.

131. Avaluar els serveis integrals de la Generalitat amb la participació de les dones usuàries i dels fills i les filles.

132. Facilitar les places en escoles infantils, tant durant l'ingrés en un centre, com en el període posterior, per als i les menors a càrrec de les dones víctimes i supervivents de violència de gènere.

133. Establir drets econòmics d'orfandat per a les i els menors orfes com a conseqüència del delictes dolós d'homicidi de la mare en qualsevol de les formes, per violència de gènere, fins i tot quan els progenitors no siguen titulars o beneficiaris de la Seguretat Social.

134. Promoure prestacions econòmiques reforçades els casos d'acolliment familiar de menors víctimes de violència de gènere amb necessitats especials.

135. Crear dos centres d'emergència, un a València i un altre a Castelló, específics i independents.

136. Desenvolupar una xarxa d'habitatges tutelat integrada en el marc de la xarxa assistencial pública per a atendre les dones víctimes de violència de gènere.

137. Garantir una borsa d'habitatges destinada a les víctimes de violència de gènere.

138. Avaluar l'experiència del Centre Dona Dénia i, si escau, estendre aquest tipus de centre a altres comarques, començant per les més allunyades de les capitals de província.

125. Impulsar programas para incrementar la presencia de las mujeres en los estudios técnicos, tecnológicos y del sector de las tecnologías de la información y la comunicación.

126. Facilitar el acceso de las mujeres y de las entidades que defienden los derechos de las mujeres al uso de las tecnologías de la información y la comunicación, con programas de formación que erradiquen las barreras que dificulten el uso en igualdad de condiciones de los recursos tecnológicos, con especial atención a los colectivos en riesgo de exclusión social y del ámbito rural.

Servicios sociales

127. Crear un consejo sobre prevención y atención de la violencia machista en las que participen las mujeres supervivientes y el movimiento asociativo de mujeres y otros agentes sociales implicados en la evaluación y elaboración de programas de atención y prevención.

128. Realizar campañas de difusión sobre recursos existentes y centros 24 horas, teniendo en cuenta a las mujeres jóvenes menores de 26 años y a las mujeres mayores de 65 años.

129. Realizar campañas de sensibilización sobre el ciclo de violencia machista no enfocadas en exclusiva sobre las mujeres.

130. Asegurar que los centros y servicios de acogida a mujeres víctimas de violencia de género reúnan condiciones de habitabilidad y recursos humanos suficientes para atender también a sus hijos e hijas.

131. Evaluar los servicios integrales de la Generalitat con la participación de las mujeres usuarias y de sus hijos e hijas.

132. Facilitar las plazas en escuelas infantiles, tanto durante el ingreso en un centro, como en el período posterior al mismo, para los y las menores a cargo de las mujeres víctimas y supervivientes de violencia de género.

133. Establecer derechos económicos de orfandad para las y los menores huérfanos como consecuencia del delito doloso de homicidio de la madre en cualquiera de sus formas, por violencia de género, incluso cuando los progenitores no fueran titulares o beneficiarios de la Seguridad Social.

134. Promover prestaciones económicas reforzadas los casos de acogimiento familiar de menores víctimas de violencia de género con necesidades especiales.

135. Crear dos centros de emergencia, uno en Valencia y otro en Castellón, específicos e independientes.

136. Desarrollar una red de viviendas tuteladas integrada en el marco de la red asistencial pública para atender a las mujeres víctimas de violencia de género.

137. Garantizar una bolsa de viviendas destinada a las víctimas de violencia de género.

138. Evaluar la experiencia del Centro Mujer Denia y, en su caso, se extienda este tipo de centro en otras comarcas, empezando por las más alejadas de las capitales de provincia.

139. Revisar el nombre màxim de places (comptabilitzant-se dones i menors) per recurs residencial i adequar-lo al nombre indicat com a idoni per a aquesta mena de dispositius (20) en consonància amb experiències sobre bones pràctiques en el treball amb dones i menors víctimes de violència de gènere i les recomanacions d'organismes internacionals.

140. Adequar les plantilles de treballadores i treballadors als centres a les seues necessitats reals d'acord amb les recomanacions que sobre ràtio de personal han elaborat organismes internacionals.

141. Implantar de manera efectiva l'assistència social integral especialitzada per a les dones víctimes de violència i per als fills i les filles, inclosos els PTF i els SEAFI (serveis especialitzats d'atenció a menors o amb mesures jurídiques de protecció i a les seues famílies).

142. Actualitzar i avaluar protocols d'actuació per a elaborar el pla d'atenció individualitzat per a dones, fills i filles, víctimes de violència masclista.

143. Garantir la coordinació de tots els serveis que atenen dones víctimes de violència de gènere per a assegurar l'accés a les diferents ferramentes informàtiques per a actualitzar i compartir dades que agilitzen el procés, sempre en el marc de la Llei orgànica 15/1999, de 13 de desembre, de protecció de dades de caràcter personal.

144. Assegurar la formació en polítiques d'igualtat i violències masclistes al personal implicat en l'atenció a les dones víctimes.

145. Instaurar als centres residencials d'acollida la figura d'una persona d'acompanyament per a facilitar les diferents tramitacions.

146. Assegurar l'atenció específica sanitària a les dones víctimes de violència de gènere que patisquen addiccions.

147. Assegurar l'atenció específica sanitària a les dones víctimes de violència de gènere que patisquen algun tipus de malaltia mental.

148. Garantir la seguretat de les dones i dels fills i les filles als centres.

149. Reordenar els punts de trobada familiar i assegurar-hi la privacitat i la seguretat de les dones i dels fills i les filles.

150. Atendre les víctimes amb problemes afegits de drogoaddicció, d'alcoholisme i de malaltia mental, o que siguin estrangeres o sense papers.

151. Assegurar que les dones transsexuals supervivents de violència masclista no patisquen discriminacions en l'accés a qualsevol recurs destinat a eradicar aquest tipus de violències.

152. Assegurar la interseccionalitat de les polítiques destinades a les supervivents de violències masclistes, especialment atesa la perspectiva de la diversitat funcional i de les diferents ètnies i cultures.

139. Revisar el número máximo de plazas (contabilizándose mujeres y menores) por recurso residencial, adecuándolo al número indicado como idóneo para este tipo de dispositivos (20) en consonancia con experiencias sobre buenas prácticas en el trabajo con mujeres y menores víctimas de violencia de género y las recomendaciones de organismos internacionales.

140. Adecuar las plantillas de trabajadoras y trabajadores en los centros a las necesidades reales de los mismos en base a las recomendaciones que sobre ratio de personal han elaborado organismos internacionales.

141. Implantar de manera efectiva la asistencia social integral especializada para las mujeres víctimas de violencia y para sus hijos e hijas, incluidos los PEF y los SEAFI (servicios especializados de atención a menores o con medidas jurídicas de protección y a sus familias).

142. Actualizar y evaluar protocolos de actuación para elaborar el plan de atención individualizado para mujeres y sus hijos e hijas, víctimas de violencia machista.

143. Garantizar la coordinación de todos los servicios que atienden a mujeres víctimas de violencia de género para asegurar el acceso a las diferentes herramientas informáticas para actualizar y compartir datos que agilicen el proceso, siempre en el marco de la Ley orgánica 15/1999, de 13 de diciembre, de protección de datos de carácter personal.

144. Asegurar la formación en políticas de igualdad y violencias machistas al personal implicado en la atención a las mujeres víctimas.

145. Instaurar en los centros residenciales de acogida la figura de una persona de acompañamiento para facilitar las diferentes tramitaciones.

146. Asegurar la atención específica sanitaria a las mujeres víctimas de violencia de género que padezcan adicciones.

147. Asegurar la atención específica sanitaria a las mujeres víctimas de violencia de género que padezcan algún tipo de enfermedad mental.

148. Garantizar la seguridad de las mujeres y de sus hijos e hijas en los centros.

149. Reordenar los puntos de encuentro familiar y asegurar en ellos la privacidad y seguridad de las mujeres y de sus hijos e hijas.

150. Atender a las víctimas con problemas añadidos de drogadicción, de alcoholismo y de enfermedad mental, o que sean extranjeras o sin papeles.

151. Asegurar que las mujeres transexuales supervivientes de violencia machista no sufran discriminaciones en el acceso a cualquier recurso destinado a erradicar este tipo de violencias.

152. Asegurar la interseccionalidad de las políticas destinadas a las supervivientes de violencias machistas, especialmente atendiendo a la perspectiva de la diversidad funcional y de las diferentes etnias y culturas.

153. Deslegitimar la violència masclista en les diferents comunitats culturals i ètniques sense caure en estigmatitzacions i estereotips. Crear mecanismes dins de la comunitat gitana mateixa per a servir d'acompanyament a les dones víctimes en la presa de decisions per a afrontar la violència masclista i les violències estructurals.

154. Assegurar una visió intercultural en els serveis d'atenció a les dones víctimes de violència de gènere, inclosos els pisos tutelats i les cases d'acollida.

155. Incrementar la sensibilització i les campanyes sobre el cicle de violència de gènere en les dones joves, ja que manifesten una major culpabilitat en els episodis de violència de gènere que les majors de 25 anys.

156. Assegurar atenció telefònica gratuïta accessible 24 hores set dies a la setmana que garantisca la confidencialitat i l'anonimat i que facilite informació sobre drets, ajudes i recursos sobre totes les formes de violència contra les dones.

157. Promoure l'existència de centres d'ajuda d'emergències per a víctimes de violació o de violències sexuals, fàcilment accessibles i en nombre suficient.

158. Assegurar els drets i garantir el suport dels fills i les filles testimonis de totes les formes de violència contra les dones.

Dones amb diversitat funcional

159. Realitzar anàlisi de la realitat de les dones amb diversitat funcional, inclosos menors, i en situació de dependència per a conèixer i abordar adequadament la prevenció i l'actuació en situacions de violència.

160. Facilitar informació a les persones amb diversitat funcional i dependents sobre recursos en matèria d'igualtat i mesures contra la violència de gènere i sobre els drets, inclosos els drets sexuals per a garantir-ne l'autonomia.

161. Garantir l'adaptació dels recursos informatius sobre violència de gènere a les persones amb diferents diversitats funcionals.

162. Assegurar, en el cas de les dones amb discapacitat o diversitat funcional, la figura de la facilitadora, a més de la d'acompanyament, en el procés de denúncia i d'accés als recursos.

163. Crear equips multidisciplinaris amb presència de professionals formats amb perspectiva de gènere perquè afronten la prevenció, la detecció i l'atenció a les víctimes de violència de masclista, amb un protocol específic per a dones dependents i menors amb discapacitat en centres.

Dones al medi rural

164. Elaborar un pla per a la promoció de les dones del medi rural a la Comunitat Valenciana, en coordinació amb l'Institut Valencià de les Dones i per la Igualtat de Gènere,

153. Deslegitimar la violència machista en las diferentes comunidades culturales y étnicas sin caer en estigmatizaciones y estereotipos. Crear mecanismos dentro de la propia comunidad gitana para servir de acompañamiento a las mujeres víctimas en su toma de decisiones para afrontar la violencia machista y las violencias estructurales.

154. Asegurar una visión intercultural en los servicios de atención a las mujeres víctimas de violencia de género, incluyendo los pisos tutelados y las casas de acogida.

155. Incrementar la sensibilización y las campañas acerca del ciclo de violencia de género en las mujeres jóvenes, atendiendo a que manifiestan una mayor culpabilidad en los episodios de violencia de género que las mayores de 25 años.

156. Asegurar atención telefónica gratuita accesible 24 horas siete días a la semana que garantice la confidencialidad y el anonimato y que facilite información sobre derechos, ayudas y recursos sobre todas las formas de violencia contra las mujeres.

157. Promover la existencia de centros de ayuda de emergencias para víctimas de violación o de violencias sexuales, fácilmente accesibles y en número suficiente.

158. Asegurar los derechos y garantizar el apoyo de los hijos e hijas testigos de todas las formas de violencia contra las mujeres.

Mujeres con diversidad funcional

159. Realizar análisis de la realidad de las mujeres con diversidad funcional, incluyendo menores, y en situación de dependencia para conocer y abordar adecuadamente la prevención y actuación en situaciones de violencia.

160. Facilitar información a las personas con diversidad funcional y dependientes sobre recursos en materia de igualdad y medidas contra la violencia de género y sobre sus derechos, incluyendo sus derechos sexuales para garantizar su autonomía.

161. Garantizar la adaptación de los recursos informativos sobre violencia de género a las personas con diferentes diversidades funcionales.

162. Asegurar, en el caso de las mujeres con discapacidad o diversidad funcional, la figura de la facilitadora, además de la de acompañamiento, en el proceso de denuncia y de acceso a los recursos.

163. Crear equipos multidisciplinarios con presencia de profesionales formados con perspectiva de género para que afronten la prevención, detección y atención a las víctimas de violencia de machista, con un protocolo específico para mujeres dependientes y menores con discapacidad en centros.

Mujeres en el medio rural

164. Elaborar un plan para la promoción de las mujeres del medio rural en la Comunitat Valenciana, en coordinación con el Instituto Valenciano de las Mujeres y por la Igualdad de

que contemple accions relatives a la prevenció integral contra la violència de gènere en consonància amb el Pla per a la promoció de les dones del medi rural (2015-2018) del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat.

165. Garantir que les diputacions i els ajuntaments de municipis rurals realitzen i avaluen els plans d'igualtat.

166. Realitzar des de les diputacions un suport específic en matèria de violència de gènere per als municipis de menys de 20.000 habitants, en coordinació amb les actuacions promogudes des de la Generalitat.

167. Facilitar la coordinació de les diputacions i les mancomunitats amb l'administració autonòmica per a la implementació en poblacions rurals de mesures preventives i d'atenció a les dones víctimes de violència de gènere, als fills i les filles.

168. Desenvolupar un programa específic per a poblacions rurals, impartit per personal especialitzat en violència de gènere, per a la formació de professionals sanitaris, de serveis socials, de les forces i cossos de seguretat de l'Estat, que exercisquen al medi rural.

169. Desenvolupar campanya de sensibilització focalitzada al medi rural que en contemple les singularitats.

170. Millorar l'accessibilitat del servei telefònic d'atenció i protecció per a víctimes de violència de gènere (Atenpro) per a les dones de l'àmbit rural.

171. Implementar a través de les mancomunitats i les diputacions als municipis rurals les infraestructures necessàries per a assegurar banda ampla a fi de garantir la igualtat de les condicions d'accés a la informació a través de TIC.

172. Donar suport a les associacions de dones rurals per al desenvolupament de programes dirigits en defensa de la igualtat i de la prevenció integral de la violència de gènere, com també programes d'apoderament, augment de l'autoestima i el desenvolupament de campanyes específiques adaptades al medi rural.

173. Desenvolupar els incentius que contempla la Llei de titularitat compartida de les explotacions agràries per a facilitar la igualtat d'oportunitats en el sector agrari.

174. Garantir l'actualització de les dades que apareixen en la web de recursos de suport i prevenció davant de casos de violència de gènere (WRSP) referits al medi rural.

175. Millorar les oportunitats de formació de les dones al medi rural, abordant-ne les singularitats a l'hora d'impartir formació reglada en certificats de professionalitat.

176. Incorporar mòduls d'igualtat i lluita contra la violència de gènere en totes les activitats formatives finançades amb recursos públics dutes a terme a poblacions rurals.

177. Promoure la formació en matèria de violència de gènere a través de diputacions i mancomunitats i la coordinació de policies locals amb les forces i cossos de seguretat de l'Estat

Género, que contemple acciones relativas a la prevención integral contra la violencia de género en consonancia con el Plan para la promoción de las mujeres del medio rural (2015-2018) del Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad.

165. Garantizar que las diputaciones y ayuntamientos de municipios rurales realicen y evalúen sus planes de igualdad.

166. Realizar desde las diputaciones un apoyo específico en materia de violencia de género para los municipios de menos de 20.000 habitantes, en coordinación con las actuaciones promovidas desde la Generalitat.

167. Facilitar la coordinación de las diputaciones y mancomunidades con la administración autonómica para la implementación en poblaciones rurales de medidas preventivas y de atención a las mujeres víctimas de violencia de género y a sus hijos e hijas.

168. Desarrollar un programa específico para poblaciones rurales, impartido por personal especializado en violencia de género, para la formación de profesionales sanitarios, de servicios sociales, de las fuerzas y cuerpos de seguridad del Estado, que ejerzan en el medio rural.

169. Desarrollar campaña de sensibilización focalizada en el medio rural que contemple sus singularidades.

170. Mejorar la accesibilidad del servicio telefónico de atención y protección para víctimas de violencia de género (Atenpro) para las mujeres del ámbito rural.

171. Implementar a través de las mancomunidades y diputaciones en los municipios rurales las infraestructuras necesarias para asegurar banda ancha al objeto de garantizar la igualdad de las condiciones de acceso a la información a través de TIC.

172. Apoyar a las asociaciones de mujeres rurales para el desarrollo de programas dirigidos en defensa de la igualdad y de la prevención integral de la violencia de género, así como programas de empoderamiento, aumento de la autoestima y el desarrollo de campañas específicas adaptadas al medio rural.

173. Desarrollar los incentivos que contempla la Ley de titularidad compartida de las explotaciones agrarias para facilitar la igualdad de oportunidades en el sector agrario.

174. Garantizar la actualización de los datos que aparecen en la web de recursos de apoyo y prevención ante casos de violencia de género (WRAP) referidos al medio rural.

175. Mejorar las oportunidades de formación de las mujeres en el medio rural, abordando sus singularidades a la hora de impartir formación reglada en certificados de profesionalidad.

176. Incorporar módulos de igualdad y lucha contra la violencia de género en todas las actividades formativas financiadas con recursos públicos llevadas a cabo en poblaciones rurales.

177. Promover la formación en materia de violencia de género a través de diputaciones y mancomunidades y la coordinación de policías locales con las fuerzas y cuerpos

per a la protecció de víctimes de violència de gènere en poblacions rurals.

178. Assegurar de forma més intensa la figura de l'acompanyament a les dones que viuen en entorns rurals, ja que les dones que resideixen a municipis de menys de 2.000 habitants denuncien la violència de gènere en menor grau que la resta.

179. Generar una xarxa viva de recursos tecnològics de suport efectiu a les dones víctimes de violència de gènere i promoure campanyes de difusió per a conèixer-los per a garantir que les dones víctimes de violència masculista del món rural puguen beneficiar-se d'aquests recursos en les mateixes condicions que les dones que resideixen a nuclis urbans.

Dones majors

180. Realitzar campanyes de conscienciació i visibilització sobre la violència de gènere patida per dones majors de 65 anys.

181. Vetlar per les relacions d'igualtat, contra la discriminació LGTBI i contra la violència de gènere a les residències de majors amb campanyes d'informació i prevenció.

182. Prioritzar l'accés a les residències de persones majors per a les víctimes de violència de gènere garantint l'allunyament respecte a l'agressor.

183. Assegurar la teleassistència per a procurar una intervenció ràpida en situacions d'emergència per violència de gènere.

184. Crear recursos específics per a dones majors de 65 anys, com els centres d'emergència, el servei d'acompanyament i orientació jurídica i social, i el servei de suport psicològic.

185. Promoure la formació en xarxes i recursos electrònics a persones majors.

186. Garantir l'accés a recursos i informació en igualtat per a persones majors.

Cal assenyalar que, per unanimitat, ens adherim a l'Informe del Síndic de Greuges sobre l'atenció i la protecció a les dones víctimes de violència de gènere a la Comunitat Valenciana de 2017.

Agraïm especialment les aportacions de les persones expertes que van comparèixer en la comissió i els noms de les quals apareixen en l'annex junt amb el pla de treball i la documentació utilitzada per a elaborar aquest dictamen en la Subcomissió d'Estudi per a l'Eradicació de les Violències de Gènere de les Corts Valencianes.

Palau de les Corts
València, 11 de juliol de 2017

La presidenta de la comissió
Llum Quiñonero Hernández

La secretària de la comissió
María Remedio Yáñez Motos

de seguridad del Estado para la protección de víctimas de violencia de género en poblaciones rurales.

178. Asegurar de forma más intensa la figura del acompañamiento a las mujeres que viven en entornos rurales, atendiendo a que las mujeres que residen en municipios de menos de 2.000 habitantes denuncian la violencia de género en menor medida que el resto.

179. Generar una red viva de recursos tecnológicos de apoyo efectivo a las mujeres víctimas de violencia de género y promover campañas de difusión para su conocimiento para garantizar que las mujeres víctimas de violencia machista del mundo rural puedan beneficiarse de estos recursos en las mismas condiciones que las mujeres que residen en núcleos urbanos.

Mujeres mayores

180. Realizar campañas de concienciación y visibilización sobre la violencia de género sufrida por mujeres mayores de 65 años.

181. Velar por las relaciones de igualdad, contra la discriminación LGTBI y contra la violencia de género en las residencias de mayores con campañas de información y prevención.

182. Priorizar el acceso a las residencias de personas mayores para las víctimas de violencia de género garantizando el alejamiento respecto a su agresor.

183. Asegurar la teleasistencia para procurar una intervención rápida en situaciones de emergencia por violencia de género.

184. Crear recursos específicos para mujeres mayores de 65 años, como los centros de emergencia, el servicio de acompañamiento y orientación jurídica y social, y el servicio de apoyo psicológico.

185. Promover la formación en redes y recursos electrónicos a personas mayores.

186. Garantizar el acceso a recursos e información en igualdad para personas mayores.

Cabe señalar que, por unanimidad, nos adherimos al Informe del Síndic de Greuges sobre la atención y protección a las mujeres víctimas de violencia de género en la Comunitat Valenciana de 2017.

Agradecemos especialmente las aportaciones de las personas expertas que comparecieron en la comisión y cuyos nombres aparecen en el anexo junto al plan de trabajo y la documentación utilizada para elaborar este dictamen en la Subcomisión de Estudio para la Erradicación de las Violencias de Género de las Corts Valencianes.

Palau de les Corts
València, 11 de julio de 2017

La presidenta de la comisión
Llum Quiñonero Hernández

La secretaria de la comisión
María Remedio Yáñez Motos